

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İLAHİYAT LİSANS TAMAMLAMA

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ UZAKTAN EĞİTİM YAYINLARI
YAYIN NO: 1

İLİTAM PROGRAMI

KUR'AN-I KERİM

-I-

YAZARLAR

Prof. Dr. Ömer DURLU
Öğrt. Gör. Dr. Hüseyin TOPAL
Öğrt. Gör. Mustafa İZCİ

EDİTÖR

Öğrt. Gör. Dr. Hüseyin TOPAL

İlahiyat-Deuzem
İZMİR 2018

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
İlahiyat Lisans Tamamlama Uzaktan Eğitim Programı

Bu kitabın basım, yayım, dağıtım ve satış hakları Dokuz Eylül Üniversitesine aittir. Dokuz Eylül üniversitesinden yazılı izin almadan kitabın tamamı veya bir bölümü mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Ancak kaynak olarak kullanılabilir.

Kitaptaki görüşlerin yasal ve bilimsel sorumluluğu ünite yazarlarına aittir.

Akademik Koordinasyon

Koordinatör :

Teknik Koordinatör : Prof. Dr. Vahap TECİM

Dizgi : Dr. Öğr. Üyesi Seyfullah EFE

ISBN

5. Baskı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

e-kitap

İZMİR 2018

EDİTÖRDEN

İlahiyat eğitimi alan öğrencinin, toplum nazarında, en mümeyyiz vasıflarından biri Kur'an konusundaki yeterliliğidir. Bu durum Kur'an'ın içeriğine yönelik bilgi düzeyiyle ilgili olduğu kadar onun tilavetiyle de ilgilidir. İster örgün eğitim isterse uzaktan eğitim yoluyla olsun lisans eğitimi alan öğrencilerin yeterli Kur'an eğitimi alarak öğretici düzeyine ulaşmaları önem arz etmektedir. Zira bu düzeyde alınacak Kur'an eğitiminin asıl amacı iyi bir Kur'an okuyucusu değil iyi bir Kur'an eğiticisi yetiştirmektir.

Kur'an-ı Kerim dersi yüzüne ve ezber konularıyla dört dönemde işlenmektedir. Her dönem için belirlenmiş yüzüne, ezber ve teorik konular bulunmaktadır. Öğrencilerin ilgili konuları belirlenen dönemler içerisinde en iyi düzeyde almaları-kavramaları önem arz etmektedir.

Dersin başarı ile tamamlanabilmesi için öğrencinin alacağı eğitimle yakından ilgilidir. Teorik çalışmanın yanında bunları destekleyecek materyallerden istifade edilmesi hedefe ulaşmada fayda sağlayacaktır. Örneğin harflerin mahreçleri, sıfatları ve tecvid konuları sizlere sunduğumuz kitaplarının yanında farklı kaynaklardan çalışılabilir. Ancak öğrenilen kitabî bilginin uygulanışını görmek ve pekiştirmek açısından görsel ve işitsel materyallerden faydalanılmalıdır. Bütün bunlar istenilen hedefe ulaşmada yeterli olmayabilir. Zira yeterli bilginin elde edilmesinin yanında uygulamada istenilen düzeye ulaşma durumu, Fem-i Muhsin tabiriyle ifade edilen, alanında yetkin bir hocanın gözetiminde yapılacak müşafehe ile ancak mümkün olacaktır. Öğrencilerin bu yeterliliğe sahip hocalardan yardım alması bu dersin olmazsa olmazıdır.

Bu ders kitabı üçü teorik konulardan olmak üzere dört üniteden müteşekkildir. "Kur'an Eğitim ve Öğretimi, Hafızlık ve Tecvid İlmî" ünitesi Öğrt. Gör. Dr. Hüseyin TOPAL tarafından; "Kur'an-Tecvid İlişkisi" ünitesi Prof. Dr. Ömer DURLU tarafından; "Harflerin Mahreçleri ve Sıfatları" ünitesi ise Öğr. Gör. Mustafa İZCİ tarafından hazırlanmıştır. Bu dönemde sorumlu tutulan ezber ve yüzüne okunacak yerleri içeren son ünite Prof. Dr. Ömer DURLU, Öğrt. Gör. Dr. Hüseyin TOPAL ve Öğr. Gör. Mustafa İZCİ tarafından hazırlanmıştır. Bu üniteye yer alan sure ve ayetlerin mealleri hazırlanırken Prof. Dr. Ömer DURLU'nun hazırladığı "Kur'an- Kerim'in Türkçe Anlamı (Meal)" adlı çalışmadan istifade edilmiştir. Ezberi yapılacak olan sûre ve ayetlerin anlamının bilinmesi, ezberlemede kolaylık sağlamasının yanında bu dersin ve genel olarak ilahiyat lisans eğitiminin temel amacı olan Kur'an ayetlerinin içeriğini öğrenmede katkısı olacaktır.

Öğrt. Gör. Dr. Hüseyin TOPAL

İÇİNDEKİLER

ÜNİTE 1:	KUR'AN EĞİTİM VE ÖĞRETİMİ, HAFIZLIK VE TECVİD İLMİ	1
ÜNİTE 2:	KUR'AN-TECVİD İLİŞKİSİ	23
ÜNİTE 3:	HARFLERİN MAHREÇLERİ VE SIFATLARI	55
ÜNİTE 4:	EZBER VE YÜZÜNDEN OKUNACAK AYET VE SURELER	75

ÜNİTE 1

KUR'AN EĞİTİM VE ÖĞRETİMİ, TECVİD İLMİ VE HAFIZLIK

Öğr. Gör. Dr. Hüseyin TOPAL

Amaçlar:

Bu ünitenin sonunda öğrenciler;

- Kur'an-ı Kerim'i öğrenme, öğretme ve okumanın önemi,
- Tecvid'in mahiyeti, gayesi ve konusu,
- Kur'an-ı Kerim'i tecvid ile okumanın hükmü,
- Hz. Peygamber ve Sahabenin Kur'an okuyuşları,
- Tecvid konusunda telif edilmiş bazı önemli eserleri,
- Kur'an öğretiminin süreçleri,
- Kur'an öğretiminin yöntem ve teknikleri,
- Ayetlerin ezberlenmesi ve hafızlık kavramının mahiyeti ve önemi hakkında bilgi sahibi olacaklardır.

İçindekiler:

- KUR'AN EĞİTİM ve ÖĞRETİMİ
- Giriş
- Kur'an'ın Fazileti
- Kur'an Eğitim ve Öğretiminin Önemi
- Kur'an Öğretim Tarihi
- Kur'an Öğretim Metotları
- Kur'an Okuyuş Şekilleri
- Öğretici ve Öğrencinin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar
- TECVİD İLMİ
- Giriş (ilgili kavramlar hakkında bilgi)
- Tecvid Kavramı ve Anlamı
- Tecvid'in Hükmü
- Tecvid'in Gayesi

- Tecvid'in Konusu
- Tecvid'in Tedvini
- HAFIZLIK
- Giriş
- Hafızlığın Tarihçesi
- Hafız Adayında ve Hocasında Aranacak Şartlar
- İlk Hafızlar
- Özet

Öneriler:

- TDV İslam Ansiklopedisinden "Kur'an" ve "Tecvid" maddelerini okuyunuz.
- Unite maddelerini okuma esnasında yanınızda Kur'an-ı Kerim bulundurunuz
- Bütün konuları içeren bir tecvid kitabını yanınızda bulundurunuz
- Kur'an öğretimiyle ilgili sesli ve görüntülü kaynaklardan istifade ediniz
- Lisans öğrencisine faydalı olabilecek düzeyde yeterliliği olan öğretmenlerden birebir ders alınız.
- Dönem içerisinde yapılacak olan canlı dersleri ve bu derslerin kayıtlarını oys.deu.edu.tr/portal üzerinden takip ediniz.

Anahtar Kelimeler

- Kur'an
- Kıraat
- Tilâvet
- Tecvid
- Sıfat
- Tertîl
- Hafız
- Fem-i Muhsın
- Lahn

KUR'AN EĞİTİM ve ÖĞRETİMİ

Giriş

İnsanların dünya ve ahiret huzurunu temin etme hedefini güden Kur'an'ın kelime anlamlarından biri de okumaktır. O, belli bir amacı gerçekleştirmeye matuf ilahi hitapların sonuncusu ve en mükemmelidir. Kur'an, Hz. Muhammed'e indirilen, mushaflarda yazılan, tevatürle nakledilen ve tilâvet iyle ibadet edilen muciz bir kelimedir.

Kur'an'ın, tanımında da yer aldığı üzere, hidâyet vasfını sürdürebilmesi onun muhatapları tarafından her yönüyle öğrenilmesine ve anlaşılmasına bağlıdır. Ayrıca ibadet sorumluluğu olan Müslümanların kendilerine yetecek kadar Kur'an öğrenmeleri ve bazı bölümlerini ezberlemeleri de ayrı bir zorunluluktur. Sözü edilen bireysel yükümlülüğün yanında bu eğitimin sürdürülmesini sağlayacak eğitimcilerinin yetişmesi ve yetiştirilmesi de açık bir gerekliliktir. Bu itibarla Kur'an öğretimi, Müslümanlar için farz-ı kifayedir.(Ez-Zerkeşi, 1957, s. 1:456) Dolayısıyla bu zorunluluğu yerine getirecek bireylerin yetiştirilmesi için her Müslüman toplumda bazı kurumlar ve müesseseler oluşturulmuştur. Toplumun ihtiyaç duyduğu Kur'an öğreticilerinin yetiştiği en önemli merkezlerin başında da lisans düzeyinde eğitim veren fakültelerdir.

Kur'an kıraatiyle ve eğitimiyle meşgul olma pek çok yönüyle takdire mazhar olmuş ve müjdelere muhatap olmuşlardır. Örneğin **“Muhakkak ki Allah'ın kitabını okuyan, namazı ikame eden ve kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık bir şekilde infak edenler asla tükenmeyecek bir kazanç umarlar”** (el-Fatır 35/29) ayeti Allah'ın ayetlerini okuma ve hayatlarında uygulama cabasında olanların durumuna ilişkin açık bir teşvik içermektedir. Yine Allah'ın ayetlerini okumanın kişi üzerindeki etkisine işaret eden **“Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığında kalpleri titrer, ayetleri okununca da, iman yönünden onları ziyede eder. Onlar da Allah'a tevekkül ederler”** (el-Enfal 8/2) ayeti de Kur'an okumanın birey üzerinde oluşturduğu olumlu hale işaret etmektedir. Vahye muhatap olan toplumların tarihsel sürecinden ve kırılmalarından bahseden Kur'an'ın, bir kısmının hüsrana uğradığını belirtirken diğer bir kısmını ise geceleri kaim olup, Allah'ın ayetlerini okuduklarını ve Allah'a secde ettiklerini (Al-i İmran 3/113) belirterek kendilerini olumlu yönde tefrik eder.

“Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenidir”(Ahmed b. Hanbel, 2001, s. 1:471; Buhârî, 1422, s. Fedailü'l-Kur'an, 21; Es-Sicistani, y.y., s. Tefri'i Ebvabi'l-Vitr, 14) manasındaki meşhur hadis, Peygamberimizin bu konudaki hassasiyetini ve bakışını çok net bir şekilde göstermektedir. Gerek yukarıda zikredilen ayetler ve gerekse hadisler konunun önemini açık bir şekilde göstermekte ve Müslümanların da konuya dair hassasiyetinin daima üst düzeyde olmasına işaret etmektedir. Hangi alanda görev yaparsa yapsın, bir ilahiyatçının Kur'an'ı doğru okuması büyük önem arz etmekte, bu alandaki eksikliklerinin kendisini daima rahatsız edeceği gerçeği hatırdan uzak

tutmamamıdır.

Kur'an'ın okunması ile ilgili kullanılan kavramlardan biri tilâvettir. Kelime olarak bir şeye yakın olmak ve takip etmek manalarında(El-İsfahani, 1412, s. 1:168) olan tilâvet, terim olarak, ağır ağır okuyarak Kur'an'ın emir ve yasaklarını, teşvik ve uyarılarını hayata geçirmek suretiyle Allah'ın kitabına tabi olmak manasına gelir. Bu durumda kıraat kerhangi bir okuma manasına gelirken tilâvet, genellikle yalnızca ilâhî kitabın okunması için kullanılır.(Çelik, 2012, s. 72) Tilâvet aynı zamanda tecvid ve edâ ile okumanın gereğine de işaret etmektedir.(Işık, 2000, s. 66)

Kur'an'ın Fazileti

Kur'an öğretiminin önemine vurgu yapan ayet ve hadislerin yanında, çeşitli yönleriyle, Kur'an'ın değerine ve faziletine vurgu yapan pek çok ayet bulunmakta ve hadis nakledilmektedir. Burada söz konusu ayet ve hadislerden bir kısmını aktarmakla yetineceğiz.(Kur'an okuma ve öğrenme ile ilgili ayet ve hadislere dair geniş bilgi için bk. Çetin, 2016, ss. 25–34; Dartma, 2013)

Kur'an'ın faziletine, farklı açılardan değinen bazı ayetler:

- 1- **“Ey İnsanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, göğüslerde bulunanlar için bir şifa, mü'minler için için bir hidayet ve rahmet gelmiştir.”** (Yunus 10/57)
- 2- **“Sana kitaptan vahyedileni tilâvet et ve namazı kıl. Şüphesiz namaz fuhşiyattan ve münkerattan nehyeder. Allah'ı zikretmek, hatırlamak ise en büyüktür. Allah yaptılarınızı bilendir.”** (Ankebut 29/45)
- 3- **“Kur'an'ı tertil üzere oku”.** (Müzzemmil 74/3)
- 4- **“Kur'an okunduğunda onu dinleyin ve sessiz olun ki rahmet edilesiniz”.** (A'raf 7/204)
- 5- **“Her kim benim zikrimden (Kur'an'dan) yüz çevirirse, onun için sıkıntılı bir geçim vardır. Onu kıyamet gününde âmâ olarak haşredeceğiz. O, ‘ey Rabbim! Kör olmadığım halde neden beni âmâ olarak haşrettin’ dediğinde Allah, ‘işte böyledir. Sana ayetlerimiz geldiği halde sen onları unuttun. Böylece sen de bugün unutulursun’ diyecektir.”** (Taha 20/124-126)

Kur'an'ın faziletine, farklı açılardan değinen bazı hadisler:

- 1- **“Kalbinde Kur'an'dan bir miktar bulunmayan kimse harap ev gibidir.”**(Ahmed b. Hanbel, 2001, s. 3:417)
- 2- **“O bir sekîne/huzurdur ki Kur'an ile inmiştir”.**(Buhârî, 1422, s. Fezâilü'l-Kur'ân, 11)
- 3- **“Kur'an okuyunuz. Çünkü Kur'an, kıyamet gününde kendisini okuyanlara şefaathçi olarak gelecektir”**(Ahmed b. Hanbel, 2001, s. 36:462)
- 4- **“Kim Kur'ân-ı Kerîm'den bir harf okursa, onun için bir iyilik sevabı vardır. Her bir iyiliğin karşılığı da on sevaptır. Ben, elif lâm mîm bir harftir demiyorum; bilâkis elif bir harftir, lâm bir harftir, mîm de bir harftir.”**(Tirmizi, 1975, s. Fezâilü'l-Kur'ân, 16)

- 5- “Kur'an'ı gereği gibi güzel okuyan kimse, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kur'an'ı zorlanarak okuyan kimseye de iki kat sevap vardır.(Buhârî, 1422, s. Tevhid, 52; Tirmizi, 1975, s. Fezâilü'l-Kur'ân, 13)
- 6- “Kur'an okuyan mü'min portakal gibidir: Kokusu hoş, tadı güzeldir. Kur'an okumayan mü'min hurma gibidir: Kokusu yoktur ancak tadı güzeldir. Kur'an okuyan münâfik fesleğen gibidir: Kokusu hoş fakat tadı acıdır. Kur'an okumayan münâfik Ebû Cehil karpuzu gibidir: Kokusu yoktur ve tadı da acıdır.”(Ahmed b. Hanbel, 2001, s. 32:391; Buhârî, 1422, s. Et'ime, 30)
- 7- “Allah şu Kur'an'la bazı kavimleri yükseltir; bazılarını da alçaltır.”(Ahmed b. Hanbel, 2001, s. 1:355)
- 8- “Sadece şu iki kimseye gıpta edilir: Biri Allah'ın kendisine Kur'an verdiği ve gece gündüz onunla meşgul olan kimse, diğeri Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı gece gündüz infak eden kimse.”(Buhârî, 1422, s. Tevhîd, 45)
- 9- “Kur'an okuyan kimseye şöyle denecektir: Oku ve yüksel, dünyada tertîl ile okuduğun gibi burada da tertîl ile oku. Şüphesiz senin merteben, okuduğun âyetin son noktasındadır.”(Tirmizi, 1975, s. Fezâilü'l-Kur'ân, 18)
- 10- “Bir cemaat Allah'ın evlerinden bir evde toplanır, Allah'ın kitabını okur ve aralarında müzakere ederlerse, üzerlerine sekînet iner, onları rahmet kaplar ve melekler etraflarını kuşatır. Allah Teâlâ da o kimseleri kendi nezdinde bulunanların arasında anar.”(Ahmed b. Hanbel, 2001, s. 12:393)
- 11- “Size, sımsıkı sarıldığınız müddetçe benden sonra sapıtmayacağınız iki mühim emânet bırakıyorum. Biri diğerinden daha büyüktür. O da Allâh'ın Kitâbı'dır! Kur'ân, semâdan yeryüzüne uzatılmış sağlam bir ip gibidir. Diğer emânet de âilem, Ehl-i Beyt'imdir. Kur'ân ve Ehl-i Beyt'im cennette Havuz'un başında benimle buluşuncaya kadar birbirlerinden ayrılmazlar. Benden sonra o ikisine karşı nasıl muâmelede bulunduğunuza iyi bakın, dikkat edin!”(Tirmizi, 1975, s. Menakıb, 31)
- 12- “Kim Kur'ân-ı Kerîm'i okur ve içindekilerle amel ederek onu ikmal ederse, kıyâmet günü ebeveynine bir tâc giydirilir. Bu tâcın ışığı, güneş dünyâdaki bir eve konulduğunda onun vereceği ışıktan daha güzeldir. Öyleyse, Kur'ân-ı Kerîm ile bizzat amel edenin ışığının nasıl olabileceğini düşünebiliyor musunuz?”(Ahmed b. Hanbel, 2001, s. 24:402)

Kur'an Eğitim ve Öğretiminin Önemi

Tanımında yer aldığı üzere insanlar için bir hidayet ve rahmet olan Kur'an, aynı zamanda ibadetlerde de esas unsurdur. Dolayısıyla gerek dünya ve ahiret huzurunu temin etme ve gerekse yükümlü olduğu ibadetleri yerine getirme durumundaki Müslüman bireylerin Kur'an eğitim ve öğretimine olan gereksinimleri açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İslam tarihi boyunca süregelen bu eğitim süreci bugün de çeşitli metot ve uygulamalarla yerine getirilmektedir.

Kur'an eğitimi almanın pek çok yolları olmakla beraber, en doğru ve pedagojik

eğitimle mücehhez olmanın önemli olduğunu vurgulamak isteriz. İlahiyat fakültelerinde temel amacımız öğrencilerin en iyi eğitimi almalarının yanında bu eğitim-öğretimin gerektirdiği özdeş öğretim teknikleri ve formasyona sahip öğreticiler yetiştirmektir. Zira lisans programlarının bizce temel misyonu iyi Kur'an okuyucusu yetiştirmekten ziyade iyi Kur'an öğreticisi mezun etmektir.

Kur'an eğitimi bir diğer yönüyle topluma yüklenmiş ortak bir görevdir. Toplumun her kesiminin üzerinde olan bu sorumluluk, tarihsel süreçte olduğu gibi, toplumun bir kısmı tarafından yerine getirilmektedir. Bugün de erkek ve kadınlardan, bu görevi yürütecek uzmanlığa kavuşmuş bireylerin yetişmesi-yetiştirilmesi ve sonrasında da bu eğitim faaliyetlerini sürdürmeleri aynı zamanda ilahî bir emirdir.

Kur'an Öğretim Tarihi

Kur'an öğretimi nüzûl dönemine uzanan bir tarihe sahiptir. Peygamberimiz, kendisine vahyedilen ayetleri ivedilikle vahiy kâtiplerine yazdırır ve akabinde de ashabına tebliğ ederdi. Vahye nuhatap olan müminler kendilerine bildirilen vahiy bölümlerini mümkünse yazıyla ve hafızayla kayıt altına alıp hayatlarına aktarmaya ve gereklerini uygulamaya özen gösterirlerdi. Kur'an'da en hayırlı bir topluluk olarak vasfedilen (Al-i İmran 3/110) ashabın Kur'an eğitimi ile ilgili bu yaklaşımı konunun önemi ve metodu hakkında da bizlere açık bir yol göstermektedir.

Bununla birlikte Müslümanlar, Mekke'de belli mekânlarda toplanarak öğrendikleri ayet ve sureleri birbirleriyle paylaşma ve birbirlerine öğretme cabası içerisine de girmişlerdir. Bu eğitim faaliyeti Müslüman toplumun temel görevi ve ihtiyacı olması hasebiyle, hicret öncesi gönderilen heyetler vasıtasıyla Medine'ye de ulaştırılmıştır. Hicret ile birlikte ibadet ve eğitim amaçlı bir merkez olan ilk mescid bu eğitimin merkezi konumuna gelmiştir. Ashab-ı suffa olarak isimlendirilenlerin burada aldıkları eğitimlerin başında da Kur'an eğitimi gelmektedir.

Peygamberimiz döneminde başlayan bu süreç sahabe ve tabiin döneminden günümüze kadar devam etmiştir. Günümüzde ülkemizde de camiler, medreseler, eğitimin ilk kademesi olan 4-6 yaş anaokullarından ilahiyat fakültelerine kadar tüm tüm örgün ve yaygın eğitim kurumlarında bu eğitim alınabilmektedir.

Kur'an Öğretim Metotları

Doğum öncesinden ölümünün sonrasına kadar her anı belli bir disiplin içerisinde yönlendirmeye ve planlamaya dayalı olan Müslüman bireyin eğitiminde temel eksen Kur'an'dır. O, müslümanın hayatının her anında belirleyici ve düzenleyicidir. Müslüman birey onu okuyup anlayabilmedir ki hayatını Allah'ın rızasına en uygun bir şekilde yaşayabilsin. Bununla birlikte Kur'an'ın okunması, Allah'ın istediği bir fiil olmakla birlikte (Al-i İmran 3/113; el-Enfal 8/2; el-Fatır 35/29) ibadet olarak da kabul edilmektedir.

Kur'an eğitim metodu hakkında vahiy süreci bizlere ışık tutmaktadır. Peygamberimiz vahyi cabrail aracılığıyla almıştır. Cebrail ilahî mesajı Allah'ın elçisine bildirmiş, o da hafızasına kaydederek vahiy kâtipleri aracılığıyla yazıya aktarmıştır.

Dolayısıyla ayetleri dinleyerek aldığımızı söyleyebiliriz ki bu da 'sema' olarak isimlendirilmektedir. Ayrıca her yıl Ramazan ayında, o zamana kadar inen ayetlerin Cebrail ve Peygamberimiz tarafından karşılıklı okunarak tesbitinin yapılması da söz konusudur. Burada iki önemli metot ortaya çıkmaktadır. Birincisi hocanın öğrenci karşısında okuma yapması ki buna 'sema' denilmektedir. İkincisi ise öğrencinin hocasına okuma yapması ki bu da 'arz' olarak ifade edilmektedir.

Kur'an öğretiminin bu genel metotlarının yanında yüzüne okuma, ezber ve tecvid konularının öğreniminde dikkat edilmesi gereken bazı özel öğretim metotları da vardır. Öğrencinin cinsiyet, yaş ve eğitim seviyesine göre kısmen de olsa farklılıklar arz etse de ortak olan bazı hususlara dikkat çekmek gerektiğini düşünmekteyiz.

Yüzüne okuma öğretiminde dikkat edilecek bazı hususlar

Yüzüne Kur'an okuma öğretimi, bu sürecin esası ve kriteri olduğundan, bu eğitimin hakkının verilmesine özen gösterilmelidir. Gerek yaygın eğitimde ve gerekse bu eğitimin en üst düzeyde verildiği lisans programlarında bu alanda yeterli düzeye gelmeyen öğrencinin durumu çeşitli gerekçelerle eksik bırakılmamalı, istenilen seviyeye gelinceye kadar eğitimine devam edilmelidir.

- 1- Bu düzeyde başlanacak eğitim öncesi öğrencilerin, mümkünse dijital uygulaması da olan bir Elif-Ba cüzü kullanmaları uygun olacaktır. Gruba dahil olan tüm öğrencilerin ortak materyal kullanması önem arz etmektedir.
- 2- Harf talimleri mahreçlerine ve sıfatlarına uygun olarak yapılmalı, bireysel ve toplu egzersizlerle öğrencinin düzeyi kontrol edilmelidir. Gerekirse öğrenciyel birebir çalışma yapılarak tüm harflerin en doğru telaffuzla seslendirilmesi sağlanmalıdır. Telaffuzlardaki mahreç hataları behemehal düzeltilmeli, hatanın kalıcı hale gelmesine müsaade edilmemelidir.
- 3- Harflerin yalın ve harekeli telaffuzundan sonra kelime gruplarına geçilmeli, doğru ve yeterli bir hızla okuma yaptıktan sonra bir sonraki safhaya geçilmelidir.
- 4- Elif-Ba seviyesi hakkıyla yerine getirildikten ve uygun bir hızda okuma yapılacak düzeye geldikten sonra Kur'an okumaya geçilmez. Her türlü etkiden uzak kalarak öğrencinin okumasının istenilen düzeye gelmesi için beklenmeli, bir an önce Kur'an okuma aşamasına geçerek öğrencilerin, ayetleri çok ağır ve telaffuz hataları ile okumalarına sebebiyet verilmemelidir. Bununla birlikte Elif-Ba sürecini fazla uzatarak öğrencinin şevk ve isteği kırılmamalı, uygun bir eğitimle ve kabul edilebilir bir süre içerisinde bu aşama geçilmelidir.
- 5- Okuma aşamasına geçen öğrenciye, okumasının yeterli hıza ve kıvama gelmesine kadar, uzun pasajlar ve sayfalarca okutmak yerine kısa bir ayet veya ayetin kısa bir bölümü çokça okutulmalı ve böylece okumaya aşinalık kazanması sağlanmalıdır. Gerek insanın karakterinde yer alan acelecilik (Enbiya 21/37) ve gerekse toplumumuzda yer alan Kur'an'ı baştan sona

- hatmetme vasfına kavuşma isteği, okumanın istenilen düzeye gelmemiş olması sebebiyle, hataların tekrarına ve yerleşmesine sebebiyet vermektedir.
- 6- Öğrencinin kolay okuyabileceği ve eğitim süresince değiştirmeyeceği bir Mushaf'ının bulunması gerekmektedir. Mushaf'ın, okuduğu metinlerin anlamını görmesi ve dilediğinde okuması bakımından mealli olması önem arz etmektedir.
  - 7- Okumaya geçen öğrencilere, okunacak metin hoca tarafından önceden seslendirilmeli, bilhassa telaffuzu zor bölümler tekrar edilmelidir.
  - 8- Okumada istenilen düzeye yaklaşıldığında tecvid konuları işlenmeye başlanmalı, işlenen tecvidler okunan metin üzerinde tespit edilmelidir.
  - 9- Gerek ilk aşamada ve gerekse sonraki aşamalarda öğrencinin sesini duyacak şekilde sesli çalışması önem arz etmektedir. Böylece öğrenci hem kendi telaffuzunu işitecek hem de bu sesler zihninde yer etmiş olacaktır.
  - 10- Tüm bu süreçler bu konuda yeterliliği olan 'Fem-i muhsin' tabiriyle ifade edilen öğreticilerin kontrolünde yapılmalıdır. Okumasını geliştirmek isteyenler, bireysel çalışmalarla ilerleme kaydetme imkânı bulsalar bile, bu konuda yeterli bir kişiden yardım almaları elzemdir. Zira arz-sema metodu bu eğitimin temelidir.
  - 11- Kur'an okuma yeterliliği, düzenli bir çalışmayı da gerektirmektedir. Zaten ilk vahyolunan ayetin de bize işaret ettiği gibi hiçbir zaman ayrı kalamayacağımız, kalmamamız gereken Kur'an'ı düzenli olarak da okumalı, okuyuş düzeyimizi her zaman canlı tutup ilerletmeliyiz.
  - 12- Okuyuşunu tasvip ettiğiniz okuyucuların dinletilmesi veya öğrenciler tarafından dinlenmesi de tavsiye edilebilir. Tabii olarak bu ancak okumada yeterli düzeye geldikten sonra yapılması daha faydalı olacaktır.(İlk okumaya başlayacak öğrencide dikkat edilecek husular için bk. Adıgüzel, 2003, ss. 212–215; Hasan, 2004a, ss. 281–283)

Ezberlemede dikkat edilecek bazı hususlar

Müslüman bir bireyin kendisine yetecek kadar Kur'an'dan bölümler ezberlemesi Farz-ı ayn'dır. Zira günlük olarak yapılan namaz ibadetinin farzlarından olan kıraat, ayetlerden bir bölümünü ezbere okumayı gerektirmektedir. Ayrıca peygamberimiz "Kalbinde, hafızasında hiçbir ayet bulunmayan kimse harab olmuş bir ev gibidir."(Tirmizi, 1975, s. Fezailü'l-Kur'an, 18) buyurarak her müslümanın belli bir miktarda ezber yapmasının gereğine işaret etmiştir.

- 1- Öncelikle yüzüde belirli seviye yakalanmadan ezber yapılmasını doru bulmadığımızı belirtmek isteriz. Şayet böyle bir zorunluluk varsa bu durumda dinleyerek ezber yapılmasını önerebiliriz. Harflerin mahreleri, sıfatları ve tecvid kuralları yeterince uygulanamadan yapılacak ezberler, sözü edilen alanlardaki eksikliklerin hafızaya kazınmasına sebebiyet vermekte, düzeltilmesi zaman ve emek israfına yol açmaktadır. Ayrıca

- öğrencide isteksizliğe ve bıkkınlığa yol açabilmektedir.
- 2- Ezber yapılacak bölüm hoca tarafından seslendirilmelidir. Ayrıca öğrenci tarafından hocası huzurunda okunmalı, varsa hatalar düzeltilmelidir. Ezberlenecek bölümün içeriğinin açıklanıp gerekli yerlerinin izahı da önemlidir. Arıca ezberlenecek yerin manasının bilinmesi ezber yapmayı kolaylaştırabilir. Sonrasında hocanın uygun göreceği kişilerin dijital materyallerinden de istifade edilebilir.
  - 3- Ezber yaptırılırken tecvid kurallarının uygulanmasına ve mahreçlere özellikle dikkat edilmelidir. Gerekli yerler hoca tarafından dikkat çekilerek seslendirilmelidir.
  - 4- Ezber yapılırken kolaydan zora, küçükten büyüğe gidilmelidir. Ezber yapılacak bölüm yüzüne okunduktan sonra bir ayeti, sayet ayet uzun ise bölünerek, ezberlenmelidir. Yapılan ezber dinletilmeli ve ardından bir sonraki ayet/bölüme geçilmelidir. Yapılan her yeni ezber önceki bölümlerle birleştirilerek hedeflenen bütüne ulaşılmalıdır.
  - 5- “Hafıza-yı beşer nisyan ile malüldür” tabii yasa gereği yapılan ezberlerin unutulma olasılığı tekrarın önemine işaret etmektedir. Yapılan ezberler düzenli olarak okunmalı, zaman zaman bu konuda yeterli düzeyde olan bir kişiye dinletilmelidir.

Tecvidin öğretiminde dikkat edilecek bazı hususlar

Genel anlamıyla, Kur'an nazil olduğu Arapça'nın dilsel kurallarına uygun olarak okunmasını içeren tecvid konularının öğrenilmesi gerek yüzüne okuma gerek ezber yapmada önem arz etmektedir. Bu konuların öğretilmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi faydalı olacaktır.

- 1- Öğrencilere tecvidin ne olduğu ve gerekliliği anlatılmalıdır. Lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin dahi tecvidin gerekliliği konusunda terettütlerinin olması bu konunun önemine işaret etmektedir.
- 2- Konular sindirilerek anlatılmalıdır. Temel konular parçalar halinde verilmeli, konuların karıştırılmasına sebebiyet verilmemelidir. Anlatılan konu ile ilgili ayet ve sureler üzerinde tespit çalışması yapılmalı, konu pekiştirilmelidir.
- 3- Peşisıra anlatılan konular esnasında geriye atıfta bulunulmalı, tekrara fırsat verilmelidir.
- 4- Konular ıstılahlar kullanılarak anlatılmalı, öğrencilerin bu ıstılahlara aşına olmasına ve kullanmasına özen gösterilmelidir. Ayrıca konular içinde kullanılan harf grupları (izhar, ihfa, şemsi, kameri, kalkale vb. harfler) beyt halinde öğretilmelidir.
- 5- Özellikle kulağa hitap eden maal-ğunne, kalkale, ihfa, idğam, teshil, imale, işmam vb. konular öğretici tarafından çokça tekrar edilmeli aynı zamanda her bir öğrenciden de dinlenilmelidir. Bu doğru uygulamaya ulaşıncaya

kadar da tekrarlanmalıdır.

- 6- Konuların tekrarı ve çalışılması için dijital materyallerden istifade edilmelidir.(Tecvid öğretim teknikleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Hasan, 2004b, ss. 279–281)

Kur'an Okuyuş Şekilleri

Mahreç ve tecvid açısından yeterli düzeye ulaşan bir kişinin Kur'an okuyuş hızı itibariyle üçe ayrılmaktadır.(Ünlü, 1970, ss. 19–20)

Tahkik: Kur'an'ın ağır ağır ve tane tane okunması demektir ki bu en yavaş okumayı temsil eder. Bu okumada harflerin tüm inceliklerine dikkat ederek hakkını tam olarak vermek ve tecvid kurallarına titiz bir şekilde uyarak gereğini yerine getirmek esastır. Burada medler ve diğer tecvid kuralları azami ölçülerde yerine getirilir. Ancak bu esnada aşırıya giderek okumada mübalağaya kaçmak, kulağı tırmalayacak telaffuzlara yer vermek, tecvid kurallarında sınırları zorlamak, gereksiz yerlerde sekte izlenimi vermek ya da sakin harflere hareke vermek vb. hatalara düşmemeye dikkat edilmelidir.

Hadr: Tahkikin zıddı olan hadr hızlı okuma demektir. Bu okuyuşta mahreç ve tecvidlerden taviz verilmemekle birlikte medlerin en alt düzeyi uygulanmaktadır.

Tedvir: Tahkik ile hadr arası olan orta bir okuyuştur. Gerek bu okuyuşta ve sair okuyuş çeşitlerinde tefrik edici unsur hız olmakla beraber harflerin mahreçleri, sıfatları ve tecvid uygulamalarından taviz verilmemektedir.

Öğretici ve Öğrencinin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Bu eğitim sürecinin iki unusu olan öğretici ve öğrencinin durumları ve yaklaşımları hedeflere ulaşmada belirleyici bir role sahiptirler.

Öncelikle öğretici konumunda bulunan kişinin eğitim düzeyi, formasyon sahibi olması, alanında iyi yetişmiş olması büyük önem arz etmektedir. Öğrencinin de istekli olması, dersin gereğine inanması mühimdir.

Hazırlık hem öğretici için hem de öğrenci için vazgeçilmezdir. Hocanın dersin içeriğine uygun hazırlık yapmasının yanında öğrencinin de verilen ödevleri zamanında yapması, sonraki derse hazırlıklı gelmesi başarıya ulaşmada gereklidir.

Sonuca ulaşmak temel hedef olsa da, bir an önce ulaşma çabasıyla zorlamalara sebebiyet verilmemeli, doğal süreç işletilmelidir.

Süreç içerisinde yaşanabilecek problemler karşısında hoşgörülü ve sabırlı olunmalı, karşılıklı saygıya özen gösterilmelidir.

TECVİD İLMİ

Giriş

Kur'an'ın en doğru şekilde okunmasını konu edinen tecvid ilmi, içerik itibariyle Kur'an'ın nüzülünden itibaren üzerinde durulan önemli bir disiplindir. Peygamberimiz ilk vahiy metinlerinin okunuşu hususlarına dikkat çekerek ashabını yönlendirmiş, kendi okuyuşundaki inceliklere riayet edilmesini istemiştir.

Aşağıda çeşitli yönleriyle ele alınacak olan bu tecvid kavramıyla yakın anlamda kullanılan ve zaman zaman da birbirlerinin yerinde kullanılan tertil kavramına da burada işaret etmek istiyoruz. Türevleriyle birlikte iki ayrı yerde¹ geçen tertil 'ağır ağır okuma' manasında kullanılmıştır. Burada okumanın manasına vukufiyet kesbetme maksadıyla yavaş okuma ve manası üzerinde düşünme gereği üzerinde durulmaktadır. Bir şeyin hakkını tam olarak vermek manasındaki tahkik kavramı da tecvid ile yakın anlamda kullanılan kelimelerdendir.

Tecvid Kavramı ve Anlamı

Bir şeyi iyi yapmak ve süslemek manalarına (İbnü'l-Cezeri, 1986, s. 59) gelen tecvid terim olarak pek çok tarifi yapılmıştır. (Çetin, 2016, ss. 77–78; Tecvidin terim anlamıyla ilgili yapılan tanımlar için bk. Karaçam, 2015, ss. 163–165; Pakdil, 2016, ss. 25–26) Yapılan tanımların çerçevesi dikkate alındığında tecvidi Kur'an'ı, Arap dili garamerine uyarak, harflerin mahreç ve sıfatlarına hakkını vererek en güzel şekilde okuma alışkanlığı kazandıran bir disiplin olarak tanımlayabiliriz. Tanımında yer alan hususların teorik yönü olduğu gibi pratik yönü de bulunmaktadır.

Tecvid'in Konusu

Tanımından da anlaşılacağı gibi tecvidin konusu, ağırlıklı olarak, harflerin seslendirilmesi ile ilgilidir. Harflerin mahreç ve sıfatları, med konuları, tenvin ve sakin nûn ile ilgili konular, idğamlar, sakin mîmim halleri, kalkale, lafzatullahın okunuşu, işmam, imale, teshil, zamir, sekte, vakf ve ibtida, sesin manaya uygun olarak alçaltılıp yükseltilmesi vb. hususlar tecvidin ana konularını oluşturmaktadır.

Tecvid'in Gayesi

Hz. Ali tertili açıklarken "herfleri tecvid etmek, en güzel şekilde yapmak, güzelleştirmek" (İbnü'l-Cezeri, y.y., s. 1:225 "مَعْرِفَةُ الْوُقُوفِ وَتَجْوِيدِ الْحُرُوفِ") ifadelerini kullanmıştır. Bu durumda tertil üzere okumayı emreden Yüce Allah, Kur'an'ın tecvide okunmasına da işaret etmiş olmaktadır.

Kur'an'ın korunması, onun doğru bir şekilde okunması ve öğretilmesinden

¹ Furkan 25/32: أَوْزِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ; Müzzemmil 73/4: كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا

geçmektedir. Sadece Mushaflarda yazılması ve kayıt altına alınması bu muhafazayı temin etmeyecektir. Kur'an'ın doğru okunması ve öğretilmesi ise tecvid kurallarının bilinmesi ve uygulanmasıyla mümkün olacağından gerek tertil üzere okunma emri ve gerekse Kur'an'ın korunması tecvidin gayesini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. O da Allah'ın söz konusu emirlerini yerine getirmektir.

Tecvid'in Hükümü

Tecvidin gayesini gerçekleştirmek üzere onu bilmek ve öğretmek Müslümanların ortak vazifesidir. Bunun bir grup Müslüman tarafından yerine getirilmesi bu sorumluluğu Müslümanların üzerinden düşürecektir. Zira bu gayeyi gerçekleştirmek insanlara bu ilmi öğretmek Kur'an'ın en doğru şekilde okunmasını sağlamakla mümkündür.

Kur'an okuma ve onun ile meşgul olma hali inananlar için farklılık arz etmektedir. Farz olan ibadetleri yerine getirecek olan her bir müslümanın, açık hata olan lahn-ı celi'den uzak duracak şekilde Kur'an'ı doğru okuyabilmesi farz-ı 'ayndır.(Ünlü, 1970, ss. 14–16) Bununla birlikte konunun uzmanı olan öğreticilerin ise lahn-ı hafi'den de sakınmaları ve tecvid kurallarının inceliklerini bilerek uygulamaları gerekmektedir.

İbn Mes'ûd'un şu sözü de yukarıda ifade ettiklerimize işaret etmektedir: "Kur'ân'ı tecvîd ile okuyun, onu en güzel seslerle süsleyin ve Arapça kurallara uygun olarak okuyun, çünkü o Arapçadır, Allah onun kuralına göre okunmasını ister"(İbnü'l-Cezeri, y.y., s. 1:210)

Tecvid'in Tarihi ve Tedvini

Kur'an vahyolunduğu şekilde okunması istenmektedir. Bu durumda onun tecvidli olarak nazil olduğu ve Cebrail'in de Peygamberimize tecvidli okuduğu sonucu doğmaktadır. Ancak peygamberimizin ifadelerinde bu kavrama terminolojik olarak rastlanmamaktadır.² Yukarıda nakledilen ifade, rivayet sahih ise, bu kavramı ilk olarak Hz. Ali'nin kullandığını söyleyebiliriz.(Çetin, 2016, s. 85)

Tecvid ile ilgili müstakil eserler yazılıncaya kadar bazı tecvid konuları Arap dilcilerin ve kıraat âlimlerinin eserlerinde yer almış ve işlenmiştir.(Çollak, 2012, s. 365) Bu alanda telif edilen ilk müstakil eser Musa b. Ubeydullah el-Hakanî'ye (ö. 325/937) ait olan el-Kasîdetü'r-Râiyye veya el-Kasîdetü'l-Hakaniyye olarak bilinen eserdir. Yine bu alanın ilklerinden olan bazı eserler ise şunlardır.

- Mekki b. Ebî Talib (ö. 437/1045): **er-Riaye li Tecvîdi'l-Kırâe**.
- Ebû Amr ed-Dânî (ö. 444/1053): "**et-Tahdîd fi'l-İtkân ve't-Tecvîd**".
- İbnü'l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yusuf (ö. 833/1429), "**et-Temhîd fi İlmi't-Tecvîd**"; "**el-Mukaddimetü'l-Cezeriyye**".

Çağdaş dönemde yazılan ve lisans öğrencisine faydalı olacağını düşündüğümüz bazı eserleri de zikretmek istiyoruz.(Bu konuda yazılmış eserlerle ilgili ayrıntılı bilgi

² ABDURRAHMAN ÇETİN, "TECVİD", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tecvîd--kuran> (18.09.2018).

için bk. Çetin, 1987)

- İsmail Karaçam, **Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri**, İstanbul.
- Abdurrahman Çetin, **Kur'an Okuma Esasları**, İstanbul.
- Ramazan Pakdil, Ta'lim, Tecvid, Kıraat, İstanbul.

HAFIZLIK**Giriş**

Kur'an'ın tevatürle nakledilmesi, onun ihlâslı bir topluluk tarafından, kesintisiz olarak, nesilden nesile aktarılmasını ifade etmektedir. Vahyin başlangıcından günümüze her dönemde Kur'an'ın bir kısmını veya tamamını ezberleyenlerin varlığı tarihsel bir hakikattir ve onun tavatürünü sağlayan unsurlardan da biridir. Bununla birlikte onun muhafaza edilmesi "Muhakkak ki zikri biz indirdik ve onu muhafaza edecek olan da elbette biziz" (Hicr 15/9) aytiyle Yüce Allah'ın uhdesinde olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu durum yeryüzünde Allah'ın hailesi olan insanların bu konudaki sorumluluğuna da açık bir işarettir.

Kur'an tarihi, ilk aytlardan itibaren vahiy metinlerinin ezberlenip yazıya geçirildiğini göstermektedir. Öyleki sahabe kendilerine tebliğ edilen ayetleri öğrenme ve ezberleme gayretinden geri durmamışlar, kimi bir kısmını kim de tamamını ezberlemişlerdir. Sahabenin bu gayretinde Peygamberimizin açık ve uygulamalı teşviklerinin rolü inkâr edilemeyecek bir hakikattir.(Çelik, 2012, ss. 72–75; Çetin, 2016; Hafızların hadislerde geçen nitelikleri için bk. Dartma, 2013, ss. 183–186) Korumak ve ezberlemek manalarına gelen h-f-z/حفظ kökünden gelen hafız, terim olarak Kur'an'ın tamamını ezbere okuyan kişiye denir.³

Üzerinde biz kaç cümle ile durulmasına gerek duyduğumuz bir hususu da burada zikretmek istiyorum. Özellikle dijital materyallerin çoğalması ve erişiminin kolaylaşması sonrasında Kur'an'ın gerek bir bütün olarak ve gerekse istenilen her türlü ayrıntısına ulaşma imkanı sağlayacak şekilde parçalı olarak bu platformlarda sunulması sonrası hafızlığa ve hafızlara gerek olmadığı, bu amaçla harcanan zaman, emek, iş gücü ve vb. kaynakların israf olarak değerlendirildiği yaklaşımlarla karşılaşmaktayız. Elbette ortaya çıkan şartlara göre eğitim sistemleri değerlendirilip güncellenmeli ve geliştirilmelidir. Hafızlık sistemi de bu gelişmelerden etkilenecek ve şekillenecektir. Ancak temel amaç aynıdır ve kıyamete kadar da devam edecektir. Her şeyden önce Kur'an ile meşgul olmak Müslüman bir birey için ibadettir ve Allah'ın rızasını kazanmayı hedefleyen bir fiildir. Ayrıca harici imkânlar ne kadar gelişmiş ve kolay ulaşılabilir olursa olsun insanın kendisinin bizzat bu zenginliğe ve bilgiye sahip olmasının yerini tutamayacaktır. Bununla birlikte hafızlığın birey üzerine yüklediği sorumluluk bilinci onun her daim daha dikkatli olmasına da vesile olacaktır.

Hafızlığın Tarihçesi

Ayetlerin ezberlenmeye başlanması manasında ilk hafızlık çalışmalarının vahyin başlangıcına kadar gittiğini belirtmiştik. Mekke döneminde Erkam'ın evi gibi belirli

³ NEBİ BOZKURT, "HÂFİZ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hafiz--kuran> (18.09.2018).

meklanlardan vahyedilen ayetler Müslümanlarla paylaşılmakta, öğrenme ve ezberleme faaliyetleri yapılmaktaydı. Hicret öncesinde Medine'ye gönderilen Mus'ab b. Umeyr, orada Müslüman olanlara Kur'an öğretmeye ve ezberletmeye başlamıştı. Mescid'in inşasından sonra etrafında toplanan suffa ehli ve sair mahallelerde bu amaçla kurulan merkezler Peygamberimiz döneminde Kur'an öğretimi ve hıfzı ile ilgili yapılan çalışmalara işaret etmektedir. Ayrıca Mu'az b. Cebel ve Abdullah b. Abbas Mekke'de, Abdullah b. Mesud Kufe'de, Ebu Musa el-Eş'arî Basra'da ve Ebu'd-Derda ise Şam'da Müslümanlara Kur'an öğretmiş ve hafız yetiştirmişlerdir.

Hulefa-i Raşidîn döneminde de Kur'an öğretimi ve hafızlık faaliyetleri sistemli bir şekilde sürmüştür. Zaman içerisinde sayıları çoğalan hafızların, ezberlemenin yanında uygulama konusuna da hassasiyet gösterilmelerinin vurgulanması, kemmiyyet konusunda fikir vermektedir.

İlk dönemlerden günümüze kadar Kur'an eğitimine büyük önem veren Müslümanlar gerek hafızlık ve gerekse onun kıraati konusundaki faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bugün de bu gayretler farklı yaş gruplarında ve ortamlarda sürdürülmektedir. Öyleki isteyen kişiler 4-6 yaş okul öncesinden lisans dönemine kadar Kur'an eğitimi alma ve hafızlık imkân ve fırsatını bulabilmektedir. Halen fakültemiz öğrencilerinden azımsanmayacak sayıda öğrenci, lisans eğitimiyle birlikte hafızlık yapmaktadır.

Bununla birlikte ashab döneminde yapılan ezberlemenin maksadıyla günümüzdeki hafızlık uygulamaların taşıdığı temel farklılıklara da işaret etmek gerekmektedir. O dönemde yapılan ezberin temel hedefi anlama ve uygulamaya-yaşama geçirme iken bugün temel güdü ezber yapmak olarak öne çıkmaktadır. Bu da Kur'an'ın yaşanan hayatla bağlantısını kurmada fayda sağlamadığı gibi onun temel hedefinden de uzaklaşmaya işaret etmektedir.(Akdemir, 2012, ss. 118-119; Konuyla ilgili değerlendirmeler için bkz Dartma, 2013, ss. 179-190)

Hafız Adayında ve Hocasında Aranacak Şartlar

Hafızlığın eğitim süreci ve sonrası hafız aday, hocası ve hafızlığı tamamlayan kişi açısından dikkat edilmesi gereken hassasiyetleri barındırmaktadır. Öncelikle hafızlık hocasının temel bilgi birikiminin yanında formasyon ve insan psikolojisi açısından da yeterli bir donanıma sahip olması, her daim alanıyla ilgili gelişmelerden haberdar olarak kendisini geliştirmesi gerekmektedir.

Hafızlık yapacak öğrenci grubunun yaş ve eğitim durumuna uygun ortamların oluşturulması gerekmektedir. Adayın bu konuda istekli olması ve bu isteğinin daima canlı tutulması sonuca ulaşılması, zaman alacak bu süreçte sonuca ulaşmada katkı sağlayacaktır. Hafızlık yaptıran hocaların, metnin ezberinin yanında, uygun zamanlar ve sebepler bulunarak mana üzerinde de durması gerekli ve önemli bir husustur.

Hafız olmanın yanında hafız kalmanın da büyük önem arz ettiğini hatırlatmalıyız. Zira ezberi tamamlayıp sonrasında unutmak veya amacına uygun bir şekilde kullanmamak zaman ve emek israfının yanında vebaldir. Bunun için hafız,

düzenli tekrar yapmayı ihmal etmemelidir. Bunun için tercih edilebilecek metotların yanında, ayın gönlerini esas alarak, birinci cüzü ayın birinden başlatacak şekilde her gün bir cüz çalışılabilir. Böylece her ay Kur'an'ın tamamı çalışılmış olur.

Hafız bireyin hayatının her anını Kur'an'a uygun hale getirmesi, yaşayan Kur'an olması temel amacı olmalıdır. Ayrıca okuyacağı bölümleri ortama ve konuya uygun olarak seçmeli, sesini metnin içeriğine uygun kullanmalıdır. Vakf ve ibtida esaslarını dikkate almalı, mana ve lafız bütünlüğüne riayet etmelidir.

Hafızlık yapan birisinin kendini geliştirip yetiştireceği bir başka husus ses ve diksiyon eğitimidir. Tecvid ve mahreçten taviz vermeden sesini ve okuyuşunu güzelleştirecek eğitimler alması, makam öğrenmesi sahip olduğu güzelliğe güzellik katacaktır. Ancak burada bir hakikati dikkatlere sunmak gerekmektedir. Kur'an maddi menfaat, makam-mevki elde etme aracına dönüştürülmemelidir.(Adıgüzel, 2003, ss. 205–207; Hafız adayını ve hocasını ilgilendiren hususlar hakkında geniş bilgi için bk. Çelik, 2012, ss. 75–78)

İlk Hafızlar

Kur'an'ın ilk hafızı, malum olduğu üzere Hz. Peygamberdir.(Çelik, 2012, s. 71) O, tenzili olarak vahyedilen ayet ve sureleri ezberleyip tebliğ etmekteydi. O, sahabeden de inen ayetleri ezberlemelerini istemişti. Henüz hicretin dördüncü yılında vukubulan Bi'r-i Ma'üne vakası ile onikinci yılında meydana gelen Yemame savaşında şehit olduğu rivayet edilen hafız sahabenin sayısı, Kur'an hafızlığının sahabe arasında ne kadar yaygın olduğuna açık bir işarettir. Bununla birlikte aşağıda bazı hafız sahabenin adları zikredilecektir.

Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Mu'az bin Cebel, Übeyy bin Ka'b, Zeyd b. Sabit, Ebu'd-Derda, Ebu Ubade b. Sâmit, Ebu Musa Eş'ari, Abdullah bin Abbas, Huzeyfe, Talha, Abdullah b. Amr, Abdullah bin Zübeyr, Ebu Hureyre, Abdullah b. Ömer, Hz. Ayşe, Ümmü Seleme ve Ümmü Varaka binti Abdullah, Halid b. Zeyd vb. ilk Kur'an hafızlarından bazılarıdır.

Özet

Kur'an tüm insanlığa gönderilmiş son ilahi kitaptır. Allah'ın insanlığa rehber olarak vahyettiği bu ilâhî metin en doğru şekilde okunup anlaşılmalı ve Müslümanların hayatının her alanına nüfuz etmelidir.

“Oku” emri ile başlayan vahiylerden müteşekkil Kur'an ve hadisler, Kur'an'ı doğru bir şekilde okumayı emretmektedir. Müslüman bireylerin onu hakkıyla okumayı öğrenmesi, kendilerine yetecek miktarda bir kısmını da ezberlemeleri temel vazifeleridir.

Kur'an'ın doğru okunması onun tecvid kaidelerini de bilmeyi ve öğrenmeyi gerektirmektedir. Lahn-ı celî olan bariz hatalardan uzak durmak okumada dikkat edilecek hususlardandır. Kur'an öğreticilerinin ise Lahn-ı hafi'den de berî bir kıraate sahip olmaları gerekmektedir.

Hafızlık, vahyin ilk aşamasından itibaren başlayıp Kur'an'ın tamamının ezberlenmesine varan bir süreçtir. Sahabe döneminden günümüze her dönem ve toplumda Kur'an'ı baştan sona ezberleyen hafızlar olduğu gibi bugün de çeşitli yaş gruplarında ve ortamlarda hafızlık eğitimi verilmektedir. Ancak Kur'an'ı ezberlemenin yanında Kur'an'a hâkimiyet, garmer ve tefsir açısından Kur'an bilgisinin kazanılmasına da özen gösterilmelidir.

Her bir müslümanın en temel eğitimi olan Kur'an okuma ve öğrenme faaliyetini sürdüreceğ eğitimcilerin yetişmesi ve bu görevi hakkıyla yerine getirmeleri büyük bir önemi haizdir. Her ne kadar çeşitli eğitim materyalleri olsa da bu eğitimin temel unsuru Fem-i muhsin tabirini hak edecek öğretmenlerdir. Kur'an öğreticisi olacak kişilerin bu sıfatı taşıyan kişilerden eğitim almaları gerekmektedir. Yetiştirdiği öğrencilerde yanlış uygulamalara sebebiyet vermemesi için öncelikle öğreticinin en doğru eğitimi alması önem arz etmektedir.

Sorular

1. Bir şeyi iyi, açık açık ve tane tane okuma anlamını ifade eden kelime aşağıdakilerden hangisidir?
  - A) Tertîl
  - B) Tecvîd
  - C) Tahsin
  - D) Tahzîn
  - E) Kıraat
2. Hz. Ali'nin ayette yer alan tertîli izah ederken kullandığı kavramaşağıdakilerden hangisidir ?
  - A) Tedvîr
  - B) Kıraat
  - C) Tertîl
  - D) Tecvîd
  - E) Tahkîk
3. Kur'an'ı en doğru kişiden öğrenmeyi ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?
  - A) Tecvîd
  - B) Fem-i muhsin
  - C) Tertîl
  - D) Tahkîk
  - E) Mahreç
4. İlk hafızlar arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?
  - A) Abdullah b. Mesud,
  - B) Hz. Hatice,
  - C) Übeyy b. Kab,
  - D) Ebu Musa Eş'ari,
  - E) Hz. Aişe
5. Kaynaklarda tecvid alanında yazıldığı zikredilen ilk eser ve yazar hangi şıkta doğru olarak eşleştirilmiştir?
  - A) İbnü'l-Cezerî - et-Temhîd fi İlmi't-Tecvîd
  - B) Mekki b. Ebî Talib - er-Riaye li Tecvîdi'l-Kırâe
  - C) Ebû Amr ed-Dânî - et-Tahdîd fi'l-İtkân ve't-Tecvîd
  - D) İsa b. Abdilaziz İskenderî – et-Tarık ve't-Tecvid ve't-Tahkik
  - E) Musa b. Ubeydullah el-Hakanî - el-Kasîdetü'r-Râiyye

Cevaplar:

1. A Cevabınız yanlışsa “Tecvid İlmi” bahsini yeniden okuyunuz.
2. D Cevabınız yanlışsa “Tecvid’in Gayesi” bahsini yeniden okuyunuz.
3. B Cevabınız yanlışsa “Kur’an Öğretim Metodları” bahsini yeniden okuyunuz.
4. B Cevabınız yanlışsa “İlk Hafızlar” konusunu tekrara ve dikkatlice okuyunuz.
5. E Cevabınız yanlışsa “Tecvid’in Tarihi ve Tedvini” bahsini yeniden okuyunuz.

Kaynaklar

- Adıgüzel, M. (2003). Kur'an Öğretim Metotları ve Öğreticilik Vasıfları. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (19), 193–217.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. A. b. M. eş-Ş. (2001). Müsned. thk. Şuayb el-Arnayud-Adil Mürsid, Müessesetü'r-Risale.
- Akdemir, M. A. (2012). Kur'an Eğitim ve Öğretiminde Temel Sorunlar. İçinde Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I (ss. 113–119).
- Buhârî, E. A. M. b. İ. b. İ. C. (1422). Sahih-i Buhari. thk. Züheyr b. Nasır en-Nasır, Dımaşk: Daru Tavkı'n-Necat.
- Çelik, Ö. (2012). Hafızlık. Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü iLMi DERGiSi, 13–14, 69–83.
- Çetin, A. (1987). Kıraat ve Tecvid İlimleri Bibliyografyası. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2(2), 309–317.
- Çetin, A. (2016). Kur'an Okuma Esasları (38. baskı). İstanbul: Emin Yayınları.
- Çollak, F. (2012). Tecvid İlmi, Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. İçinde Tarihten Günümüze Kıraat İlmi. İstanbul.
- Dartma, B. (2013). Günümüzdeki Hafızlık ile Asr-ı Saadetteki Hafızlığın Karşılaştırılması. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 29, 170–192.
- El-İsfahani, E.-K. H. b. M. b. M. R. (1412). el-Müfredat fî garibi'l-Kur'ân. thk. Safvan Adnan ed-Dâvudî, Beyrut.
- Es-Sicistani, S. b. E. b. İ. el-E. E. D. (y.y.). Kitâbü's-Sünen. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Mektebetü'l-'Asriyye.
- Ez-Zerkeşi, B. M. b. A. (1957). el-Burhan fî ulumi'l-Kur'ân. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim, Beyrut: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye.
- Hasan, Ö. H. (2004a). Kur'an-ı Kerim Öğretimi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(1), 261–291.
- Hasan, Ö. H. (2004b). Kur'ân-ı Kerîm Öğretimi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(1), 261–292. Tarihinde adresinden erişildi <http://dergipark.gov.tr/cuifd/issue/4300/256600>
- İbnü'l-Cezeri, E.-H. Ş. M. b. M. b. M. b. A. b. Y. (y.y.). en-Neşr fî'l-kıraati'l-aşr. thk. Ali Muhammed Dabba', Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Cezeri, E.-H. Ş. M. b. M. b. M. b. A. b. Y. (1986). et-Temhid Fi İlmi't-Tecvid. thk. Gânim Kaddûrî el-Hamed, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- İşık, E. (2000). Tarihi Gelişimi İçinde Kur'an Öğretimi. İçinde Kur'an Kurslarında

Eğitim, Öğretim ve Verimlilik (ss. 65–69). İstanbul.

Karaçam, İ. (2015). Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kâideleri (29. baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Pakdil, R. (2016). Ta'lim, Tecvid, ve Kıraat (10. baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Tirmizi, E. İ. M. b. İ. b. S. es-S. (1975). Sünenü't-Tirmizi. thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdalbaki, Mısır.

Ünlü, D. (1970). Kur'an-ı Kerim'i Tecvid Kaidelerine Riayet Ederek Okumak. Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, 9(92–93), 14–20.

Sözlük:

Fem-i Muhsin: Kur'an öğretimi hususunda yetkin, donanımlı ve ehliyetli kişiyi ifade eder.

Lahn-ı Celi: (Açık Hata): Kur'an-ı Kerim okuyabilen herkesin fark edip anlayabileceği şekildeki hatalı okuyuşlardır.

Lahn-ı Hafî: (Gizli Hata): Kur'an-ı Kerim okuma hususunda uzman olanların fark edip anlayabileceği şekildeki hatalı okuyuşlardır.

ÜNİTE 2

KUR'AN-TECVİD İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Ömer DUMLU

Amaçlar:

Bu üniteyi çalıştıktan sonra,

- Kur'an'ın okumakla (kıraatle) olan tanımının ne anlam ifade ettiğini,
- Hz. Peygamber ve Sahabenin Kur'an-ı Kerim'i nasıl okuduklarını öğrenecek,
- Kur'an okumada tecvidin yeri ve önemini tartışılabilir,
- Kur'an'ın günümüze okunarak nasıl geldiğini,
- Tecvidin doğuşu ve gelişimini,
- Bazı tecvid yazarlarını öğrenmiş olacaktır.

İçindekiler:

- Kur'an-Tecvid ilişkisi
- Giriş
- Kur'an ve Kur'an okuma
- Tevatüren Nakledilmesi
- Yazı İle Kaydedilerek Ve Aynı Zamanda Okunarak Günümüze Kadar Gelmesi
- Okunması İle İbadet Edilen
- Fatiha Suresi İle Başlayıp Nas Suresi İle Sona Erme Ne demektir.
- Mushaflarda yazılı
- Arapça Bir Kitap
- Tecvid
- Secavend
- Fasıla
- Kur'an-ı Kerim'in Ana Metninin Çeşitli Parçalara Ayrılması
- Kur'an Ve Güzel Sanatlar İlişkisi
- KUR'AN-I KERİM'İ OKUMA ŞEKİLLERİ:

Öneriler:

Bu üniteyi daha iyi anlayabilmek için şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Üniteyi okumaya başlamadan önce mutlaka yanınızda bir Kur'an-ı Kerim
- Kolay elde edebileceğiniz bir tecvid kitabını mutlaka yanınızda bulundurmalısınız.
- Kur'an okumayı öğreten tv kanallarından birisini özellikle de Diyanet tv'deki Kur'an Öğretimi Programını takip etmelisiniz.
- Yakınlarınızda Kur'an-ı Kerim'i güzel okuyan ve tecvid kurallarının uygulamasını yapan birisi varsa onunla da Kur'an-ı Kerim'i okumaya başlamalısınız.
- İnternette yapılacak canlı yayımla veya daha sonra banttan yapılacak yayınları mutlaka takip etmelisiniz.

Anahtar Kelimeler

- Kur'an-ı Kerim
- Mushaf
- Tecvid
- Kıraat

Giriş

Unutmamak gerekir ki, Kur'an okumak elbette her Müslüman'ın yerine getirmesi gereken önemli işlerindedir. Zira Müslümanlar Kur'an-ı Kerim'i namazlarında, özellikle Ramazan aylarında, Cuma günlerinde ve hatta düğünlerinde, cenazelerinde her gün çeşitli vesilelerle okumaya çalışmaktadır. Bu okuyuş elbette zamanla okuma biçimlerinin geliştiği şekilde olmayabilir. Genelde okuma kurallarını da yerine getirmeden ama duyarak okumaya gayret ettikleri de bir vaki'dir. Belki bugün Kur'an okuma düne göre daha iyi bir konuma gelmiştir. Belki de daha iyi bir hale gelecektir. Ama unutmamak gerekir ki onu huşu ile anlayarak ve sırf Allah rızası için okumak gerekir. Yoksa onu bu duyguların dışında okursak belki de umulanın dışında bir hususla karşılaşılabilir. Bunun için de elbette bir gayret sarf etmek gerekir. Bu gayret, Kur'an inmeye başladığı tarihten günümüze kadar devam ede gelmiştir. Kur'an-ı Kerim'i daha düzgün ve güzel okuyabilmek için tecvid bilgisine de ihtiyaç vardır. Ama bu bilgileri ve kuralları bilmek tek başına yetmez. Onun uygulanması ise özel olarak bu işi bilen birisinden yani fem-i muhsinden almak gerekir.

Kur'an ve Kur'an Okuma

Bu üniteye başlarken öncelikle ünite de Kur'an, tecvid ve Kur'an okuma biçimleri üzerinde duracağız. Öncelikle Kur'an-ı Kerim'in bir tanımını yapmak ve sonra da bu tanım etrafında bazı konulara değinilecektir.

Kur'an'ın pek çok tanımı yapılmıştır. Konumuz açısından Kur'an-ı Kerim'i şöyle tanımlamak ve bu tanımı açmak istiyorum: *“Kur'an, inmeye başladığı günden günümüze kadar değişmeden hem yazı hem de okuma ile tevatüren gelen ve okunması ile ibadet edilen, Fatiha ile başlayıp Nass suresi ile biten, Mushaflarda yazılı Hz. Peygamber'e Arapça bir dil ile ve vahiy yoluyla indirilen Allah'ın kalamıdır”*.

Şimdi bu tanımda konumuz açısından çok önemli görülen şu hususlara dikkat çekmek istiyorum.

Tevatüren Nakledilmesi: 'Tevatüren gelen...' ifadesi önemlidir. Zira Kur'an her devirde, yalan üzere birleşmeleri aklen imkânsız olan büyük bir topluluk tarafından her ayet ve suresi zamanımıza kadar tevatüren nakledilmiştir Tevatür ise yalan üzere birleşmeleri imkânsız olan bir topluluğun bir haber hakkında uydurma yapmaları aklen kabul edilmeyen bir haberi nakletmeleridir. Bir haber veya olayın tevatür olabilmesi için o olayı nakledenlerin sayısının en az üç olması gerekir. Bu rakam bazen on, kırk ve yetmiş kadar bile çıkartılmaktadır. Bunun manası şudur: Kur'an'ın Hz. Peygamber'e indiği günden bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramadan gelmesidir. Bu aslında Kur'an günümüze kadar tahrif edilmeden geldiğini göstermesi açısından son derece

önemlidir ve basit bir söz değildir. Zira biliyoruz ki Kur'an inmeye başladığı günden okunmaya başlanmış gerek Mekke döneminde gerekse Medine döneminde yazılmıştır. Burada şunu belirtelim ki Kur'an, inmeye başladığından beri Hz. Peygamber tarafından okunmuş ve ezberlenmiştir. Burada onun nasıl okuduğu sorulabilir. Bu konuda şunu söyleyebiliriz. Hz. Peygamber Kur'an-ı Kerim'i {...ورتل القرآن ترتيلا...} “**ve Kur'an'ı ağır ağır oku**” (Müzzemmil 73/4) ayetinde belirtildiği gibi tertil ile okuyordu. Ayette geçen tertil kelimesi ayrıca Furkan suresinde bir ayette de yer almakta ve şöyle buyurulmaktadır: { ...كذلك لنثبت به فؤادك ورتلناه ترتيلا } “**...Biz onunla senin kalbini sağlamlaştırmak için böyle yaptık ve onu ağır ağır okuduk (tertil)**”. (Furkan 25/32) Tertil üzerinde ileride durulacaktır.

Enes b. Malik'e Hz. Peygamber'in okuyuşu sorulduğunda “Uzatılması gereken harfleri uzatırdı” şeklinde cevap vermiş ve besmeleyi okuyarak bismillah'daki lafza-ı celalin lamını Rahman kelimesindeki mimi uzatarak okuduğunu belirtmiştir. (Bkz., Buhari, *Sahih*, Fezail, 26) Bu okuma işi sadece Hz. Peygamber dönemi ile sınırlı değildir. Onun ashabı da hem Hz. Peygamber'in sağlığında hem de onun ölümünden sonra bu okuma işini devam ettirmiş ve günümüze kadar dahi bu böyle gelmiştir.

Burada kısaca sahabenin Kur'an okuyuşu üzerinde de durmak istiyorum. Sahabe döneminde Kur'an'ın okunması ile ilgili olarak ilk etapta söylenecek husus, onların da Hz. Peygamber'in yolunu takip ettikleridir. Ancak unutmamak gerekir ki, sahabenin hepsi aynı derece ve aynı güzellikte Kur'an'ı sesli okumaları beklenemez. Zira Kur'an'ı düzgün bir şekilde okuyabilmek için bir kere ağız yatkınlığı, harfleri doğru telaffuz etme ve bunu yanında da güzel bir sese sahip olmak gerekir. Elbette sahabe içerisinde bu hususlara sahip kişiler vardı. Nitekim Hz. Peygamber'in sahabeden bazılarında zaman zaman Kur'an okuttuğu ve kendisinin de dinlediği rivayet edilir. Örneğin Hz. Peygamber bir defasında Abdullah İbn Mes'ud'a Kur'an okumasını söylemiş, o da: “Ey Allah'ın Elçisi, Kur'an sana nazil olduğu halde ben sana nasıl okuyayım” deyince Hz. Peygamber: “**Onu başkasından dinlemeyi severim**” demiştir. (Bkz., Müslim, *Sahih*, Müsafirun, No: 247-248)

Burada ayrıca üzerinde durmak istediğimiz konu sahabenin kıraatten (okumaktan) ne anladığı meselesidir. Zira şöyle bir iddia vardır: Kur'an farklı kıraatlerde tilavet ediliyordu. Ancak Hz. Osman'ın Kur'an'ı istinsah ettirmesi neticesinde bu farklı kıraatler ortadan kalkmıştır. Bu farklı okuyuşlarla ilgili olarak meselenin aslı, sahabenin Hz. Peygamber zamanındaki okuyuşları ile ilgili olarak nakledilen bazı olaylara dayanmaktadır. Bunlardan birisi ve en meşhurunu Buhari anlatmaktadır. Rivayete göre Hz. Ömer, Hişam b. el-Hakîm'i Furkan suresini okurken işitmiş ve onun bu sureyi farklı okuduğunu görmüş. Bunun üzerine o sahabîyi Hz. Peygamber'in yanına götürerek durumu anlatmış. Hz. Peygamber de bunun üzerine her iki sahabîye bu sureyi okutup her iki okuyuşu da tasdik ettikten sonra şöyle buyurmuş: “**Şüphesiz Kur'an yedi harf üzerine nazil olmuştur. Ondan kolay olanı okuyunuz**” (Buhari, Husumat, 4). İşte bu rivayet daha sonraki dönemlerde üzerinde yüzlerce yazının yazılmasının

nedenini oluşturmuştur. Zira yedi harften kasıt nedir? Öncelikle bu ifade kapalıdır. İkinci olarak da Hz. Ömer'le, Hişam b. el-Hakîm'in farklı okuyuşlarına dair en küçük bir ipucu yoktur ki, biz bunun ne anlama geldiğini ve ne olduğunu açıkça belirleyelim. Burada şunu kaydetmek istiyorum: Bu hadisle ilgili yapılan çalışmalarda hemen hemen aynı şeyler tekrarlanmıştır. Cezeri bu konuda şunu söyler: “Otuz yıldan fazla bu hadisi mütalaa ettim. Bana hep karışık gelmiştir. Bunun için hadisi düşünüyorum ve derin bilgi sahibi olmak istiyordum. Nihayet bir gün Allah bana doğruyu ihsan etti ve ben de sahih, şaz, zayıf ve münker kıraatleri araştırdım. Bir de ne göreyim bu konudaki ihtilaflar yedi noktaya racidir, bunun dışına çıkmamaktadır” (Cezeri, *en-Neşr*, I, 26). Burada asıl üzerinde durulacak nokta kanaatimce otuz yıl gibi uzun bir sürenin iyi niyetle geçirilmesidir. Aslında bu düşünce yedi harf hakkındaki şüpheye açık bir delildir. Zaten bu hadisin uydurma olacağı yönünde de açıklamalarda yapılmakta ve şöyle denmektedir: “Burada yedi kıraat, yedi harf meselesi üzerine birkaç kelime söyleyelim. Aslında bu yedi harf meselesi kaynaklarımızda çözülmemiş bir meseledir ve çözülmeyecektir. Çünkü yalan haberlere dayanmaktadır. Aslında bunu ortaya atan kişi çeşitli okunuşları meşrulaştırmak için hepsinin Allah'tan olduğunu kanıtlamak için ortaya atmıştır. Fakat sonradan bu atılış gayesi de unutulmuş ve bu konuda yedi harfin ne olduğu konusunda otuzun üzerinde görüş serdedilmiştir” (Bkz., Salih Akdemir, *Kur'an'ın Toplanması ve Kıraat Meselesi*, 1. *Kur'an Sempozyumu*, .s. 28-29).

Burada sahabenin kıraati ile ilgili çelişkili haberlerden de bahsetmek istiyoruz. Sahabenin farklı okuyuşlarını tefsirlerde nakleden âlimler onların bu ifadelerle ne kastettiklerine dikkat çekmemeleri bazı yanlış anlayışlara neden olmuştur. Zira bu zatlara ait olan Kur'an'larda farklılıkların bulunması acaba tefsir kabilinden mi, yoksa kıraat mi olduğu konusu da netleşmiş değildir. Bunlardan nakledilen ve fazlalık olarak belirtilen ifadelerin aslında birer kıraat değil, olsa olsa tefsiri birer açıklama kabilinden olmaları gerekir. Cezeri'nin bunları Kur'an'ın kıraati şeklinde değerlendirmesi doğrusu şaşırtıcıdır (Cezeri, *en-Neşr*, I, 26). Ama bu şekilde bir değerlendirme aslında Cezeri'den önce de vardı. İbn Kuteybe Te'vilü Müşkili'l-Kur'an isimli eserinde konu ile ilgili olarak bir hayli nakillerde bulunduktan sonra şöyle der: “Bütün bu harfler Ruhul-Emin'in (Cebrail) Peygamber (sav)'e indirdiği Allah'ın kelimeleridir. Zira o, her Ramazan ayında Kur'an'dan indirilene ona arzederdi. Böylece Allah, bundan dilediğini ona bahşeder, dilediğini nesheder, dilediğini kullarına kolaylaştırdı. Onun kolaylaştırdığı hususlardan birisi, her kavmin kendi lügati ve adetlerinin cereyan ettiği şekilde okumalarını onlara emretmesidir” (İbn Kuteybe, *Te'vilü Müşkili'l-Kur'an*, s. 38/39). Aslında işin esası şudur. “Hz. Peygamber'in ashabı çeşitli bölgelere dağılmışlar ve gittikleri yerlerde Kur'an okumuş ve okumasını öğretmişlerdir. Sahabelerin hepsi Kureyş'ten değildi. Kendileri çeşitli bölgelere mensup olduklarından gittikleri yerlerde, kendi şive ve lehçelerine göre Kur'an öğretmişler, onlardan öğrenenlerin de şive farklarının, bir de o zamanki noktasız harekesiz Arap yazısının çeşitli okumalara elverişli olması eklenirse, çeşitli kıraatlerin nasıl ortaya çıktığı anlaşılır”. (Bkz.,

Süleyman Ateş, VIII, 9).

Yazı İle Kaydedilerek Ve Aynı Zamanda Okunarak Günümüze Kadar Gelmesi: Bu ifade de önemli iki noktaya değinilmektedir. Bunlardan birisi Kur'an'ın yazılmasıdır. Nitekim Kur'an inmeye başladığı dönemle ilgili olarak öncelikle şunu belirtelim: Hz. Peygamber kendine gelen vahiyleri yazdırmış ve bunları kendi evinde muhafaza etmiştir. Aslında bu yazdırma işinin hem Mekke ve hem de Medine dönemine ait olduğunu burada belirtmek gerekir. Okuma işine gelince inen ayetler öncelikle Hz. Peygamber tarafından ezberleniyor ve bu ayetleri de yeni dine inanan insanlar da derhal ezberliyorlardı. Nitekim Hz. Peygamber'in sağlığında Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezberleyen hafızların olduğu rivayetlerden anlaşılmaktadır. Günümüze kadar bu okuma işi hem ezberden hafızlar vasıtasıyla hem de yüzünden okuyan Müslümanlar tarafından bu işlem yerine getirilmiştir ve getirilmeye de devam etmektedir. Çünkü Müslümanların hayatında elbette Kur'an'ın ayrı bir yeri ve önemi vardır. Yukarıda yaptığımız tanım göstermektedir ki Kur'an inişi ile birlikte okunmaya başlanmıştır. Burada Müslümanların Kur'an okumaya teşvik edildiğini rahatlıkla söylemek mümkündür. Bu teşvik hem Kur'an-ı Kerim'i baştan sona kadar okumakla ilgilidir hem de bazı gün veya gecelerde belli bazı sureleri okumakla ilgilidir. Bu teşviklerin bir kısmı abartılı bir biçimde olsa da asıl gaye Kur'an okumaya teşviktir. Ama daha da önemlisi Müslümanların bu teşviklere daima duyarlı olmasıdır. Bu duyarlılıktan dolayı Kur'an okunmuş, okunmaya da devam edilmiş ve edilecektir. Nitekim İslam dünyasında ve özellikle ülkemizde hafızlık hala önem arz etmektedir. Bugün sadece hafızlık yaptırılan Kur'an Kursları mevcuttur.

Burada şunu dile getirmek gerekir: Tarihi süreç içerisinde, Kur'an-ı Kerim yazısında herhangi bir değişiklik olmuş mudur, sorusu da önem arz etmektedir. Zeyd b. Sabit'in Kur'an'ı Hz. Peygamberin imlası üzere topladığını, Hz. Osman'ın da Kureyş lehçesine göre yazılması konusunda titizlik gösterdiğini biliyoruz. Bununla beraber Arap yazısı zamanla gelişen İslam toplumuna cevap veremediğini biliyoruz. Hz. Osman tarafından yapılan istinsah ihtiyacı erken bir dönemde harekeleme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. İslam dinine çok farklı toplumlardan ve kültürlerden girenler daha çok sözlü geleneğe dayalı bir yazı olan Kur'an yazısını okurken önemli hatalar yapıyorlardı. Bu hatalardan dolayı Kur'an konusunda ciddi kaygılar gündeme geliyordu. Bu kaygıları gidermek için Ebu'l-Esved ed- Düeli (ö.69/688) Kur'an'ı hareke yerine nokta koyarak harekelediği; bugünkü şekle de Halil b. Ahmed'in (ö.175/791) getirdiği, harflerin noktalanması işleminin de Emevilerin Irak valisi Haccac (ö.95/ 713) tarafından yapıldığı rivayet edilmektedir. Bunu dışında Kur'an yazısında her geçen gün daha bir güzelleşme olduğu ama herhangi bir değişiklik olmadığını söyleyebiliriz.

Okunması İle İbadet Edilen: Bu ifade de dikkat çekmektedir. Zira bu ifade Kur'an'ın Müslümanlar tarafından okunması ciddi anlamda sağlanmıştır. Zaten bilindiği gibi Müslümanların en önemli ibadetleri olan namazda Kur'an okumak şarttır. Ayrıca Kur'an Ramazan ayında inmiştir. Bundan dolayı Kur'an indiği tarihten itibaren

her Ramazan ayında büyük bir iştiaikle okunmaktadır. Hz. Peygamber'in kendisine inen ayetleri Ramazan ayında okuduğu ve son arzada ise yine Ramazan ayında iki defa okuduğuna dair rivayetler vardır. Burada şu hususa dikkat çekmek gerekir. Okunması ile ibadet edilen ifadesinin hem olumlu hem de olumsuz sayılabilecek yanları vardır. Burada anlamadan okumanın yaygınlığı söz konusudur. Okunması ile ibadet etmek demek onun anlamını bilmeden veya onu anlamadan okumak demek değildir. Üzülerek ifade edelim ki bugün Kur'an okuyanların çoğu anlamadan okumaktadır. Ümit ederek söylemek isterim ki bu okuyuş bir gün anlamını anlayarak okumayı da sağlamaya yardımcı olacaktır.

Fatiha Suresi İle Başlayıp Nas Suresi İle Sona Ermektedir: Bu ifade üzerinde biraz durmak istiyorum. Kur'an Fatiha Suresi ile başlayıp Nas suresi ile sona ermektedir. Ancak burada şunun bilinmesi gerekir. Kur'an elimizde bulunan şekli ile inmemiştir. Bilindiği gibi ilk inen sure Alak suresidir ve bu surenin başından ilk beş ayeti inmiştir. 23 yıl boyunca Kur'an'ın inişi devam etmiştir. Ancak her surede yer alan ayetler Hz. Peygamber tarafından bugünkü şekli ile dizilmiştir. Buna "tevkifi" denmektedir. Surelerin sayısı ise 114'tür.

Burada bu konuyu biraz daha açmak istiyorum. Kur'an'ın ayet ve surelerinin sayısı ve bunların tasnifi ile ilgili değişik değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu konu aslında "nüzul zamanı ve mekanı" ifadesiyle ele alınabilir. Nüzul zamanından kastımız, Kur'an'dan herhangi bir ayet veya ayetlerin, herhangi bir sure veya surelerin vahyin hangi döneminde indiğinin tespit edilmesidir. Ancak bunun çok da kolay olduğunu söylemek mümkün değildir. Gerek İbnu'n-Nedim'in Fihrist'inde gerekse Beyhaki'nin Delailu'n-Nubuvve isimli eserlerinde surelerin Mekki veya Medeni oluşlarıyla ilgili olarak bazı rivayetler vardır. Burada sadece İbn Düreyd'in İbn Abbas'tan: "Sure başları Mekke'de nazil olduğunda Mekke'de yazılırdı. Sonra da bu surelerle ilgili ayetleri Allah dilediği zaman indirirdi. Kur'an'da ilk inen sure Alak suresidir" şeklindeki rivayetini vererek bu konunun ilk dönemlerde de gündemde olduğunu belirtmek istiyorum. Bu konuya batılıların çok önem verdiklerini biliyoruz. Ancak şunu belirtmeliyim ki, bu konuya eskiden de ilgililer eğilmişler ve surelerin Mekki veya Medeni oluşlarıyla ilgili çalışmalar yapmışlardır.

Konuyu ele alan Régis Blachère, Le Coran isimli eserinin girişinde Kur'an surelerinin üçü Mekki biri de Medeni olmak üzere dört dönemde indiğini kaydeder. Mekki dönemi de kendi arasında üç grupta tasnif eder. Birinci grupta Alak ve Müddessir surelerinin iki merhalede indiğini yaptığı tasniften öğreniyoruz. Önce Alak suresinin 1-5. ayetlerinin bu dönemin ilk ayetlerini teşkil ettiğini, 6-19. ayetlerinin ise aynı dönemin ortalarına doğru; Müddessir suresinin 1-7 ayetlerinin ikinci sure olarak, geriye kalan 8-55. ayetlerinin ise yine Mekki dönemin ilk grubunun sonlarına doğru indiğini belirtir. Mekki dönemin ikinci grubunda 21, üçüncüsünde 22 surenin indiğini ve böylece Mekki surelerin sayısının 90, Medeni surelerin ise 24 olduğunu surelerin isimlerini de kaydederek belirtmeye çalışır. Mekki ve Medeni surelerin sayısını 114

olarak kaydeder ve eserinde Fatiha'dan başlayarak Nas suresine kadar Kur'an'da yer alan sıraya göre ayetlerin Fransızca tercümesini verir.

Bu konuda Müslüman bilginlerden Abdülmüteâl es-Saidi ve Mevdudî'nin görüşlerine kısaca yer vermek istiyorum.

Öncelikle Abdülmüteâl es-Saidi çağdaş müelliflerin arasında çok farklı bir ayırım yaparak, Mekki dönemi üç, Medeni dönemi de dört safhaya ayırmaktadır.

Mekki dönemi şu başlıklar altında ele alır:

- Vahyin başlangıcından Habeşistan'a hicrete kadar,
- Habeşistan'a hicretten İsrâ (Miraç) olayına kadar,
- İsrâ olayından Medine'ye hicrete kadar.

Bu dönemlerde nazil olan surelerin adlarını da kaydeden müellif, ilk safhada 22, ikincide 27 ve üçüncüsünde de 37 surenin indiğini belirtir.

Medine dönemini ise şu şekilde bölümlere ayırır:

- Medine'ye hicretten Bedir savaşına kadar geçen aşama,
- Bedir savaşından Hudeybiye Barışı'na kadar geçen aşama,
- Hudeybiye Barışı'ndan Tebük savaşına kadar geçen aşama,
- Tebük savaşından Peygamberimizin vefatına kadar geçen aşama.

Bu dönemde nazil olan sureleri şöyle belirlemeye çalışır: Medine döneminin ilk safhasında sadece Bakara suresi; ikinci safhasında Enfal, Ali İmran ve Ahzab; üçüncü safhada Mümtehine Nisa, Zilzal, Hadid, Muhammed, Ra'd, Rahman, İnsan, Talak, Beyyine, Haşr, Nur, Hacc, Münafikun, Mücadele, Hucurat, Tahrim, Teğabün, Saff, Cuma, Fetih ve Maide; dördüncü ve son safhada da Tevbe ve Nasr surelerinin nazil olduğunu kaydeder. es-Saidi, eserinde Mekki surelerin sayısının 86 ve Medeni dönemdekilerin ise 28 olduğunu belirtmektedir. Ancak şunu söyleyelim ki, es-Saidi, görüldüğü gibi Bakara suresini Medeni dönemin ilk safhasında indiğini ifade etmektedir. Hâlbuki Bakara suresi bütün bir Medine dönemi boyunca inmiştir. Ama Medine'de ilk inen ayet Bakara suresinden olduğunu kabul ederek bu sureyi Medeni dönemin ilk inen suresi olarak kabul etmektedir. Bu da bize yapılan bu tasniflerin zorluğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Mevdudî de bu konuyu ele alan müelliflerden birisidir. O da tefsir usulünü ilgilendiren el-Mebadiu'l-Esasiyyü Li Fehmi'l-Kur'an'ında konuyu ele alır inceler ama tefsirinde bunu uygulamaz. O Mekke dönemini iki merhalede ele alır. birincisini dört veya beş yıl; ikincisini de sekiz veya dokuz yıl olarak belirler. Birinci merhale davetin ilk merhalesidir ve bu başlangıç öğretilerinden oluşan bu merhale genellikle üç noktayı içerir:

Birincisi, Elçi'ye, bu yüce görevi gerçekleştirmesi için kendini nasıl hazırlayacağını ve hangi tarzda çalışması gerektiğini öğretmek.

İkincisi, gerçekle ilgili temel bilgileri sunmak ve bu konuda hayat sistemlerini

körü körüne, karanlıklar içerisinde yürütmeye çalışan insanların zihinlerinde yer eden şaşkınlıkları, yanılgıları ve mügalataları bütünüyle ortadan kaldırmak.

Üçüncüsü, insanları doğru yola davet etmek. İlahi hidayetinde yer alan ve insanların ona bağlanmakla başarı ve mutluluğa erişecekleri başlıca ahlak ilkelerini hatırlatmak.

Bu başlangıç merhaleleri dört veya beş yılı kapsar. Peygamber'in bu dönemdeki çağrısına üç şekilde karşılık verilir:

- İnsanların seçkinlerinden bir topluluk bu yüce davete inanmış ve müslüman bir ümmet olabilmek için hazırlanmışlardır.
- İnsanlardan büyük bir topluluk, ya bilgisizlikten ya da arzu ve hevesleri peşinde sürüklendiklerinden veyahut babalarından gördükleri geleneksel modele fazlaca bağlandıklarından dolayı bu davaya karşı direnmişlerdir.
- Bu yeni davet Mekke ve ahalisinin sınırlarını aşarak daha geniş alanlarda ve bölgelerde yayılmaya başladı.

Davetin ikinci merhalesinde, cahiliyet ile İslami hareket arasında şiddetli bir mücadele ortaya çıkmıştır. Bu mücadele sekiz-dokuz yıl boyunca yalnız Mekke'de veya sadece Kureyşliler arasında değil, ilk cahiliyenin Arap yarımadasının büyük bir kısmında devam etmesini isteyen gruplar arasında cereyan etti... İslam hareketi yayılıp gelişmeye ve parlamaya devam etti. En sonunda Müslümanlar Hz. Peygamber'in talimatıyla Medine'ye göç etme gereğini duydular.

Kur'an'ın Medeni surelerini oluşturan üçüncü aşamayı Mevdudi şöyle açıklar: "İslam ümmeti bağımsız bir devlet kurma imkanı kazandı... İslam devleti geçmiş peygamberlerin ümmetleriyle, Yahudi ve Hıristiyanlarla yüz yüze gelmeye başladı. Ayrıca İslam ümmetinin iç bünyesine sızan münafıklık hareketinden de kendini arındırmaya başladı..." Bu ayetler Müslümanları istenen şekilde yönlendirme ve amaca uygun terbiye etme esasına dayanıyordu. Zaaf noktalarına karşı onları uyarıyordu. Malları ve canları ile Allah yolunda savaşmaya teşvik ediyordu. Onlara ahlak ve izleyecekleri yollar hakkında olaylara uygun biçimde dersler veriyordu. Tam manasıyla Peygamber'e halife olacak ve davet ve ıslah konusunda onun görevine tabi olup yerine getirecek bir toplum oluşturmak istiyordu. Bu bir yönüyle böyledir. Diğer yönden bu ayetler, imandan mahrum olan ehli kitap, müşrik, kafir ve münafıklara hitap ediyor ve onları her birinin durumuna ve davette her birinin yerine göre hayra çağırıyordu. Bunu da ikna vasıtaları, yumuşak söz, Allah'ın azabı ile korkutma, olay ve hadiselerden samimi bir şekilde ibret ve vaz-u nasihat etme yoluyla yapıyordu...". İşte kısaca Kur'an'ın inişiyle ilgili safhalarla anlatılanlar bu şekildedir. Bugün Kur'an-ı Kerim ilk indiği şekilde değildir. Elimizdeki Kur'an-ı Kerim Hz. Osman zamanında surelerin dizilişi bu şekli ile oluşturulmuştur.

Mushaflarda Yazılı: Burada suhuf kelimesi üzerinde durmak istiyoruz. Suhuf kelimesi Arapça olup Türkçemizde kullandığımız sayfa kelimesinin çoğuludur. Anlamı

yazılacak ve yazılmış kâğıt demektir. Açılan, yayılan, üzerinde yazı yazılan şeye de sahife denmektedir. Sahife kelimesinin suhuf ve sahaif şeklinde iki çoğul şekli vardır ama literatürde nerede ise suhuf kelimesi terim anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bunun nedenleri arasında suhuf'un tarihi geçmişte bazı peygamberlere verilen belgeler anlamını içerdiği söylenebilir. Aynı kelimeden türetilen Mushaf ise yazılı sayfaları içerecek şekilde düzenlenen kitap demektir. Çoğulu Mesahif olup Kur'an'a ilk koyulan isimdir. (Bkz., Halil b. Ahmed, *Kitabu'l-Ayn*, shf mad.) Kur'an'a verilen bu ilk ismin yanında Mesahif kelimesi adını taşıyan ve diğer sahabiler tarafından yazılan Mushafı bize anlatan kitaplar da kaleme alınmış olup Ebu Bekir Abdullah İbn Ebi Davud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî'nin Kitabul'l-Mesahif'i bunlardan birisidir.

İlk lügat yazarlarından olan Halil b. Ahmed'e göre yazılı sayfaların iki kapak arasında toplanmasına Mushaf denmektedir. (Halil b. Ahmed, *Kitabu'l-Ayn*, shf mad.) Cevheri sahife kelimesinin kitap olduğunu kaydeder ve suhuf ve sahaif şeklinde iki çoğul zikreder. Ona göre bu kelime, sahifeleri bir araya getirilmiş anlamında kitap manasına da gelmektedir. Aynı kökten gelen "tashif" ise harflerin karışıklığından dolayı mushafı okuduğunda farklı okumak ve rivayet etmek, (Müfredat, Suhuf md.) sahifede hata bulmak demektir. Böylece yanlış yazılmış hususları düzeltmeye tashif denmektedir. Harfi düzeltmek, hatayı düzeltmek anlamlarına da gelmektedir. Örneğin Musannif, Ebu Hanife'nin sözünü düzeltti" (Tacu'l-Arus, XIX, 66) ifadesi lügatlerde sıkça zikredilmektedir.

Papirüs, parşömen ve deriden, sekizinci asrın ikinci yarısından itibaren kâğıttan yapılan, cahiliye dönemi ve İslam'ın ilk yıllarında genelde dini, hukuki ve tarihi belgeleri korumak amacıyla kullanılan yazı malzemesine de suhuf denmektedir. "Sahife"nin çoğulu olan suhuf, kayıt malzemesi olan kitap, defter ve kürrâse ile eşanlamlıdır. İddialara göre etimolojik olarak güney sami dilindeki sahafa kökünden türetilen "sahîfe" üzerine yazmak demektir. Kırtas ve varakta olduğu gibi sahife çok özel bir yazı malzemesini ifade etmez. Her iki malzemenin tersine sahife, özel bir niceliği de göstermez. Bunun yerine bir rulo gibi dürülmüş, dosyalanmış veya defter gibi dikilmiş tek sayfadan pek çok sayfaya kadar olan bir şeyi ifade eden bir kavram olduğu da ifade edilmektedir. Ayrıca iki kapak arasında olan şeyleri bildirdiğinden dolayı ilk dönem Kur'an'la sınırlı kalmak kaydıyla Mushaf da aynı kökten gelmektedir. Suhuf, İbrani ya da İslam yazmalarının tümüne ya da bir âlimin toplanmış olan yazılarına da denmektedir. Şunu da belirtelim ki İslam öncesi dönemde sahife, bir mektup, hukuki anlaşma, bir şiir, bir rivayet ya da sözlerin bütününe içerebilir.

Hz. Peygamber'in sağlığında yazıya geçirilen Kur'an metni, daha sonra ilk halife Hz. Ebubekir'in talimatıyla vahiy katibi Zeyd b. Sabit tarafından yazılan sahifelerden oluşmuş ve Hz. Ömer'in kızı Hafsa tarafından korunmuştur. Daha sonra resmi mushafı çoğaltma işi yine Zeyd b. Sabit tarafından Hz. Osman döneminde yürütülmüştür. İbn Hişam Sire'sinde Hz. Ömer'in Taha ve Küvviret surelerini yazılı bulunduğu sahifeleri okuduğuna dair bir rivayeti de vardır (Bkz., İbn İshak, *es-Sire*, s.

161-162)

Kur'an'da önceki peygamberlere verilen bilgilerin bir taraftan suhurlarda toplandığı belirtilirken diğer taraftan da bunların zübürlerde toplandığı da ayetlerde belirtilmektedir. (Şuara 26/196) Bunlar “Allah’ın önceki milletlere vermiş olduğu ilahi emirlerin yazıldığı bir araç, bir belge” olduğunu göstermektedir. Bu da aslında farklı bir terminolojidir. Bu yüzden Kur’an’da yer alan suhurlar aynı zamanda bir bakıma Hz. Muhammed’in muhataplarına ilahi topluma bağlanmadıkları sürece başlarına gelecekleri göstermek için geçmişten verilmiş birer örnek olarak da algılanabilir. Nitekim Kur’an’da yer alan kıssalar bir taraftan Hz. Muhammed ve ona inananları teselli etmeyi hedeflerken diğer taraftan da bu anlamı içerdiği de söylenebilir. Ebette bunların yazıldığı malzemeler vardır ve bunlara da suhuf veya zübür denmektedir. Biz biliyoruz ki Hz. Muhammed’den, muhatapları suhurları istemesi onların Allah’ın emirlerinin Adem’e, Musa’ya, İbrahim’e verilen önceki suhurlarda olduğunun da bir kanıtıdır. Sonuçta bu önceki kavimler arasında ayrılığa ve anlaşmazlığa yol açan bu nebevi suhurlar Hz. Muhammed döneminde de yine anlaşmazlıkla karşılanmıştır. Şu nokta açıktır ki Allah’ın azabından emin olmak, Allah’ın elçileri vasıtasıyla gelen suhurlardaki mesajı, onun emirlerine uymaya bağlıdır. (Paul Heck “Scrolls”, Encyclopedia of the Qur’an, 569-571)

Kur’an’da “suhuf”, önceki peygamberlere verilen mesajları, bizzat Kur’an’ın kendisini ve insanların amellerinin kaydedildiği ilahi kayıtları ifade ettiği söylenebilir. Form olarak Kur’an-ı Kerim’de sahife kelimesi geçmez. Ancak bir ayette sahife kelimesinin değişik bir çoğul şekli olan sıhaf kelimesi geçmektedir. Zuhruf suresinin 71. ayetinde şöyle denmektedir: **“Onlara altın tepşiler ve kadehler dolaştırılır. Orada nefislerin arzuladığı ve gözlerinin hoşlandığı şeyler vardır. Siz orada sonsuza dek kalacaksınız”**. Ayette yer alan sıhaf kelimesi sahife kelimesinin çoğulu olup tabak veya fincan tabağı, çay tabağı gibi anlamlara gelmektedir⁴.

Sekiz ayette de sahifenin çoğulu olan suhuf şekli yer alır. Bu ayetlere bakıldığında dört farklı anlam göze çarpar:

1. İlk sahifeler,
2. İbrahim ve Musa’nın sahifeleri,
3. Tertemiz sahifeler ve
4. sahifelerin saçılması.

Bu ayetlerle ilgili olarak şunları söylemek mümkündür. Öncelikle Kur’an’da yer alan “suhuf-u ula” “ilk sahifeler” ifadesi dikkat çekmektedir. Bu ifade Kur’an’da iki ayrı ayette geçmektedir. Taha (20/133) ve A’la (87/19) suresinde geçen her iki ifade

⁴ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾

aynı anlamı içermekte ve “Allah tarafından peygamberlere gönderilen mesajlar” olarak algılanmalıdır. Dolayısıyla ayetlerde yer alan suhuf kelimesi önceki peygamberlere verilen hem sahifeleri hem de kitapları içerebilir. Nitekim A’la suresinde geçen bu ifadeden hemen sonra “İbrahim ve Musa’nın sahifeleri” (A’la 87/19) denmektedir. Başka bir ayette de sadece Hz. Musa’ya ait sahifelerden bahsedilerek: “Yoksa Musa’nın sahifelerinde ve vefalı olan İbrahiminkinde yer alan şu hususlardan haberin yok mu?” denilmektedir (Necm 53/36-37). Rivayetlerde Hz. İbrahim’e sahifeler verildiği, bunların sayılarının da 10 olduğu aktarılmaktadır. Taberi’de yer alan rivayete göre Hz. İbrahim’e ilk verilen sahifenin Ramazan ayında olduğu kaydedilir. (Taberi, *Tefsir* III, 446). Hatta yine Taberi’deki başka bir rivayet göre de Tevrat, İncil, Zebur ve Hz. İbrahim’e indirilen sahife Ramazan ayında olmuştur dense bile (Bkz., Taberi, *Tefsir* III, 466) bunlara teenni ile yaklaşmak gerekir. Yine Hz. Musa’ya kitap verildiği ve bunun da Tevrat olduğu Kur’an ayetlerinden anlaşılmaktadır. (Bkz., Bakara, 2/53, 87; En’am, 6/154; Hud 11/110; İsrâ 17/2; Enbiya 21/48; Müminun 23/49; Furkan 25/35; Kasas 28/43; Secde 32/23; Fussilet 41/45; Ahkaf 46/12). Ayrıca yine rivayetlerde 10 suhuf, Hz. Âdem’e; 50 suhuf, Hz. Şit’e; 30 suhuf, Hz. İdris’e ve 10 suhuf da Hz. İbrahim’e gönderildiği kaydedilmektedir. Şurasını da belirtelim ki İbrahim’in sahifeleri hakkında Kutsal kitaplardan sadece Kur’an’da bahsedilmektedir. (Mevdudi, *Tefhim*, VI, 32) Genel olarak peygamberlere verilen sahifelerde Allah’ın birliği, ahlak ve ibadetler gibi hususların yer alabileceğini söyleyebiliriz. Zira bütün peygamberlerin öğretilerinde bu hususlar yer almaktadır.

Kur’an-ı Kerim’de suhuf kelimesi açılmış sahifeler (suhuf-u müneşşerah) ifadesi iki ayrı ayette yer almaktadır: Mushaf tertibine göre ilk ayet Müddessir suresinde geçmekte ve şöyle buyurulmaktadır: “Öğüt almak yerine onlardan her biri kendisine açılmış sahifeler verilmesini istiyor” (Müddessir 74/52). Burada yer alan suhuf kelimesi ile müşriklerin istekleri yer almaktadır. Tefsirlerde anlatıldığına göre müşriklerden bir grup Hz. Peygamber’e gerek “Allah’tan her birimizin adına sana tabi olmamızı emreden yazılmış bir belge getirmediğin sana inanmayız” dedikleri ve bu isteklerinin dile getirildiği anlaşılmaktadır (Bkz., Beğavi, Mealimu’t-Tenzil, VIII, 275). Buradaki sahife kelimesi yazılı belge anlamına gelmektedir. Dikkat edilirse şahısların adına bir takım sayfalar istenmektedir. Aslında bu istek toplumda kendini şahıslardan üstün gören ve kendisine bir imtiyaz isteyen kişilerden gelmektedir.

İkinci ayet ise Tekvir surende yer almakta ve şöyle denmektedir: “Sahifeler ortaya serildiğinde” (Tekvir 81/10). Bu ifade ile kıyametin vuku bulduğu zamanda neler olabileceği anlatılırken nefislerin bu dünyada yapıp ettikleriyle baş başa kalacakları zaman dile getirilmekte ve bu sahifelerde insanların her yaptıkları anlatılmaktadır. Nitekim İsrâ suresinde (İsrâ 17/14) yer alan “Kitabını oku, Bugün senin hesabını görmeye bu yeter” denilerek buna işaret edildiğini söyleyebiliriz.

Suhuf kelimesinin geçtiği ve son grubu oluşturan ayetlerden birinde “değerli sayfalar” (suhuf-u mükerrerme) ifadesi diğerinde de “tertemiz sahifeler” (suhuf-u mutahhare)

ifadeleri yer almaktadır. Abese suresinde (80/13) şöyle denilmektedir: “**Yüce, tertemiz, değerli sayfalarda**”. Burada geçen mükerreme kelimesi değerli, mukaddes anlamlarına gelmektedir. Hatta “mukaddes sayfalar anlamını vermek de mümkündür. Burada geçen suhuf kelimesi ile de Kur'an kastedilmektedir. Zira sure baştan itibaren dikkatlice okunduğunda bu görülecektir. Dolayısıyla Kur'an'ın Allah katında değeri yüce olduğu ilim, hikmet içerdiği binmektedir. Ayrıca buradaki sahifelerle “önceki peygamberlerin kitapları, mesajları”nın da kastedilebileceği belirtilmektedir. (bkz., Şevkani, Fethu'l-Kadir, V, 444). Taberi'de yer alan bilgilere göre buradaki tertemiz sahifelerle Levh-i Mahfuz (korunmuş levhalar) kastedilmektedir (Taberi, Tefsir XXIV, 221). Ama her halü karda suhuf kelimesi ile hem sahifeler hem de kitaplar olduğu anlaşılabilir.

İkinci ayette ise: “**Ehl-i Kitaptan ve müşriklerden gerçeği inkâr edenler, kendilerine açık kanıt, Allah katından gönderilen, “tertemiz sayfaları okuyan” bir elçi gelinceye kadar ayrılacak değillerdir**”. (Beyine 987/2) denilmektedir. Medine'de inen bu surede geçen tertemiz sahifeler de Hz. Muhammed'in getirdiği mesaj olan Kur'an ayetleridir. Bu sayfaların tertemiz olarak nitelenmesi buralarda yer alan bilgilerin yalan, nifak, şüphe, sapkınlık ve yanlışlıktan beri olduğu anlamı içermesidir. (Bkz., Kurtubi, XXIX, 142.)

Burada Kur'an-ı Kerim'in Mushaf haline getirilmesinin ne gibi faydalar sağladığı konusuna da değinmek istiyorum.

- 1- Kur'an-ı Kerim'in dağınık olarak bulunan bölümlerinin bir araya getirilmesi sağlanmıştır.
- 2- Kur'an-ı Kerim'in Mushaf haline getirilmesi, Müslümanlar arasında okuma-yazma konusunu ön plana çıkaran unsurlardan biri olmuştur.
- 3- Mushaf biçimine getirilen Kur'an-ı Kerim, bir biçimde sahabe arasında yanlış, eksik, fazla olan harf ve ayetleri, özel Mushafların ayetlerin kenarlarındaki açıklamaları tashih etmiştir.
- 4- Müslümanlar arasındaki yanlış okuyuşların ortadan kaldırılmasını sağlamıştır.
- 5- Arap harflerinin fazla gelişmemiş olmasından ve Arapların dışındaki milletlerin Müslüman olanlardan dolayı Kur'an-ı Kerim'i okuma konusunda karşılaşılan sorunlar, bir ölçüde aşılmış oldu.
- 6- İslam dünyasında en azından Kur'an-ı Kerim'in okunmasında bir birlik sağlanmıştır.

Arapça Bir Kitap: Kur'an-ı Kerim, kendisini 'Arapça Bir Kitap' olarak nitelemektedir. Bunun anlamı nedir, sorusuna biraz açıklık getirmek istiyorum. Şu ayetlerin meallerini okuyalım: “**Gerçekten o alemlerin Rabbinin indirdiğidir. Sen uyarıcılardan olasan diye Ruhu'l-Emin onu açık bir Arapça ile senin kalbine indirdi.**” (Şuara, 26/192-195) “**Biz, kendilerine açıklamalarda bulunması için her peygamberi yalnız kendi toplumunun diliyle gönderdik. Allah dileyeni saptırır ve dileyene de doğru yolu gösterir. O'nun her şeye gücü yeter ve her işinde hikmet vardır**” (İbrahim 14/4). İşte bu genel kural çerçevesinde Kur'an Arapça olarak

gönderilmiştir ve Kur'an 'açık bir Arapça dille' nazil olduğu beyan edilmektedir. Alemlerin Rabbi tarafından indirilen bu Kitabın indiriliş amacı mesajının muhataplarını uyandırması olduğu ayet metninde açıkça vurgulanmaktadır. Diğer taraftan 'açık dille' anlatılmak istenen muradın toplumun entelektüel bir kesiminden ziyade her kesimin kolayca anlayabileceği kitap olduğudur. Muhatapların Arap olmasından dolayı açık dil mantığıyla mesajın da Arapça olmasını gerektirmektedir.

Aşağıdaki ayetler bu konuyu çeşitli yönleri ile Kur'an'ın neden Arapça olarak indirildiğini ayrıca açıklamaktadır: **“Biz onu, düşünüp anlayasınız diye, Arapça bir Kur'an olarak indirdik”**. (12 Yusuf 2) **“Biz sana Kur'an'ı, Arapça olarak indirdik. Sakınsınlar ya da kendilerine bir ders olsun diye onda değişik üsluplarla onları tekrar tekrar uyardık”**. (20 Taha 113) **“Eğer Biz bu Kur'an'ı yabancı bir dilde indirseydik, onlar kesinlikle: “Ayetleri açıklansaydı ya? Yabancı dilde bir Kur'an ve Arap bir muhatap olur mu?” diyeceklerdi. De ki: “O, inananlar için bir yol gösterici ve şifadır”. İnanmayanların kulaklarında sanki ağırlık vardır ve o Kur'an, onlara kapalıdır. Onlar sanki kendilerine uzak bir yerden seslenenler gibidir”**. (41 Fussilet 44) **“Biz onu düşünüp anlayasınız diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik”**. (43 Zuhuruf 3) **“Biz, kolayca anlayıp öğüt alsınlar diye, Kur'an'ı senin dilinle gönderdik”**. (44 Duhan 58)

Öncelikle şunu sormak gerekir: Kur'an-ı Kerim'i güzel okumak dinleyicilere ne kazandırmaktadır? Kur'an-ı Kerim'in güzel bir şekilde okunması, dinleyicilerin dinlediklerinden bir haz ve zevk almasını sağlar. Ayrıca onların okunanı dinlemeye teşvik eder. Çünkü herhangi bir kişiye bir şeyi anlatmak, öğretmek isteyen kişi/ler, kullandıkları üsluba, ses tonuna, telaffuzun anlamla olan ahengine dikkat etmeleri gerekmektedir. Okuyucunun sesinin, anlatılmak istenene ne kadar etki ettiği ayrıca bilinen bir gerçektir. Öte yandan Kur'an tilavetinin ruhları etkileyecek şekilde okunabilmesi için okuyucularının tecvidin öngördüğü kurallar dairesinde eğitilmeleri şarttır. Bu eğitimin temeli de eskilerin "Kur'an öğreniminde esas olan fem-i muhsinden ahz (almak)'dır" dedikleri öğrenim şeklidir. Yani işinin ehli, ağız düzgün bir Kur'an öğreticisinden ya dinlemek (sema) yada böyle birinin önünde okumak (arz) suretiyle öğrenmektir.

Tecvid, Arapça bir kelimedir. C-V-D kökünden tef'il vezninde bir kelimedir. Sözlük anlamları arasında cömert olmak, cömert davranmak, iyi olmak, iyi iş yapmak ve söylemek, bir şeyi süslemek, güzel ve hoşça yapmak anlamlarına gelmektedir. İstılahta ise kuvvet, zayıflık, şiddet, yumuşaklık, sadelik vb. bakımlarından çıkış yerlerine göre (mahreçlerine göre), her bir harfin hakkını vererek telaffuz etmektir.

Tecvidin gayesi Kur'an-ı Kerim kelimelerini ve harflerini düzgün bir biçimde okuyabilmeyi sağlamaktır. Bu sayede dili, Kur'an kelimelerini telaffuz ederken hatadan korumak mümkün olabilmektedir. Çünkü tecvidin her harfin hakkını ve müstehakkını vermek diye tanımlandığını unutmamak gerekir. Her harfin hakkından maksat onun harflerin mahreçlerini yani çıkış yerlerini tam olarak yerine getirmek; müstehakkı ise daha sonraki ünitelerde ele alınacağı gibi harflere ait sıfatları yerine getirerek harfleri telaffuz etmek veya seslendirmektir. Yani her harfi tam anlamıyla telaffuz edebilmektir. Tecvid sayesinde elbette güzel olan bu Kur'an-ı Kerim'i daha güzel okumak hedefdir. Burada şunu sormak gerekir. Tecvid kurallarını bir kişi ezberlese acaba Kur'an-ı Kerim'i tecvid kurallarını yerine getirerek okuyabilir mi? Buna gönül rahatlığı ile evet demek isterdim. Ancak tecvidin kurallarını ezberlemenin yanında uygulamanın mutlaka bir bilenin ağzından yani eski ifadeyle fem-i muhsinden öğrenilmesi gerekir. Ancak bu sayede kuralları uygulama imkânı bulabilir. Öyle ise tecvidin uygulamalı yönünü asla unutmamak gerekir. Burada Tecvid yazarlarından Cezerî'nin tecvidle ilgili olarak şu sözünü hatırlatmak isterim:

(الآخذ بالتجويد حتم لازم من لم يجود القرآن آثم)

Kur'an-ı Kerim'i tecvidle okumak kesin bir biçimde gereklidir.

Kim Kur'an-ı Kerim'i tecvidli okumazsa günahkâr olur" (Bkz., el-Cezeri, Mukaddime).

Cezerî'nin bu ifadesi bugün herhalde Kur'an okuyan herkese yönelik olmasa gerek. Ama öğretici konumunda olan herkesi kastettiğini kesin bir biçimde söylemek mümkündür. Aslına bakarsanız elbette her Müslümanın Kur'an-ı Kerim'i düzgün okuması beklenir ve istenen de budur. Gerçi Cezerî, tecvid ilmini bilmek farzı kifayedir. Kur'an-ı Kerimi tecvid üzere okumak ise her Müslüman kadın ve erkeğe farzı ayndır, demektir. Ancak bunun gerçekleşmesi mümkün mü? Zira herkesin bunu belli ölçülerde yerine getirmesi düşünülebilir ve Cezerî de bu manada bu ifadeleri kullanmış olabilir. Ayrıca bu sözü de elbette benimsemek de gerekir. Ancak unutmamak gerekir ki Allah insanlara gücünün üstünde bir yük yüklemez. Nitekim ayette "**Allah gücünün üstünde hiçbir nefse yük yüklemez**" (Bakara, 2/186) buyurmaktadır. O halde burada şunu ifade etmek gerekir. Kur'an-ı Kerim'i okuyanlar iki kısımdır: Birisi öğretici konumunda olan okuyucular, diğeri ise sadece okuyuculardır.

Secavend

Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin nerelerinde durulup durulmayacağını gösteren işaretlere **secavend** denir. Secavend ismi, Muhammed b. Tayfur es-Secavendî (ö. 560/1165) adlı meşhur âlime nispetle bu isim verilmiştir. Kur'an'da vakıf işaretlerini ilk uygulayan İbnu'l-Enbarî (ö. 328/939) dir. Daha sonraları konuyu daha da geliştiren Nahhas (ö. 338/953) olmuştur. Bu âlimlerden yaklaşık iki asır sonra Muhammed b. Tayfur es-Secavendî konuyu daha da geliştirmiş ve bugün elimizdeki mevcut Kur'an-ı Kerim'de ki işaretler onun ismi ile anılmaya başlanmıştır.

Bilindiği gibi Kur'an, Arap dili ile inmiştir. Arap olanlar, Kur'an'ın manasını anladıklarından, bir cümlenin nerede başlayıp nerede bittiğini bilirler. Ancak Arap olmayan Müslümanlar ise, şayet Arapçayı bilmiyorlarsa, cümlelerin nerede başlayıp nerede bittiğini bilemezler. Bundan dolayı okuyucuya kolaylık sağlaması açısından, ayetlerin anlamlarına göre, çeşitli yerlerine bazı işaretler konmuş ve okuma kolaylaştırılmıştır. Bunlara vakf ve iptida denmektedir. Bu işaretlerin vakf-ı tam, vakf-ı hasen ve vakf-ı kabih gibi özel adları vardır. Bunun yanında bilindiği gibi şu işaretler kullanılmaktadır: mim (vakf-ı lâzım), tı (vakf-ı mutlak), cim (vakf-ı câiz), ze (vakf-ı mücevvez), sâd (vakf-ı murahhas). Ayrıca başka tasnifler de vardır: Kaf, Lâm-Elif, ayn, üç nokta...(Geniş bilgi için bkz., Nihat Temel, **Kur'an Kıraatında Vakf ve İbtida**, s. 63 ve devamı).

Burada sadece üç noktayı belirtmek isterim: Bu üç nokta **Vakf-ı Muânaka** veya **Vakf-ı Murâkabe** diye isimlendirilir. Bu üç noktaların birisinde durulur. Eğer üzerinde üç nokta olan birinci kelimedede durulursa, üç nokta olan ikinci kelimedede durulmaz. Eğer üzerinde üç nokta bulunan birinci kelimedede durulmazsa, ikinci üç nokta bulunan kelimedede durulur. Her ikisinde de durmayıp geçmek caiz değildir.

Fasıla

Ayetleri birbirinden ayıran son kelimeye **fasıla**, bu kelimenin son harfine de **harfü'l-fasıla** denmektedir. Bir şeyi kesmek, ayırmak, hükme bağlamak, yarmak,

çocuğun süttten kesilmesi, engel olmak, bir yerden ayrılmak anlamlarına gelen fasılanın çoğulu fevasıl'dır. Çeşitli, ilim dallarında da kullanılan bu kelimeyi, 'bir önceki cümlelerin sonunu, bir sonraki cümleden veya kendisini takip eden ayetten, bir önceki ayeti ayırt eden son kelime' diye tanımlanmaktadır. Aslında Kur'an okunduğunda da görüleceği gibi fasılalar okuyuşa bir şiirsellik katmaktadır. Örneğin Rahman suresinin genelde elif ve nun ile bitmektedir. Kişi bu ayetleri okuyunca veya dinleyince her fasılanın kendine mahsus bir musikisi bulunduğunu; ayetlerdeki kelime dizilerinin musiki üslubu ile tam bir ahenk içinde olduğunu görecektir. Her suresinin içerisinde farklı fasılalar vardır. Örneğin Bakara suresinin fasılları lam, kaf, mim, nun, dal, ba ve ra'dır.

Kur'an-ı Kerim'in Ana Metninin Çeşitli Parçalara Ayrılması

Burada Kur'an-ı Kerim'in ana metninin çeşitli parçalara/bölgelere ayrılmasından bahsetmek istiyorum.

- 1- **Duraklar:** Bunlar, ayetleri birbirinden ayırmak için konulan işaretlerdir. Bunlar ilkin daire meyilli çizgiler olarak yapılırken, daha sonraları yalnız daire halinde gösterilmiştir. Zaman geçtikçe bu daireler gül şeklini almış veya içi süslü daireler olarak kalmıştır. Bugün bunlara ayet numaraları da yazılmaktadır.
- 2- **Tahmis ve ta'sir:** Tahmis beşleme, ta'sir onlama demektir. Mushafların yazılış safhasında yeni bir şekil olarak -bugün Türkiye'de basılan Mushaflarda rastlamadığımız- tahmis ve ta'sir işaretlerinin konulduğu görülmektedir. Kaynaklara göre, hareke ve noktanın konulmasından sonra, bu işaretler de konulmuştur. Buna göre, bir suresinin her beş ayetinin sonuna hams/beş kelimesi, her on ayetinin sonuna da aşr/on kelimesi yazılmıştır. Bu, sure sonuna kadar devam etmiştir. Bazen hams yerine 'hı', aşr yerine de 'ayn' yazılmıştır.
- 3- **Hizb:** Hizb, bölük parça, takım manasına gelir. Kur'an'ın her beş sayfasından birine hizb denir. Bu durum, sayfa kenarına konulan işaretlerle gösterilir. Bu işaretlerin içine hizb yazılır. Bazı Mushaflarda, o cüzdeki kaçınıcı hizb olduğunu gösteren rakamlar da yazılmıştır. Buna hizip gülü denir.
- 4- **Gül:** Mushaf sayfalarının kenarlarında yapılan ve içinde hizb, cüz, secde, sûre vb. hususları gösteren bir tür süslemedir. Bkz. 'Hizb Gülü', 'Secde Gülü' mdl.
- 5- **Cüz:** Kur'an'ın her yirmi sayfasından meydana gelen bölümüne cüz adı verilmiştir. Cüzler, Mushafların sol tarafındaki sayfaların kenarındaki işaretlerle gösterilmiştir. Bunların içine cüz yazılmış, ayrıca altına, kaçınıcı cüzün başladığını gösteren rakam da konulmuştur. Bazı Mushaflarda bu rakam, şeklin altına yazılmıştır. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim 30 cüzdür. Yazma ve matbu Kur'an-ı Kerimlerin cüz başlarına konulan işarete de **Cüz Gülü** denmektedir.
- 6- **Sure Başlıkları:** Hemen hemen bütün Mushaflarda, her suresinin başında görülen bu başlıkta, o suresinin adı, nerede nazil olduğu ve ayet sayısı kaydedilir.
- 7- **Secdeler:** Mushaflarda görülecek işaretlerden birisi de secdelerdir. Mushaflarımızda secde işaretleri, secde ayetlerinin hizasına konulmuş ve içine de 'secde' yazılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de 14 secde ayeti vardır. **Secde Gülü:** Bir

- tezhib terimidir. Kur'ân'ı Kerim'de secde âyetlerinin yanına ve sayfa kenarına yapılan süsleme şekline verilen isimdir. Bu süsleme, gül şeklinde yapıldığı için bu ad verilmiştir. Kur'an-ı Kerim'deki secde ayetlerinin tamamı Mekki surelerdedir.
- 8- **Cüzhân:** Geçmişte camilerde namazdan önce bir cüz Kur'ân okuyan görevliler için kullanılan bir tabirdir.
- 9- **Çift Kuzu:** Mushaflarda yazı ile kenarı birbirinden ayırt etmek için yeşil altınla sarı altından bir arada çekilmek ve araları mürekkeple ve ince cetvelle fasledilmek sûretiyle yapılan ve 'kuzu' adı verilen cetvelden dış ve içe çekilmiş olanlara verilen isimdir. Cetvel yalnız dışa çekilirse 'tek kuzu' adını alır.
- 10- **Haşiyeli Levha:** Yazma kitaplarda kenarı saçaklı ve yaldızlı olan sayfalar hakkında kullanılan bir tabirdir. Geçmişte yazma Mushafların ilk sayfası, diğer kitapların birer sayfası haşiyeli ve yaldızlı yapılırdı.
- 11- **Hâtime (الحاتمة):** Mushafın son sayfasındaki süslemeli bölümlere verilen isimdir. Bir diğer adı 'ketebe'dir.
- 12- **Hatt-ı Osmânî (الخط العثماني):** Hz. Osman zamanında Zeyd b. Sâbit başkanlığında kurulan Mushaf İstinsah Heyeti'nin Kur'ân'ın yazımında uyguladığı kuralları ifade eder. Geniş bilgi için bkz. 'Rasmü'l-Mushaf' md.
- 13- **Ketebe (الكتبة):** Mushafın son sayfasındaki süslemeli bölümlere verilen isimdir. Bir diğer adı 'hâtime'dir.
- 14- **Mikleb:** Eski ciltli kitapların kaplarının sol tarafındaki fazla parçanın, kulağın adıdır. Kapanan kitabın üst kapağının arasına konulmak suretiyle, alt ve üst tarafı kapanmış bir vaziyette okunan sayfa arasına konularak açıldığı zaman bırakılan yeri kolaylıkla bulmaya da yararlıdır.
- 15- **Sertab:** Ciltçilikte kullanılan terimlerden biridir. Eski kitaplarda, cildin tamamlayıcısı olarak yapılan ve kitabın üst kısmını örten miklebin açıkta duran üst kısmına verilen addır.
- 16- **Sadberk:** Mücellit ıstılahlarından biridir. Cilt kapaklarının ortasına süs yerinde yapılan şemsenin üst tarafındaki şekiller hakkında kullanılan bir deyimdir. Bu şekiller yaprağı andırdığı ve sayısı çok olduğu için, "yüz yaprak" demek olan bu tabir meydana gelmiştir.
- 17- **Zencirek:** Yazma kitapların sahife kenarlarına ve levha yazılarının etrafına süs olarak yapılan zincirleme halkalar şeklindeki süs tezyînatı.
- 18- **Sürh:** Bab veya fasıl başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış olan yazma kitaplar hakkında kullanılan bir tabirdir. Ateş renginde olanlara "madeni sürh" denilir. Sürh, Farsça kırmızı demektir. Bu türlü kitapların sayfalarına da siyah, mavi yahut altın cetvel çekilirdi.
- 19- **Şemse:** Eski kitap ciltlerinin üzerine altın yaldızla yapılan süs hakkında kullanılan bir tabirdir. Güneşe benzediği için bu ad verilmiştir. Şemse kitabın ilk sayfasının bulunduğu sağ kapağın üzerine yapılırdı. Kapağın tamamını kaplayan

meşinin üstüne yapıldığı gibi, ayrı bir parça halinde kabı örten meşinin ortası hazırlanan parça büyüklüğünde kesilip yerleştirilmek suretiyle yapıldığı da olurdu

- 20- **Serberg:** Hemen bütün Mushaflarda her sûrenin başında yer alan ve içinde o sûrenin adı, nerede nâzil olduğu ve âyet sayısı yazılı olan kısımdır.
- 21- **Serlevha:** Mushafların ve yazma kitapların ilk sayfalarına yapılan tezhibli başlığa verilen isimdir. Ayrıca Mushaflarda Fâtiha ve Bakara sûrelerinin ilk beş âyetini içine alan süslemelere de serlevha veya unvan denir.
- 22- **Sûre Başlığı:** Hemen bütün Mushaflarda her sûrenin başında yer alan bu başlıkta, o sûrenin adı, nerede nâzil olduğu ve âyet sayısı yazılıdır.
- 23- **Mushafları İnceleme Kurulu:** Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde yurt içi ve yurt dışında bastırılacak olan Kur'ân-ı Kerim'ler, meâlli Kur'ân-ı Kerim'ler, tefsirlerde yer alan Kur'ân-ı Kerim âyetleri, içerisinde Kur'ân-ı Kerim metni bulunan CD ve teyp kasetlerinin incelenerek hatasız basımını sağlamak ve her ayrı baskı için 'ketabe sayfası' düzenleyerek ayrı tasdik numarası verip mühürleme görevini yürüten kuruldur.

Ayetlerle İlgili Kavramlar

- 1) **Âyet (الآية):** Lügatte, 'burhan, alâmet, işaret' anlamlarına gelir. Çoğulu, 'ây' veya 'âyât'dır. Bir şeyin tanınmasına sebep olan alamet manasında da kullanılır. Allah'ın varlığına delâlet eden her şeye de âyet denmiştir. İstilah manası ise; Kur'ân'ın harflerinden bir fasıla ile ayrılmış olan zümrelerden her birine denir. (M.H.Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, I/24) Bir başka tarifte âyet; sûrelerin içinde yer alan, başından ve sonundan ayrılan, bir veya bir kaç cümleden oluşan kelâmdır. (İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, XIV, 61-62) 'Sûrelerin içinde; evvelinde ve sonunda munkati olan, mürekkep bir kelâmdır' şeklinde de tarif olunmuştur. (İslam Ans., II, 64) Âyetlerin belirlenmesi, kıyâsî değil, tevkîfidir.
- 2) **Âyetlerin Tertîbi (ترتيب الآيات):** İslam âlimleri, âyetlerin Kur'ân'daki tertibinin tevkîfi olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Şu an elimizde bulunan mushafın tertibi de, bu tevkîfe uygundur. Nitekim Hz. Peygamber, her âyetin mushaftaki yerini Cebraîl'in kendisine öğrettiği tarzda göstermiş ve Kur'ân'ı bu tertibe uygun tarzda okumuş, okutmuş ve yazdırmıştır. Kur'ân, arzalarda da bu tertibe göre okunmuştur. Bu görüşün en önemli delili, Hz. Peygamber'den rivâyet edilen; 'Her kim, geceleyin Bakara sûresinin son iki âyetini okursa, bunlar ona kâfi gelir.' (Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 256) tarzındaki rivâyetlerdir. Zira âyetlerin tertibi belli olmasa, Hz. Peygamber'in böyle âyet numarası bildiren ifadeler kullanması mümkün olmazdı. Ayrıca Berâe sûresinin başına Hz. Peygamber emretmediği için besmele konmaması da, âyetlerin tertibinin tevkîfi olduğunun bir diğer önemli göstergesidir.
- 3) **Adedü'l-Âyât (عدد الآيات):** Kur'ân-ı Kerim'de yer alan âyetlerin sayısını ifade eder. Mukâta'a harfleri ile sûre başlarındaki besmelelerin âyet sayıp saymama

ihtilafından dolayı Kur'an âyetlerinin sayısı hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ayetlerin sayısı 6237 ile 6666 arasında değişmektedir. İbn Abbas'tan gelen bir rivâyete göre; bu sayı, 6616'dır. Bazılarına göre 6666, bazılarına göre ise 6236'dır.

- 4) **Evvel-ü Mâ Nezele** (أول ما نزل): Hz. Peygamber'e Kur'an'dan ilk olarak nâzil olan âyetlere denir. Bu konuda farklı görüşler mevcuttur. Müddessir, Fâtiha ve Besmele'nin ilk inen âyetler olduğu söylenmişse de, bir çok alim ilk inen âyetlerin Alâk sûresinin ilk beş âyeti olduğu görüşünü benimsemiştir. Bu ayetler şunlardır: **اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ** “Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılınmış yumurtadan yarattı. Oku! Rabbin, en büyük kerem sahibidir. O Rab ki kalemle (yazmayı) öğretti. İnsana bilmedikleri şeyi öğretti.” (Alak 96/1-5)
- 5) **Âhir-u Mâ Nezele** (آخر ما نزل): Kur'an âyetlerinden Hz. Peygamber'e en son nâzil olanlarını ifade eder. Farklı rivâyetlere göre en son inen ayetler şunlardır: Bakara 2/278, 281; Nîsâ 4/176; Maide 5/3; Tevbe 9/128-129; Nasr 110/1-3.
- 6) **Besmele** (البسملة): **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** / Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla veya Rahmeti her şeyi kuşatan ve çok bağışlayan Allah'ın adıyla anlamındadır. Müstakil bir ayet olduğu ifade edilir. Sadece Fatiha suresinin başındaki besmelenin müstakil bir ayet veya Fatiha suresinin bir ayeti olarak da Kabul edilmektedir. Hz. Peygamber, müminleri her işe başlarken besmele çekmeye teşvik etmiştir. Bu husus, besmeleyi Müslümanlar için bir şiar haline getirmiştir. Nitekim bütün dünya Müslümanları, onu Hz. Peygamber'in ağzından çıkan şekliyle söyler ve okur. Besmelenin başka bir dile çevrilmesi, ümmetin birlik ve bütünlüğüne katkı yapan şiar olma özelliğini kaybettireceği için uygun görülmemiştir. Kur'an-ı Kerim'de Tevbe sûresi hariç diğer tüm sûrelerin başında yer alır.
- 7) **Ardî** (الأرضي): Hz. Peygamber, yeryüzünde iken nâzil olan âyetlere denir. Kur'an'ın hemen tamamı bu şekilde indirilmiştir.
- 8) **Semâî** (السمائي): Hz. Peygamber'e semâda iken nâzil olan Kur'an âyetlerine verilen isimdir. Örneğin; şu âyetin, Hz. Peygamber'e Miraç'ta indirildiği nakledilmiştir: “Peygamber ve inananlar, ona Rabb'inden indirilene inandı. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandı. «Peygamberleri arasından hiçbirini ayırdetmeyiz, işittik, itaat ettik, Rabbimiz! Affını dileriz, dönüş Sanadır» dediler.” (Bakara 2/285)
- 9) **Hadarî** (الحضري): Hz. Peygamber seferde ve misafirlikte bulunmadığı zaman nâzil olan vahiylerdir. Kur'an'ın ekserisi bu şekilde indirilmiştir.
- 10) **Seferî** (السفري): Hz. Peygamber, yolculukta veya savaşta bulunduğu esnada nâzil olan vahiylerdir. Örneğin; şu âyetin, Hz. Peygamber Veda haccında iken arefe

günü nâzil olduğu rivâyet edilmiştir: “Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim.” (Mâide 5/3)

- 11) **Nehârî** (النهارى): Hz. Peygamber'e gündüz nâzil olan Kur'an âyetlerine verilen isimdir. Kur'an'ın ekserisi bu şekilde indirilmiştir.
- 12) **Leylî** (الليلي): Hz. Peygamber'e gece nâzil olan âyetlere verilen isimdir. Örneğin; kiblenin değiştirilmesi hakkındaki şu âyetin, Kuba mescidinde sabah namazı kılındığı esnada nâzil olduğu rivâyet edilmiştir (Buhari, VI, 26): “Yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Hoşnud olacağın kibleye seni elbette çevireceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram semtine çevir; bulunduğunuz yerde yüzlerinizi o yöne çevirin. Doğrusu Kitap verilenler, bunun Rab'lerinden bir gerçek olduğunu bilirler. Allah onların yaptıklarından gafil değildir.” (Bakara 2/144)
- 13) **Nevmî** (النومي): Hz. Peygamber'e uykuda iken nâzil olan Kur'an âyetlerine verilen isimdir. Örneğin; Kevser sûresinin, böyle indirildiği rivâyet edilmiştir.
- 14) **Firaşî** (الفراشي): Hz. Peygamber'e yatağında iken nâzil olan âyetlere denir. Örneğin; şu âyetin, Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin yanında iken geceleyin indirildiği rivâyet edilmiştir: “Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur. Doğrusu Allah kafirlere yol göstermez.” (Mâide 5/67)
- 15) **Sayfî** (الصيفي): Hz. Peygamber'e yaz mevsiminde nâzil olan âyetlere verilen isimdir. Örneğin; kelâle âyetinin, Vedâ haccı esnasında indiği rivâyet edilmiştir: “Senden fetva isterler. De ki: «Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kızkardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Kızkardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur. Kızkardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır. Şaşırmanın için Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektedir.” (Nisâ 4/176)
- 16) **Şitaî** (الشتائي): Hz. Peygamber'e kış mevsiminde nâzil olan Kur'an âyetlerine verilen isimdir. Örneğin; Hendek savaşını anlatan şu âyetler soğuk bir günde indirilmiştir: “Bunlar, düşman birliklerinin gitmediklerini sanıyorlardı. Bu birlikler tekrar gelmiş olsalardı, kendileri çöllerde bedevilerin yanında bulunup, sadece sizin haberlerinizi sormayı dilerlerdi. Aranızda olsalar ancak pek az savaşlılardı...” (Ahzâb 33/20)
- 17) **Mekkî** (المكي): Vahyin nâzil olduğu mekan esas alındığında; Mekke'de nâzil olan âyet veya sûrelere denir. Hicret esas alındığında; Hicretten önce nazil olan âyet veya sûrelere denir. Vahyin muhatapları esas alındığında ise; Mekkelilere hitap eden âyet veya sûrelere denir. Mekke'de çoğunluğu inanmayanlar teşkil ettiği için bu kesime hitap eden âyetler genelde Mekkîdir. Örneğin; “De ki: Ey

insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim. Ondan başka tanrı yoktur, O diriltir ve öldürür. Öyle ise Allah'a ve ümmî Peygamber olan Resûlüne -ki o, Allah'a ve onun sözlerine inanır- iman edin ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız.” (A'râf 7/158)

- 18) **Medenî** (المدني): Vahyin nâzil olduğu mekan esas alındığında; Medîne'de nâzil olan âyet veya sûrelere denir. Hicret esas alındığında; Hicretten sonra nazil olan âyet veya sûrelere denir. Vahyin muhatapları esas alındığında ise; Medînelilere hitap eden âyet veya sûrelere denir. Medîne'de çoğunluğu inananlar teşkil ettiği için bu kesime hitap eden âyetler genelde Medenîdir. Örneğin; “Ey inananlar! Peygamber'e, «Bizi de dinle» (raina; kötü anlama gelebilecek söz) demeyin, «Bizi gözet» (unzurna) deyin ve dinleyin, inkar edenlere elem verici azab vardır.” (Bakara 2/104)

Surelerle İlgili Kavramlar

- 1) **Sûre** (السورة): Lügatte, ‘yüksek mevkî, şeref ve yüksek bina, binanın kısım veya katları, sûr’ gibi anlamlara gelir. Çoğulu, ‘suver’dir. Terim olarak ise, âyetlerden meydana gelen, başı ve sonu bulunan müstakil Kur’ân bölümlerine denir. Kur’ân’da toplam 114 adet sûre mevcuttur. Bunların en kısası, üç âyetten oluşan Kevser sûresi, en uzununu ise, 286 âyetten oluşan Bakara sresidir. Sûreler, ihtiva ettikleri âyet sayısına göre ‘et-tuvel, ‘el-miûn’, ‘el-mesânî’ ve ‘el-mufassal’ olmak üzere dört kısma ayrılmıştır. Sûreler, nâzil oldukları ortama göre de ‘Mekkî’ ve ‘Medenî’ şeklinde de ikiye ayrılır. (Geniş bilgi için ilgili maddelere bakınız)
- 2) **Sûre İsimleri** (أسماء السور): Sûrelere verilen isimlere denir. Sûreler genellikle isimlerini, ya Yâ sîn, Tâ hâ gibi sûre başlarında yer alan lafızlardan veya Duhâ, Şems, Kevser gibi ilk âyetlerinde yer alan bir kelimedenden, ya da Bakara, Yusuf gibi içindeki konulardan alır. Bazı sûrelerin birden fazla ismi vardır. Örneğin; Fatihâ sûresine, Hamd veya Ümmü’l-Mesânî, Âl-i İmrân sûresine de, Benî İsrâil sûresi denilmesi gibi. Bazen de birden fazla sûrenin ortak adı vardır. Örneğin; Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerine ez-Zahrâvân, Felak ve Nâs sûrelerine el-Muavvizetân denmesi gibi.
- 3) **Sûrelerin Tertîbi**: Kur’ân’daki sûrelerin tertibi konusunda üç farklı yaklaşım mevcuttur:
  - a. İctihâdîdir: Bu görüşe göre, sahâbe sûreleri kendi ictihadına göre tertip etmiştir. Bu görüşün delili, Hz. Osman’ın Kur’ân’ı istinsah ederken sûreleri yeniden tertip etmesi, buna karşın Hz. Ali, İbn Mes’ûd ve Übeyy b. Ka’b’ın özel Mushaflarındaki tertibin farklı oluşudur.
  - b. Tevkîfidir: Bu görüşe göre, Cabrâil, vahiy getirdiği zaman Hz. Peygamber’e her sûrenin yerini bildirmiş, o da sûreleri buna göre tertip etmiştir. Bu görüş pek tutarlı görülmemektedir. Zira Hz. Peygamber vefat ettiğinde Kur’an’ın surelerinin dizilişi ile ilgili hiçbir çalışmadan

bahsedilmemektedir.

- c. Kısmen tevkîfi, kısmen ictihâdîdir: Bu görüşe göre, Kur'ân'daki bazı sûreler bizzat Hz. Peygamber tarafından tertip edilmiş, diğer kısmı ise, ümmete bırakılmıştır. Nitekim es-Seb'u't-Tivâl, Havâmîm, el-Mufassal gibi sûre grupları kendi içinde Hz. Peygamber tarafından tertip edilmiş, fakat bu grupların Kur'ân'daki sıralaması sahâbe tarafından yapılmıştır. Bu görüşte isabetli değildir.

- 4) **Adedü's-Süver** (عدد السور): Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan sûre sayısına denir. Kur'an'da toplam 114 sure vardır.
- 5) **Fevâtihu's-Suver** (فواتح السور): Kur'ân'daki sûrelerin başında yer alan ifadelere denir.
- 6) **Avâşiru'l-Kur'ân** (عواشر القرآن): Kur'ân'da aşır olarak okunmaya müsait âyet sayısı on civarında olan kısa sûrelere verilen isimdir.
- 7) **Evsat-ı Mufassal** (الأوسط المفصل): Mevcut tertibine göre mushafın son kısmında yer alan ve 'el-Mufassal' olarak isimlendirilen kısa sûrelerin Târik (86)- Beyine (98) arasında yer alan orta uzunlukta olanlarına verilen isimdir.
- 8) **Havâmîm** (ذوات الحاميم): Kur'ân'da, başlangıcı 'حم/hâ mîm' şeklinde olan 40-46. sûrelere (Mü'min, Fussilet, Şûrâ, Zuhruf, Duhân, Câsiye, Ahkâf) verilen kısa isimdir. Bunlara **Deyâbîcü'l-Kur'ân** (ديابيح القرآن) da denir.
- 9) **Kisâr-ı Mufassal** (القصار المفصل): Mevcut tertibine göre mushafın son kısmında yer alan ve 'el-Mufassal' olarak isimlendirilen kısa sûrelerin Zilzâl (99)-Nâs (114) arasında yer alan en kısa olanlarına verilen isimdir.
- 10) **Mesânî** (المثنائي): Lügatte 'tekrarlanan, çift, ikili' gibi anlamlara gelen bu kavram;
  - a) Sıkça tekrarlanıp okunmasından kinâye olarak Fâtiha sûresini ifade eder.
  - b) Kur'ân'ın ilk yedi uzun sûresini ifade eder.
  - c) Kur'ân'da âyet sayısı yüze/miûn yakın olan yedi sûreyi ifade eder.
  - d) Bu görüşlerin ortak dayanağı şu âyettir: "Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur'ân'ı verdik." (Hicr 15/87)
- 11) **Miûn** (المئون): Arapça 'yüz' lafzından türemiş olan bu tâbir, âyet sayıları yüze yaklaşan veya biraz geçen sûrelere verilen isimdir.
- 12) **Müsebbihât** (المسبحات): Hadîd (57), Haşr (59), Saff (61), Cuma (62), Tegâbün (64) ve A'lâ (87) sûrelerine verilen isimdir.
- 13) **es-Seb'u't-Tivâl** (السبع الطوال): Mushaf'ta, Fâtiha sûresinden sonra gelen yedi uzun sûreye verilen isimdir. Bunlar, Bakara, Âl-i İmrân, Nîsâ, Mâide, En'âm, A'râf ve Enfâl sûreleridir.

- 14) **Selâsûn** (الثلاثون): Kelime anlamı, 'otuzlar' demektir. Terim olarak, Kur'ân'da âyet sayısı otuz civarında olan sûreleri ifade eder.
- 15) **Tavâsîm** (الطواسيم): 'Tâ, sîn, mîm' ile başlayan Şu'arâ ve Kasas sûrelerine verilen ortak isimdir.
- 16) **Tavâsîn** (الطواسين): 'Tâ, sîn, mîm' ile başlayan Şu'arâ ve Kasas sûreleriyle 'Tâ, sîn' ile başlayan Neml sûrelerine verilen ortak isimdir.
- 17) **Tivâl** (الطوال): Bkz. 'es-Seb'û't-Tivâl' md.
- 18) **Tivâl-ı Kisâr** (طوال قصار): Mushafın son kısmında yer alan Zilzâl sûresinden Nâs sûresine kadar olan kısa sûrelere verilen ortak isim.
- 19) **Tivâl-ı Mufassal** (الطوال المفصل): Mevcut tertibine göre mushafın son kısmında yer alan ve 'el-Mufassal' olarak isimlendirilen kısa sûrelerin Kaf (50)- Bürûc (85) arasında yer alan nisbeten uzun olanlarına verilen isimdir.
- 20) **Tivâl-ı Muvassat** (طوال موّسط): Mushafın son kısmında yer alan Tarık sûresinden Beyyine sûresine kadar olan sûrelere verilen ortak isim.

Kur'an-ı Kerim'de metni bölen kuşaklar da vardır. Bunlar, ilk olarak iki sureyi birbirinden ayırmaya, daha sonra da sure hakkında kısa bilgiler vermeye yaramaktadır. Kur'an-ı Kerim, 605 sayfa, 30 cüz, 120 hizb, 14 secde ayeti, farklı sayımlar polmakla beraber daha ziyade 6236 ayet, 114 suredir. Ancak halk arasında kolay söylensin diye ayet sayısı 6666 olarak ifade edilmektedir. Aslında ayet sayısının 6666 şeklinde söylenmesi, büyük müfessir Zemahşeri'ye nispet edilmektedir.

Secde ayetleri ise şunlardır: A'raf 7/206; Ra'd 13/15; Nahl 16/49; İsrâ 17/107; Meryem 19/58; Hac 22/18; Furkan 25/60; Neml 27/25; Secde 32/15; Sad 38/24; Fussilet 41/38; Necm 53/62; İnşikak 84/21 ve Alak 96/19. Bu ayetlerin tamamı Mekki surelerde yer almaktadır.

Dikkat edilirse secde ayetlerinin geçtiği tüm sureler Mekke'de inen surelerdendir. Bu ayetlerde geçen secde kelimelerinin bir kısmında "secde ediniz" şeklinde emir kelimesi geçer, bir kısmında geçmez. Bundan dolayı zaman zaman emir şeklinde geçtiğinde secde etmek gerektiği ifade edilirken, emir şeklinde geçmeyenlerde ise, secde edilip edilmeyeceği tartışmalıdır. Ama şunu vurgulamak gerekir: Mekke'de inen surelerin özelliği olarak Allah'ın birliği, sadece ona ibadet etme, yalnız ondan yardım isteme ve Allah'ın insana şah damarından yakın olduğu vurgulanarak aslında sadece ona boyun eğileceği ve sadece O'nun huzurunda secde edileceği vurgulanmaktadır.

Kur'an ve Güzel Sanatlar İlişkisi

Tehzib ve hat sanatı, Kur'an-ı Kerim'e nasıl yansımıştır konusuna da dikkat çekmek gerekir. Kur'an-ı Kerim'in nazil olmasıyla birlikte, Müslümanların sadece

inanç dünyalarında değil, hayatlarının her alanında olumlu değişiklikler meydana gelmiştir. Bunlardan biri de güzel sanatlardır. Müslümanlar, kendilerini hidayete ulaştıran Yüce Kitab'a karşı gerekli özen ve itina onun görsel boyutuyla ilgili olarak da göstermişlerdir. Kur'an-ı Kerim bir yandan Arap yazısının gelişimine katkı sağlarken, bir yandan da rehberlik ettiği insanların ruhen incelmelerine yol göstermiştir. Harflerde başlayan değişim ve gelişmeye, zaman içerisinde, ilahi sözlerin yazıldığı kağıda akseden süslemeler de katılmıştır. Bu, hem metne hem de metni bir arada tutan kapaklara yansımıştır.

“Yazmak, çizmek, kazmak, alamet ve işaret koymak anlamlarındaki Arapça **hatt** masdarından türeyen ve ‘yazı, çizgi, yol’ gibi manalara gelen hat (çoğulu hutut, ahtat) kelimesi, terim olarak ‘**Arap yazısını estetik ölçülere bağlı kalıp güzel bir şekilde yazma sanatı**’ hüsn-i hat anlamında kullanılmıştır. Kaynaklarda genellikle ‘cismani aletlerle meydana getirilen ruhani bir hendesedir’ şeklinde tarif edilen hat sanatı, bu tarife uygun bir estetik anlayış çevresinde yüzyıllar boyunca gelişerek süregelmiştir. Emevi, Abbasi, Fatımi, Eyyubi, Memlük, Selçuklu, İlhanlı, Timuri, Safevi, Akkoyunlu ve Osmanlı gibi devletler ve hanedanlar devrinde daima ilgi çekici bir sanat olarak görülen hüsn-i hat, hükümdar veya devlet büyüklerinin himaye ve ilgisiyle yükselişini sürdürmüştür. İstanbul’un fethinden sonra, hat sanatının liderliğini alarak bunu beş asra yakın devam ettiren Osmanlı Devleti’nin hükümdarları arasında II. Beyazıd, IV. Murad, II. Mustafa, III. Ahmed, II. Mahmud, Sultan Abdülmecid ve Sultan Reşad fiilen hat sanatı ile meşgul olmuşlardır. İstanbul’un hat sanatındaki müstesna yeri İslam âleminde, ‘*Kur’an-ı Kerim Hicaz’da nazil oldu, Mısır’da okundu, İstanbul’da yazıldı*’ ifadesiyle tescil edilmiştir.” (M. Uğur Derman. Hat, **VİA**, XVI, 427, 431)

Kur’ân’ın etkisi hat sanatını İslâmî kültürün en önemli sanat formu haline getirmiştir. Etkisi ve önemi İslâm dünyasının her yöresinde, İslâm tarihinin her yüzyılında, estetik üretim ve medyanın her dalında ve tasavvur edilebilen her sanat eseri çeşidinde görülebilir. İslâm sanatının bütün kategorilerinde hat sanatı en yaygın, en önemli, en çok beğenilen ve Müslümanların en çok takdir gösterdiği türdür.” (İ. R. Fârûkî, L. L. Fârûkî, **İslam Kültür Atlası**, İstanbul 1999, s. 387)

Yazı hatları olarak Kufî, eğik kufî, Sülûs, Nesih, Rika gibi yazı türleri ve hat sanatları göze çarpmaktadır.

Burada güzel sanatların Kur'an-ı Kerim'le ilişkisinden de kısaca söz etmek gerekir. Teclit ve tezhîb sanatı Kur'an'da en yüksek maharetini göstermiştir. Altın yazılı, altın yıldızlı Mushafların olduğu bilinmektedir. Duraklar pek süslüdür. Başlıklar, hizib ve aşır işaretleri, nice sanat tenevvüüne makes olmuştur. Nakışlı nefis hatla yazılmış Mushaflar, tezhîb sanatının bütün nefaseti burada parlar. Selef, Kur'an'ı her şeyden tecrid ederken Gazali gibi bir alim, Kur'an'ın böyle nakışlı ve yıldızlı yazılmasında bir beis görmediğini söylemiştir. Hatta tezyin ve tezhîbde tazim olduğundan böyle yazmanın müstahsen olduğunu demiştir. Güzel sanatlar aşıklarının hayran hayran seyrettikleri nice süslü cilt içindeki eşsiz yazılar, müze ve kütüphane

salonlarını süslemektedir.

Kur'an-ı Kerim'i Okuma Şekilleri

Kur'an kıraatinde arz ve sema usulü ile okuma biçimleri üzerinde durmak gerekir.

Arz: Lügate, bir şeyi bir kimseye göstermek, ibraz ve izhar etmek anlamlarına gelir Kıraat ıstılahında talebenin hocasına, kıraatten takip ettiği rivayet veya tariki okuması demektir. Bu usul, Hz. Peygamber'in her ramazan ayında Kur'an'ı Cebrail'e arz etmesine dayandırılır ki bu konuda Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in vefat ettiği yıl Kur'an'ı Cebrail'e iki defa arzettiğini rivayet etmektedir.

Sema: Lügate işitmek ve dinlemek anlamlarına gelir Kıraat ıstılahında hocanın okuyup talebenin dinleme şeklindeki talime denir. Suyuti kıraati hocadan dinlemenin üzerinde durulmasına değer bir husus olduğunu kaydeder ve şöyle der: “Çünkü sahabe Kur'an'ı Hz. Peygamber'den bizzat bu yolla almıştır. Fakat kurradan hiçbiri Hz. Peygamber'den kıraat almamıştır”. Aslında bu gayet doğaldır. Ama Suyuti'nin 'kurradan hiçbiri Hz. Peygamber'den kıraat almamıştır' şeklindeki açıklamasına katılmak mümkün değildir. Zira bu zaten imkânsızdır. Fakat Suyuti bu sözü ile şayet sahabe içerisinde kıraat imamlarının okuduğu gibi Kur'an'ı okuyanların bulunmadığına dikkat çekmek istiyorsa bu doğru bir tespit değildir. Çünkü bizzat Hz. Peygamber'in bazı sahabelere Kur'an okutup dinlediğini yukarıda kaydetmiştik.

Sema ile arz usulleri kısacı şöyle değerlendirilmektedir: “Sema ile arz usulleri hakkında hangisi daha evladır şeklinde bir takım sualler akla gelmiştir. Aliyyu'l-Kari “hıfza daha yakın olduğundan (imkan verdiğiinden) arz yolunun daha evla olduğunu” zikrediyor. Bu tespitin yerinde olduğu kanaatindeyiz. Çünkü talimde esas olan talebeye kıraati öğretmektir. Bu da talebenin derse hazırlanması ve onun doğrusunu-yanlışıını tespit edip, düzelterek olan hocasına sunmasıyla olacaktır”.

Tertil: Sözlükte bir şeyi açıklamak, bir şeyin uygunluğu, sözü güzel ve doğru söylemek, ahenk ve intizam, bir şeyin düzgün, düzenli, güzel ve muntazam olması; sözü güzel, yerinde ve itinalı söylemek, bir şeyi düzenlemek ve sıralamak demektir. İstılahta ise Kur'ân'ı yavaş yavaş, anlamını düşünerek, harflerin mahreçlerine ve tecvid kurallarına dikkat ederek, anlama göre sesini yükseltip alçaltarak ve itina ile okumak anlamına gelir. Veya tertili, “her harfin hakkını vermek, belli etmek ve acele etmemek suretiyle okumaktır” veya “bir şeyi güzel tensik ve tertip ile kusursuz olarak açık açık hakkını ifa ederek tebyin eylemektir...” şeklinde tanımlanmaktadır. Kur'an'ın tertili de böyle her harfinin, edasının, nazmının, manasının hakkını doyura doyura vererek okunmasıdır şeklinde veya her harfin hakkını vermek belli etmek ve acele etmemek suretiyle okumaktır diye de tanımlanmaktadır.

Görüldüğü gibi tanımlar birbirine oldukça yakındır. Ayrıca bu manada bir de teressül kelimesi geçmektedir. Teressül yavaş yavaş dikkatle, harflerin mahreçlerine, medd ve kasma riayetle okumaktır.

Furkan 25/32. ve Müzzemmil 73/4. âyetlerde tertil kelimesi geçmektedir. Kur'ân okumada tertil, acele etmeden aheste aheste, manalarını düşününe düşününe okumak; vakıf yerlerinde durmak; sesi alçaltmak ve kıraat esnasında mahzun olmaktır. Tertil ayrıca okurken teenni ile ve ağır ağır ilerlemek, harf ve harekelerin arasını tıpkı bir kimsenin dişlerinin aralığı ve papatyanın yaprakları gibi açmak; aşırıya kaçmadan kelimelerin arasını açmak; okuyuş esnasında yavaş yavaş sükûnetle ilerlemek; harfleri tek tek çıkartmak; Kur'an'ın lafızlarını vurgulayarak telaffuz etmek, Kur'an'ın bütününe nüfuz etmek için tefekkür ederek fasîh bir şekilde okumak ve harflerin güzelleştirilmesi, vakıfların bilinmesi gibi anlamları ifade eder.

Hız. Ali tertili şöyle tanımlamıştır: “Tertil, harfleri doğru çıkarmak (tecvîdu'l-hurûf) ve okurken durulacak yerleri bilmektir (ve ma'rifetu'l-vukûf)”.

Tecvid nazarı dikkate alındığında diyebiliriz ki, tertil, Kur'an harflerinin en güzel bir şekilde okunması ve nerelerde durulup durulmayacağını bilmesidir.

Tahkik: Bir şeyi eksiksiz ve ziyadesiz, hakkıyla yapmaktır. Kıraat ıstılahında ise, her harfin hakkını vermek, hareke, izhar ve gunneleri çok titiz bir şekilde hassasiyet göstererek ve harflerin birbiri ile karışmamasına da dikkat ederek okumaktır. Çoğu zaman tertille eş değerde görülebilir ama tertilde, okunan ayetlerin anlamlarını da nazarı dikkate almak yani manasını da bilerek ve ona göre hareket ederek okumak gerekir.

Hadr: Bir şeyi süratle okumak demektir. İstılahta ise Kur'an-ı Kerim'i tecvid kaidelerine uymak suretiyle, en hızlı bir şekilde okumaktır.

Süratle konuşmak manasına da gelen bu kelimeyi, medd-i munfasılı ve medd-i arızı bir, medd-i muttasılı iki, meddi lazımı üç medd-i lini hiç uzatmadan veya bir elif miktarı medd ile okumak şeklinde tanımlayabiliriz. Burada şunu da belirtelim ki, bu tür okuyuşta harflerin mahrecinden çıkartılmasına azami derecede dikkat edilmesi gerekir.

Tedvir: Bir şeyi çevirmek, döndürmek anlamına gelmektedir. Kıraat ıstılahında ise tahkik ile hadr arasında orta bir okuyuşta ibarettir. Bu tür okuyuşta meddi muttasıl ve meddi munfasıllar kısaltılarak üçer elif miktarı medd ile okunurlar. Medd-i lazımı ile sükunu lazımlı olan meddi lin üçer, medd-i arız ise iki elif miktarı medd ile okunur.

Özet

Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamber'e 23 yıl süre içinde indirilmiş Allah'ın kelimidir. Bu kelim Hz. Peygamber döneminde yazılmış, okunmuş ve ezberlenmiştir. Bu gelenek bugüne kadar da devam ede gelmiştir. Kur'an-ı Kerim İslam Dininin en önemli kaynağıdır. Bu münasebetle onun sadece okunması, ezberlenmesi ve yaşam kitabı olmasının yanında güzel sanatlara da ilham kaynağı olmuş ve onun sayfeleri ve yazısı hakkında çok farklı işlemler tarih boyunca yapılmıştır. İlk ismi Mushaf'tır. Ancak Mushaf kelimesini Kur'an'ın genel bütünlüğü içerisinde ele aldığımızda Hz. İbrahim ve Hz. Musa'ya verilen sayfelerden bahsedilmesi daha dikkat çekicidir. Kur'an-ı Kerim'in indiği günden günümüze kadar tahrif edilmeden gelmesine özen gösterilmiştir. Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'i nasıl okuduğu, sahibinin bu işlevi nasıl yerine getirdiği kayıt altına alınmıştır.

Kur'an-ı Kerim'in Fatiha ile başlayıp Nass suresi ile bittiğini ancak elimizdeki Kur'anlardaki bu tertibin Hz. Peygamber zamanında böyle olmadığını söyleyebiliriz. Surelerinin sayısının 114 olmasına karşı ayetlerinin sayısının farklılık arz ettiğini söyleyebiliriz. 6236 ayet ile 6666 ayete kadar ayet sayısı söylenmektedir. Ancak bu rakamlar farklı olsa da olan biten elimizdeki bu Kur'an'dan çıkarma veya eklem suretiyle ayetlerin sayısı artırılmamakta veya eksiltilmemektedir.

Kur'an-ı Kerim, kendisini 'Arapça Bir Kitap' olarak nitelemektedir. Bunun anlamı Kitabın indiriliş gayesine uygun bir biçimde ilk muhatapları tarafından mesajın anlaşılmasıdır. Zira alemlerin Rabbi tarafından indirilen bu Kitabın indiriliş amacı mesajının muhataplarını uyandırması olduğu ayet metninde açıkça vurgulanmaktadır. Diğer taraftan 'açık dille' anlatılmak istenen muradın toplumun entelektüel bir kesiminden ziyade her kesimin kolayca anlayabileceği kitap olduğudur. Muhatapların Arap olmasından dolayı açık dil mantığıyla mesajın da Arapça olmasını gerektirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in güzel okunması ve doğru bir biçimde telaffuz edilmesi için tecvid ve kıraat konusu geliştirilmiş ve bu okuyuşun temelleri ta Hz. Peygamber zamanına kadar götürülmeye gayret edilerek tarihi temel dayanakları bulunmaya çalışılmıştır. Ama gerçekten Kur'an-ı Kerim'in daha düzgün okunması için Müslümanların üzerine düşenleri yaptığını söylemek mubalağa olmasa gerek. Zira Müslümanlar çok titiz bir biçimde Kur'an-ı Kerim'in okunmasına, yazılmasına ve ona karşı elinden gelen her türlü saygıyı gösterme noktasında bazen de aşırıya kaçtığı da olmuştur. Ama bu durum onun Kur'an'a olan saygılarından kaynaklanmaktadır.

Müslümanların Kur'an-ı Kerim'in anlamını bilmeyenlerin doğru bir şekilde okumalarını

sağlamak için başta hareke ve noktalar olmak üzere çeşitli işaretler belirlemişler ve bunları zaman içinde geliştirilmişlerdir.

Kur'an okuma biçimleri de tespit edilmeye çalışılmıştır. Arz ve sema usulü ile okuma biçimlerinden tahkik, tedvir ve hadr daima dikkat çeken kavramlar arasındadır.

Sorular

1. Aşağıda verilen seçeneklerden hangisi Kur'an'ın tanımında yer almaz.
  - A) İnmeye başladığı günden günümüze kadar değişmeden hem yazı hem de okum yolu ile gelen
  - B) Tevatüren nakledilen
  - C) Okunması ile ibadet edilen,
  - D) Kolay okunabilmesi için çeşitli işaretleri taşıyan,
  - E) Fatiha ile başlayıp Nass suresi ile biten,
2. Suhuf kelimesi Arapça olup Türkçemizde kullandığımız sayfa kelimesinin çoğuludur. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi suhuf kelimesinin anlam alanına doğrudan girmemektedir.
  - A) Yazılacak
  - B) Yazılmış
  - C) Yayılan
  - D) Kitap
  - E) Üzerinde yazı yazılan şey.
3. "suhuf-u ula" ifadesinin anlamı nedir
  - A) Önemli sahifeler
  - B) Son sahifeler
  - C) Yüce sahifeler
  - D) Değersiz sahifeler
  - E) İlk sahifeler
4. Kur'an-ı Kerim'i farklı şekillerde okuma işine ne denir.
  - A) Kıraat
  - B) Tecvid,
  - C) Kurra,
  - D) Yorum
  - E) Sahih
5. Riayet ederek okunduğunda dinleyiciler üzerinde derin tesir bırakan Kur'an'ın güzel okunmasını sağlayan tecvidin kök anlamı aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru olarak verilmiştir.
  - A) Tefekkür etmek,
  - B) Cömert olmak
  - C) Okumak,
  - D) Dinlemek,
  - E) Manasını anlamak.

Cevaplar:

6. D Cevabınız yanlışsa Kur'an-ı Kerim'in tanımını bahsini yeniden okuyunuz.
7. C Cevabınız yanlışsa Mushaf bahsini yeniden okuyunuz.
8. E Cevabınız yanlışsa Mushaf bahsini yeniden okuyunuz.
9. A Cevabınız yanlışsa Tecvid konusunu tekrara ve dikkatlice okuyunuz.
10. B Cevabınız yanlışsa Tecvid bahsini yeniden okuyunuz.

Kaynaklar

- Beğavi, Mealimu't-Tenzil, Beyrut, trs.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, es-Sahih, İstanbul 1979
- Çetin, Kur'an İl. ve Kur'an-ı Kerim Tarihi, İstanbul 1982.
- İbn İshak, Muhammed, es-Sire, Beyrut, thr.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dineveri, Te'vilü Müşkili'l-Kur'an (nşr. Es-Seyyid Ahmed Sakra), Kahire 1393/1973.
- İbn'ul-Cezeri, en-Neşr fi Kıraati'l-Aşr, Kahire, thr.
- İsmail Raci Fârûkî, İslam Kültür Atlası, İstanbul 1999.
- Keskioğlu, Kur'an-ı Kerim Bilgileri, Ankara.
- Mevdudî, Ebu'l-Ala, el-Mebadiü'l-Esasiyye li Fehmi'l-Kur'an, Kuveyt 1391.
- Muhammed Hamidullah, Kur'an-ı Kerim Tarihi, (Çev. Dr. Macit Yaşaroğlu), İstanbul 1965.
- Muhsin Demirci, Tefsir Terimleri Sözlüğü, İstanbul 2009.
- Müslim, es-Sahih, Mısır 1955.
- Necati Tetik, Kıraat İlminin Talimi, İstanbul, thr.
- Nihat Temel, Kur'an Kıraatında Vakf ve İbtida, İstanbul.
- O. Zeki Pakalın: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul
- Ömer Dumlu, Kur'an Tefsirinde Yöntem, İzmir 1998
- S. Mollaibrahimoğlu, Yazma Tefsirler, İstanbul 2002,
- Salih Akdemir, Kur'an'ın Toplanması ve Kıraat Meselesi, I. Kur'an Sempozyumu, Ankara 1994.
- Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul 1988.
- Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed, Fethu'l-Kadir, Beyrut 1413/1993.
- Sıtkı Gülle, Tecvid Dersleri, İstanbul 2006.
- Taberi, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir, Camiü'l-Beyan an Te'vli Ayi'l-Kur'an, Mısır 1373/1954.
- Tayyip Okiç, Tef. Ve Had. Us. Bazı Meseleleri, İstanbul 1995, s. 77

ÜNİTE 3

HARFLERİN MAHREÇLERİ VE SIFATLARI

Öğr. Gör. Mustafa İzci

Amaçlar:

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra,
- Kur'an'ı Kerim'i doğru okumada mahreçlerin ne kadar önemli olduğunu,
  - Mahreç bölgelerini tanıyacak(öğrenecek) ve kullanacak,
  - Külli mahreç-cüz'i mahreç; mukadder-muhakkak mahreç tanımlarını yakından tanıyacak,
  - Harflerin harekeli, cezimli, şeddeli ve med harfli telaffuzlarının temrinlerini yapacak,
  - Harflerin sıfatları ve özellikleri öğrenilecek,
  - Lazımı ve arızı sıfatları,
  - Zıddı bulunan ve bulunmayan sıfatları,
  - Sıfatların terkinden meydana gelen hataları öğrenmiş olacaktır.
  - Tecvidin Kur'an-ı Kerim'i düzgün okumadaki yeri ve önemini,

İçindekiler:

- Mahrecin Tarifi
- Mahrecin Kısımları
- Mahrec Bölgeleri
- Sırasıyla Harfler ve Mahreçleri
- Harflerin Mahrec Şemaları
- Sıfatın Tarifi
- Sıfatların Taksimi
- Sıfatların İncelenmesi
- Harflere Göre Sıfatlar

Öneriler:

- Bu üniteyi daha iyi öğrenebilmek için;
- Bu üniteyi daha iyi anlayabilmek için şu hususlara dikkat edilmelidir:
  - Üniteyi okumaya başlamadan önce mutlaka yanınızda bir Kur'an-ı Kerim bulundurulmalıdır.
  - Mahrec ve sıfatlara geniş yer veren bir tecvid kitabını mutlaka yanınızda bulundurmalısınız.
  - Kur'an okumayı öğreten tv kanallarından birisini mümkün mertebe takip etmelisiniz.
  - Yakınlarınızda güzel Kur'an okuyan ve tecvid kurallarının uygulamasını

yaptıran birisi varsa onunla da talim okumaya başlamalısınız.

- Dudak talimi CD lerinden temin ederek çalışmalısınız.
- İnternette yapılacak canlı yayınla veya daha sonra banttan yapılacak yayınları mutlaka takip etmelisiniz.

Anahtar Kelimeler

- Mahrec
- Sıfat
- Talim
- Lazım
- Arız
- Külli
- Cüz'î

MAHREÇ

Giriş

Harfler, boğazın “aksa’l-halk” denilen göğse yakın yerinden başlayarak dudaklara kadar uzanan değişik yerlerden, birbirinden farklı sesler halinde doğar.

Mahrec (مخرج) sözlükte çıkış yeri anlamında olup, çoğulu “mehâric”(مخارج)dir.

Arap dilcileri yirmi sekiz harfin ağızdaki mahreçleri konusunda farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Ferra (207/822) ve İbn Keysan (299/912) gibi bazı âlimler 14, Sibeveyh (180/796), Ebu Amr ed-Dani (444/1053) ve Ca’beri (732/1332) 16, Halil b. Ahmed (170/786) in görüşünü benimseyen İmam İbnü’l Cezeri (833/1429) ise, 17 mahrec olduğunu şu beytiyle açıklamıştır:

“Haber verenin de katıldığı görüşe göre harflerin mahreçleri on yedidir.” (مَخَارِجُ)

(الْحُرُوفِ سَبْعَةَ عَشَرَ... عَلَى الَّذِي يَخْتَارُهُ مِنَ اخْتِبَارِ

Tercümesi (Haz. M. Sadi Çöğenli), Erzurum 2000, s. 2)

Mahreci on yedi kabul edenler, med harflerinin çıktığı cevfi de (boğaz-ağız boşluğunu) mahrec uzvu olarak kabul etmişlerdir.

Mahrec on altıdır diyenler ise, cevfi harflerini diğer asli harflere taksim ederek cevfi saymazlar.

Meharicü’l-Huruf on dördtür diyenlere gelince; onlar da Sibeveyh gibi, cevfi iskat ederler. Ayrıca bunlar, edne’l-lisandan çıkan lam, nun ve ra harflerinin mahreçlerini bir kabul ettikleri için, buna göre lisanda sekiz mahrec oluşur. Böylece on yediden, mezkur üç mahreci ve cevfi çıkarınca on dört kalır. (Mehmet Adıgüzel,

Kur’an-ı Kerim’in Tecvidi ve Tilâveti, Erzurum 2001, s. 19)

Mahrecin Kısımları

Mahreçler, hakiki ve takdiri olmak üzere iki kısma ayrılırlar.

1.Harfin sesi, mahrec bölgelerinden birinin muayyen bir kısmına temas ederek çıkıyorsa, bu yere, mahrec-i muhakkak (hakiki mahrec) denir.

28 hece harflerinin tamamının mahreci böyledir.

2.Mahrec-i mukadder:

Harfin sesi, belirli bir mahrece temas etmeden çıkıyorsa, buna da mukadder mahrec denir ki, med harfleri elif, vav ve ye (ي، و، ا)nin mahreci bu cins mahreçtir.

Mahreç Bölgeleri

Harflerin çıktığı yere mahreç denir.

Harflerin gruplar halinde çıktığı bölgelere **küllî mahreç**; her bir bölgeden çıktığı noktalara da **cüzî mahreç** denir.

Aynı mahrec bölgesinden çıkan harflerde bir külli, bir de cüz'i mahrec vardır. Bir grup harfe ayrılan bölge, o harfin külli mahreci; o bölge içinde her bir harfin çıktığı yer de o harfin cüz'i mahreci olur. Mesela hemze (؀) ile he (هـ) harfleri aksa'l-halk'dan (boğazın en altından) çıkar, bu onların cüz'i mahrecidir. Boğazdan çıkarıldıkları için hurufu halkıyye denilen ا، هـ، ح، ع، خ، غ harflerinin tamamının çıktığı yere de külli mahrec denir.

Beş mahreç bölgesi vardır:

1 - حَلْقُ : Boğaz	4 - جَوْفُ : Boğaz-ağız boşluğu
2 - لِسَانُ : Dil	5 - خَيْشُومُ : Geniz
3 - شَفَتَانُ : Dudaklar	

1- Boğaz bölgesi:

Boğaz bölgesinde üç çıkış noktası vardır; her bir noktadan ikişerli olmak üzere altı harf çıkar:

a- هـ ؀ Hemze ile Hê: Bu harfler boğazın en alt kısmından çıkarılır; ince seslidir.

b- ح ع Hâ ile Ayn: Bu harfler Türkçe'de yoktur. Boğazın ortasından, gırtlaktan çıkarılır.

Kalın sesli gibi görünen bu iki harf aslında ince seslidir. Bu durum, med harfleri bitiştirğinde daha belirgin olur.

c- خ غ Hâ ile Ğayn: Bu harfler de Türkçe'de yoktur. Hâ harfi hırıltılı (boğuk) bir şekilde; Ğayn harfi ise, Türkçe'deki yumuşak Ğ harfine benzer şekilde telâffuz edilir ve her ikisi de kalın seslidir.

2- Dil bölgesi:

Dil bölgesinde on çıkış noktası vardır; on sekiz harf çıkar:

a- ق Kaf: Dil gerisinden kalın ve tok bir sesle çıkarılır.

b- ك Kêf: Kaf harfinin yakınından ince sesli olarak çıkarılır. Türkçe'deki **K** harfine benzer ise de sesi biraz farklıdır.

c- ج ش ی Cîm, Şîn ve Yê: Damak ortasından çıkarılır; ince seslidirler. Özellikle Cîm ve Şîn harfleri dikkatli çıkarılmalıdır.

d- ض Dâd: Dilin yan tarafı, sol ya da sağ azı dişlere temas ettirilerek çıkarılır; kalın seslidir.

e- ل Lâm: Lâm harfinde dil ucu, yanları ile birlikte üst damağa değer; ince seslidir.

f- ن Nûn: Nûn harfinde dil ucu üst damağın ön tarafına değer; ince seslidir.

g- ر Râ: Râ harfi, gayet yumuşak telâffuz edilen bir harftir. Üstün ve ötreli durumlarda kalın sesli; esreli durumlarda ise ince seslidir.

h- ز س ص Zê, Sîn ve Sâd: Dil ucunun yanlarından keskin olarak çıkarılır. Zê ve Sîn ince sesli; Sâd ise kalın seslidir.

i- ت د ط Tê, Dâl ve Tâ: Bu harfler, dil ucunun üst ön dişlerin dibine değdirilmesi ile çıkarılır. Tê ve Dâl ince sesli; Tâ ise kalın seslidir

k- ث ذ ظ Sê, Zêl ve Zâ: Bu harfler ise, dil ucunun ön dişlerin arasına teması ile çıkarılır; **peltektir**. Sê ve Zêl harfleri ince sesli; Zâ harfi ise kalın seslidir.

3- Dudak bölgesi:

Dudak bölgesinde iki çıkış noktası vardır; dört harf çıkar:

a- ب م و Bê, Mîm ve Vâv: İki dudağın birleşmesi ile Bê, Mîm; iki dudağın uzantısı ile Vâv harfleri çıkarılır. Bu harfler ince seslidir. Vâv harfi İngilizce'deki **W** harfine benzer.

b- ف Fê: Üst dişlerin alt dudağın iç kısmına değmesi ile çıkarılır.

4- Boğaz-ağız boşluğu bölgesi:

Bu bölgeden **med harfleri** olan Elif-Vâv-Yê çıkar. **Med harfleri** için her hangi bir çıkış noktası belirtilemez; bölgenin her tarafına yayılarak çıkarılır.

5- Geniz bölgesi:

Geniz bölgesinden **gunne** (tenvin ve sâkin Nûn ile sâkin Mimin gunneleri) çıkar. Gunne de her hangi bir noktadan değil, bölgenin her tarafına yayılarak çıkarılır.

Not: Boğaz-ağız boşluğu ve geniz gibi, çıkış noktası belirtilemeyen bölgelere **mukadder mahreç**; boğaz, dil ve dudaklar gibi, cüz'î mahreci belirtilen bölgelere de **muhakkak mahreç** denir.

Harfler, **boğaz, dil, dudaklar, geniz ve boğaz-ağız boşluğu** gibi beş bölgeden çıkarılır. Harflerin gruplar halinde çıktığı bu beş bölgenin her birine **küllî mahreç** denir. Harfler bu bölgelerde, birerli, ikişerli ve üçerli olmak üzere belli noktalardan çıkarılır. Bu duruma göre, her bir bölge içinde harflerin çıktığı noktalara da **cüz'î mahreç** denir. Cüz'î mahreci belirtilemeyen, yani çıkış noktası tespit edilemeyen mahreç bölgelerine **mukadder mahreç** denir. “Boğaz-ağız boşluğu” ve “Geniz” birer **mukadder mahreç** tir.

Cüz'î mahreci belirtilen, yani çıkış noktası tespit edilebilen bölgelere de **muhakkak mahreç** denir. Buna göre de “Boğaz, Dil ve Dudak” bölgeleri birer **muhakkak mahreç** tir.

Sırasıyla Harfler ve Mahreçleri

(أ) Hemze , boğazın en alt kısmından çıkarılır; ince sesli ve kuvvetli bir harftir. Sakin olduğunda sesi akıcı değildir. Türkçedeki “e” gibidir.

(ب) İki dudağın birleşmesiyle çıkarılan be harfi, ince sesli ve kuvvetlidir. Türkçedeki “b” harfi gibidir.

(ت) Dil ucunun üst damağın ön tarafına değmesiyle dişlerin dibinden çıkarılır.İnce sesli ve kuvvetlidir.

(ث) Dil ucunun ön dişlerin arasına hafifçe girmesiyle çıkarılır.Bu harf okunurken dil, dişlerin arasından hafifçe dışarı çıkarılır.İnce sesli ve peltedir. Türkçede karşılığı yoktur.

(ج) Dil ortasının,üst damağın ortasına kuvvetlice basılıp çekilmesiyle çıkarılır; ince seslidir.

(ح) Bu harf boğaz ortasından; gırtlak bölgesinin hafifçe sıkılmasıyla yumuşak olarak çıkarılır.Türkçede olmayan bu harf, kalın sesli ile ince sesli arası bir tonda telaffuz edilir.

(خ) Boğazın üst tarafından, ağza bitiştiği yerden, dil kökünün kabartılmasıyla çıkarı

lır; hırıltılıdır ve kalın seslidir. Türkçede karşılığı yoktur.

(د) Dil ucu ile, üst ön dişlerin diplerinden çıkarılır.İnce sesli ve kuvvetlidir.Türkçedeki “d” gibidir.

(ذ) Dil ucunun, ön dişlerin arasına hafifçe girmesiyle çıkarılan peltek sesli bir harftir.Yumuşak ve ince seslidir.Türkçede yoktur.

(ج) Dil ucunun hafif yanlarıyla birlikte üst ön dişlerin üstündeki damaktan damaktan çıkarılır. Bazen ince bazen kalın okunur. Çatallı olarak telaffuz edilmemelidir.

(ز) Dil ucu ile ön dişlerin iç kısmından çıkarılır ,keskin sesli olarak telaffuz edilen bir harf olup, ince seslidir. Türkçedeki “z” harfine benzer.

(س) Dil ucu ile ön dişlerin iç yüzünden çıkarılır, ince seslidir.

(ش) Dilin ortası ile üst damağın ortasından çıkarılır. Mahrecinden telaffuz edilirken harfin sesi ağız içinde yayılır, ancak ince sesli ve yumuşak olup Türkçedeki “ş” sesinden farklıdır.

(ص) Dil ucu ve yanlarıyla ön dişlerin iç yüzünden keskin olarak çıkarılır, kalın seslidir. Türkçedeki kalın “sa-su” hecesindeki “s” sesine benzer.

(ض) Dilin, sağ ya da sol üst azı dişlere teması ile çıkarılır. Çıkarılması zor bir harf olarak bilinir. Bu harf telaffuz edilirken, dilin sol ya da sağ veya her iki yanı, hizasındaki üst azı dişlere hafifçe değdirilir. Dil kökü ve ortası üst, üst damağa yükseltilir. Dil ucu serbest bırakılır. “Tı” harfinde olduğu gibi dil ucu üst damağın ön tarafına veya “Zı” harfinde olduğu gibi dil ucu üst ön dişlerin ucuna değdirilmez. Ancak bu harf, ”rihvet” sıfatlı olduğundan biraz yumuşak sesli telaffuz edilir. Özellikle sakın ve şeddeli dad harflerinin sesinde bu acıcılık ve yumuşaklık hissedilir. Türkçede karşılığı yoktur.

(ط) Dil ucunun, üst damağın ön tarafına; üst ön dişlerin dibine değmesiyle çıkarılan Tı harfi, kalın seslidir ve kalkale sıfatlıdır. Ne çok yumuşak (da) gibi, ne de çok sert (ta gibi) telaffuz edilmemelidir.

(ظ) Dil ucunun,ön dişlerin arasına hafifçe girmesiyle çıkarılır.Peltek olarak telaffuz

edilen zı harfi kalın seslidir.

(ع) Boğazın ortasından (gırtlak bölgesinden) hafifçe sıkılmasıyla çıkarılan ayın harfi, ince sesli ile kalın sesli arası arası bir tonda telaffuz edilir.

(غ) Boğazın ağıza en yakın olan kısmından çıkarılır. Türkçe'deki yumuşak "Ğ" harfine benzer; ancak kalın seslidir.

(ف) Üst ön dişlerin alt dudağın iç kısmına değmesiyle çıkarılır; ince sesli ve yumuşak bir harftir.

(ق) Dil kökünün, onun karşısında bulunan üst damağa yükselmesiyle çıkarılan bu harf kalın sesli ve kalkale sıfatlıdır. Ne çok sert (KA gibi) ne de çok yumuşak (GA gibi) okunmamalı, ikisinin arası bir tonda, gerçek mahrecinden çıkarılmalıdır.

(ك) Kef harfi, kaf harfinin biraz berisinden dilin ön tarafı üst damağa değdirmeden çıkarılır. Sert bir harf olan kef, ince sesli ve kuvvetlidir.

(ل) Dil ucunun iki kenarı ile birlikte üst damağa değmesiyle çıkarılan bu harf ince seslidir; fakat kalın okunduğu yerler de vardır.

(م) İki dudağın normal halde iken hafifçe birleşmesiyle çıkarılan mim harfi, ince sesli olup kendisinde gunne sıfatı vardır. Ancak ne zaman gunne ile okunup okunmayacağı şartlara bağlıdır.

(ن) Dil ucu ve iki üst ön diş etlerinden çıkarılır. İnce seslidir ve mim gibi gunne sıfatlıdır. Ancak gunne ile okunması şartlara bağlıdır.

(و) İki dudağın öne doğru uzatılarak toplanmasıyla (büzülmesiyle) çıkarılır. Yabancı dildeki "W" harfinde olduğu gibi dudaklar ileri doğru uzatılarak telaffuz edilir; ince seslidir.

(ه) Boğazın en altından göğse bittiği yerden, nefes verir gibi çıkarılan he harfi ince sesli ve yumuşak bir harftir. Titizlikle mahrecinden çıkarılmazsa, bir çok kelimedede telaffuzu duyulup anlaşılmaz.

(ي) Dilin ortası ile üst damağın ortasından çıkarılır. İnce sesli ve yumuşak bir harftir.

SIFATLAR

Sıfat (الصفة) lügatte, nişan ve alamete denir. Çoğulu sıfât (الصفات) gelir. Tecvid

ilminde sıfat, mahrecde meydana gelişi esnasında harfin sesine arız olan keyfiyete denir. Mahreçleri bir olan harfler, sıfatları ile birbirinden ayrılırlar. Sıfat mevsufundaki manaya delalet eden bir lafız olmak itibariyle, harfte meydana gelen yumuşaklık ve sertlik, zayıflık ve kuvvetlilik, azlık ve çokluk, uzunluk ve kısalık...gibi özelliklerle birbirinden ayrılır.

Sıfatların Taksimi

Sıfatlar kuvvet yönünden (kuvvetli, zayıf, orta) tasnif edildiği gibi birbirinin zıddı olup olmaması bakımından da taksim edilmişlerdir. Ayrıca bunlar, harflerdeki varlıkları; bir harfte devamlı olarak bulunup bulunmamaları itibariyle de tetkik edilip incelenirler.

a) Lazımi Sıfat

Harflerde, bizzat mahreçlere (çıkış yerlerine) bağlı olmak üzere bir takım ayrılmaz özellikler vardır. Bunlar harfin tabiatındadır; aslındadır; zâtına mahsustur. Harfler ya kalın seslidir ya da ince sesli; ya peltektir ya da keskin; ya sesi akıcıdır ya da donuk; ya nefesi çok harcar ya da az; bazısı gunnelidir bazısı kalkaleli; bazısının sesi ağız içinde yayılır; bazısının da yumuşak bir tekrar özelliği vardır. Velhasıl harflere mahsus öyle özellikler vardır ki, bunlar hiçbir zaman harflerden ayrı düşünülemez.

İşte, harflerin bizzat mahreçlerine bağlı olarak tabiatlarında bulunan ve hiçbir zaman ayrılmayan özelliklerine “lâzımî sıfat” (diğer adıyla aslî sıfat) denir.

Kur’ân harflerinin mahrecinden (çıkarılması gereken yerden) çıkarılması ve (ince-kalın, peltek-keskin, sesi akıcı ya da donuk, nefesi bol ya da az harcayan v.s gibi) aslî sıfatlarına (asıl özelliklerine) dikkat edilerek telâffuz edilmesi, Kur’ân harflerinin doğru-düzgün okunması demektir. Doğru-düzgün okunmazsa yanlış olur ki, anlam bozulabilir. Öyle ise harfleri asla yanlış okumamak gerekir. Meselâ:

Türk alfabesinde bir tek S olmasına rağmen, Kur’ân alfabesinde üç tane S vardır:

ث س ص

-- Keskin ince sesli س

-- Peltek ince sesli ث. ث harfi peltek okunmazsa س olur.

ص harfi kalın sesli telâffuz edilmezse س olur.

Türk alfabesinde bir tek H olmasına rağmen, Kur'ân alfabesinde üç tane H vardır: ح ه خ

خ

-- Boğaz ortasından çıkarılan ح

-- Boğazın üst kısmından çıkarılan kalın sesli ve hırıltılı خ

-- Boğazın alt kısmından çıkarılan ince sesli ه

خ harfi hırıltılı okunmazsa ح olur.

ح harfi boğaz ortasından telâffuz edilmezse ه olur.

Türk alfabesinde bir tek Z olmasına rağmen, Kur'ân alfabesinde üç tane Z vardır: ذ ظ ذ

Keskin ince sesli ذ Peltek ince sesli ذ Peltek kalın sesli ظ

ذ harfi peltek okunmazsa ذ olur.

ظ harfi kalın sesli telâffuz edilmezse ذ olur.

İşte bütün bunlara dikkat ederek harfleri telâffuz etmek, Kur'ân harflerinin doğru düzgün okumak demektir.

b) Arızî Sıfat

Bir de, harfin kendi tabiatında olmadığı halde iki harfin yan yana gelmesiyle bazı özellikler ortaya çıkar ki, bunlar yerine ve duruma göre değişir. Meselâ: Med harfinden sonra hemze ya da sükûn gelme durumuna göre Muttasıl, Munfasıl, Lâzım, Ârız gibi medler ortaya çıkar. Tenvin ve sâkin nûndan sonra gelen harflere göre İzhâr, İhfâ, İklâb, İdgâm gibi hususlar oluşur. Değişik iki harfin yan yana gelmesiyle Misleyn, Mütecâniseyn, Mütekaribeyn, Şemsiye gibi idgâmlar meydana gelir. Râ harfi, harekelere ve bir takım harflere göre kalın ya da ince okunur. Zamir dediğimiz ه و ا و

harfi, kendisinden önceki harfin harekeli ve sükûnlu olmasına göre uzatılır ya da uzatılmaz.

Demek ki, harflerin yan yana gelmesiyle sonradan ârız olan ve yerine göre değişebilen sıfatlara da “ârızî sıfat” denir.

İki harf yan yana gelerek bir takım kuralların oluşması ve uygulanması Kur’ân okumaya ayrı bir güzellik katar. Ârızî sıfatların uygulanması durumu da, Kur’ân harflerinin güzel okunması olarak ifade edilmiştir.

Bu kurallar gerektiği gibi uygulanmazsa belki anlam bozulmayabilir ama nesilden nesile okuna gelen ve Kur’ân okumaya ayrı bir güzellik katan bir okuma âdeti terk edilmiş olur ki, bu hoş bir şey değildir; çirkin (mekruh) kabul edilir.

Şimdi harflerde bulunan ve önemli saydığımız bazı lâzımî sıfatları, tecvid terimleri ile kısa kısa açıklamaya çalışalım.

Sıfatların İncelenmesi

Önemli Lâzımî Sıfatlar

Lâzımî sıfatları, daha iyi anlayabilmek için iki ana grupta inceleyeceğiz:

Zıtları ile kaim olan lâzımî sıfatlar:

Hems ≠ Cehr	Şiddet ≠ Rihvet
İsti'lâ ≠ İstifâl	İtbâk ≠ İnfîât
Hafî ≠ Zuhûr	İzlak ≠ İsmat

Hems: Harf telâffuz edildiğinde, özellikle harekeli olarak mahrecinden çıkarıldığında nefesin hızlıca çıkması ve çok harcanılmasıdır.

Bu sıfatın harfleri, İbnü'l-Cezrî'nin “el-Mukaddime” isimli eserinde şu ifade ile geçmektedir:

فَحَثُّ شَخْصٍ سَكْتُ

Cehr: Harf telâffuz edildiğinde, özellikle harekeli olarak çıkarıldığında nefesin yavaşça çıkması ve az harcanılmasıdır. Hems sıfatının dışında kalan harflerde de Cehr sıfatı görülür.

أ ب ج د ذ ر ز ح ط

ظ ع غ ق ل م ن و ي

Görüldüğü üzere ط ve ق harfleri de, nefesin az harcandığı, yani hafif ve cılız çıktığı

cehr sıfatlı harflerdendir. Bu harfleri harekeli olarak telâffuz ettiğimizde, nefesin hızlıca çıkmaması ve sert telâffuz edilmemesi gerekir.

Şiddet: Harf telâffuz edildiğinde, özellikle sükûnlu olarak mahrecinden çıkarıldığında sesin akıcı olmayıp donuk olmasıdır. Harfleri şunlardır:

أ ج د ط ق ك - أَجِدُ قَطْرًا بَكَتْ

Rihvet: Harfler telâffuz edildiğinde, özellikle sükûnlu olarak mahrecinden çıkarıldığında sesin akıcı olmasıdır. Harfleri:

ث ح خ ذ ز س ش

ص ض ظ غ ف و ه ي

Beyniyye: Şiddet ile rihvet arası olmasıdır. Harfleri :

لِينُ عَمْرُ - ل ن ع م ر

İstî'lâ: Harf telâffuz edildiğinde dil ortası ya da gerisinin üst damağa yükselmesidir. Bu harfler mahrecinden çıkarılırken ister istemez ağız açılır ve kalın sesli olur. Harfleri yedi tanedir:

خُصَّ ضَنْطُ قِظْ - خ ص ض ط ظ غ ق

İstifâl: Harf telâffuz edildiğinde dil ortası ya da gerisinin alt çenede kalmasıdır. İstî'lâ sıfatı dışında kalan harflerdir:

أ ب ت ث ج ح د ذ ر ز س ش

ع ف ك ل م ن و ه ي

Bu harfler, Hâ, Ayn ve Râ dışında ince seslidir. Bu üç harf de temelde ince sesliler grubunda olmakla birlikte özel durumları sebebiyle farklılıklar arz eder. Bu durum Kolay Tâlîm isimli kitabımızın “harekeler ve ses tonları” bahsinde belirtilmiştir.

İtbâk: Dil yanlarının üst damağa yapışmasıdır. Harfleri dört tanedir: ص ض ط ظ

İnfîâtâh: Dil yanlarının üst damak ile arasının açık olmasıdır. İtbâk sıfatı dışında kalan 24 harftir.

أ ب ت ث ج ح خ ذ ز س ش

ع غ ف ق ك ل م ن و ه ي

Hafî: Harflerin, mahrecine bağlılığı çok zayıf olmasıdır. Bu sıfatla ilgili bir tek harf vardır: ه Eğer bu harf, mahrecinden çıkarılırken özen gösterilmez ise, kaybolma ve

anlaşılama tehlikesi vardır.

Zuhûr: Harflerin, mahrecine bağlılığı az çok hissediliyorsa, bu sıfat var demektir. Hê harfi dışındaki 27 harfte zuhûr sıfatı kendini gösterir.

أ ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص

ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ي

İzlâk:

Sözlükte: Kolaylık, sür'at, hafiflik, uç.

İstılahta: Harflerin kolay ve hızlı telâffuzu.

Harfleri: فرمن لب

Bu harflerin üçü dil ucundan (ر ن ل) , üçü de dudak ucundan (ف م ب) çıkar.

Bu harflerin tilâvet açısından özelliği, telâffuzu kolay olmasıdır. Genellikle bu sıfatın harfleri diğer harflerle birlikte idgâm edilir; ihfâ olunur ve iklâb yapılır.

İsmât:

Sözlükte: Men etmek ve ayırmak.

İstılahta: Harflerin ağır ve zor telâffuzu; Arapça kök olarak dörtlü ya da beşli kelime yapılamaması.

Harfleri: فرمن لب dışındaki diğer harfler.

Arapça'da İzlâk sıfatlı bir harf olmadan sadece bu sıfatın harflerinden dörtlü ya da beşli bir kelime olmaz. Olanlar yabancı bir dilden Arapça'ya girmiş kelimelerdir. Meselâ:

Bir altın ismi olarak عسجد ; bir ağaç cinsi olarak عسطوس kelimeleri yabancı menşelidir.

İzlâk ve İsmât, kelimenin aslına teallûk eden sarfla ilgili bir sıfattır; kırâatle ilgili değil..

Kendisinde İzlâk sıfatı bulunmayan dört harfli her bir kelime Arapça değildir. عسجد ve

عسطوس kelimeleri gibi. Çünkü bu iki sıfat kelimeye mahsus olup, harfe mahsus

olmadığından bir çok kırâat bilgini bunları zikretmemiştir. Bunların başında İmam Şâtıbî gelir.

Bu husus pek çok kişi tarafından anlaşılamamış ve şu soru dile getirilmiştir:

-- Bazı kaynak kitaplarda zikredildiği halde neden diğer sıfatlar gibi bu iki sıfat tilâvete dahil olmaz ? İstîlâ, İstifâl v.s. gibi bunların da tilâvette belirtilmesi gerekmez mi idi?

-- Bunun sebebi: Tecvîd, harflerin kalın sesli, ince sesli, gunneli uzatma özellikli v.s. gibi bizzat zâtı (kendisi) ile ilgilenir. Oysa İzlâk ve İsmât sıfatları harflerle ilgili olmayıp kelime ile ilgili özelliklerdir. Bundan dolayı kırâat bilginlerinin çoğu bunları zikretmemiştir.

فَرَّ مِنْ لَبِّ : Akıllı olan noksan şeylerden kaçtı ve ebedî saâdet için çalıştı.

فَرَّ مِنْ لُبِّ : Câhil akıllı olan kimseden uzaklaştı.

فَرَّ مِنْ لُبِّ şeklinde okuyan da vardır.

Zıddı düşünülme-yen özel lâzımî sıfatlar:

İnhirâf: Harfin, dil ucu ile birlikte yanlarından çıkarılmasıdır. ر ل harflerinde bu sıfat

görü-lür. Bu iki harf, kalın sesli harfler (خُصَّ صَنْغَطِ قَظْ) grubundan olmadığı halde, inhirâf

sıfatı sayesinde Râ harfi üstün ve örteli durumlarda RA, RU şeklinde; yine اللهُ

lâfzındaki şeddeli Lâm harfi, kendinden önceki harfin üstün ve örteli olma durumuna göre LA şeklinde kalın sesli olarak telâffuz edilir.

Tekrîr: Harfin sesinin hızlı ve yumuşakça tekrar edilmesidir. Bu sıfat da ر harfine mahsustur.

Safir: Harflerin keskin olarak telâffuz edilışı-dir. Bu sıfatla ilgili üç harf vardır: ذ س ص

İstitâle: Harfin, azı dişlerden lâm'ın mahrecine doğru uzatılarak çıkarılmasıdır. Arapça pek çok kaynakta bu sıfat için اِمْتِدَادُ الصَّوْتِ tabir kullanılmıştır. Bu sıfatın tek harfi

vardır: ض Nitekim bu harf, azı dişlerden özel bir gayret sarf edilerek çıkarılırken, harfin

sesinde ister istemez uzama görülür.

Dâd, harfi ile ilgili bir hususa dikkat çekmek istiyorum.

ض harfinin, sesi akıcı olan rihvet sıfatlı gruptan olduğunu yukarıda gördük.

Dolayısıyla bu harfi sağ ya da sol azı dişlerden çıkarılırken, sesindeki akıcılık ister istemez belirtilecektir.

Bağdât, Külliyyetü's-Şerîa'da öğretim üyeliği yapmış olan Dr. Ğânim Kaddûrî Hamed, yazmış olduğu geniş hacimli “ed-Dirâsâtü 's-Savtiyye” isimli eserinde, Dâd harfinin Arap Lügatine has bir harf olduğunu ve özel bir mahreci bulunduğunu belirterek Sîbeveyh'in şu sözünü nakleder:

“Eğer itbâk sıfatı olmasaydı : ط harfi د ; ص harfi س ; ظ harfi ذ olur; ض harfi

de kelâmdan çıkardı. (Sîbeveyh, el-Kitâb, IV,436'dan naklen ed-Dirâsâtü 's-Savtiyye, s. 243)

Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî'nin "er-Riâye" isimli esrinden de şu nakilleri yapar :

"Dâd harfi, (telâffuz ve ses îtibâriyle) Zâ (ظ) harfine benzer. Her ikisinde de itbâk,

isti'lâ ve cehr sıfatları vardır. Eğer bu iki harfin mahreçleri aynı olsaydı ya da Dâd harfinde (fazladan) istitâle sıfatı olmasaydı, ikisinin de lâfzı ve sesi bir (aynı) olurdu ve (telâffuz anında) işitilen seste hiç bir fark olmazdı." (Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî, er-Riâye, s. 158-159'dan naklen ed-Dirâsâtü's-Savtiyye, s. 267. Ayrıca Dâd harfinin mahreci ve sıfatları ile ilgili bak : İsmail KARAÇAM, Kur'ân-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kaideleri, s. 216-217 ve 224-225; Abdurrahman Çetin, Kur'ân Okuma Esasları, s. 83-86.)

Kitaplarda fazla zikredilmeyen, ama burada önem arz eden bir sıfattan daha bahsetmek yerinde olacaktır ki o da Nefh sıfatıdır. Bu sıfat da Dâd harfinin sesinin akıcı olduğunu göstermektedir.

Nefh: Harf telâffuz edilirken, yani mahrecinden çıkarılırken arı vızıltısı gibi bir sesin hissedilmesidir. Bu sıfatla ilgili dört harf vardır :

ذ ز ظ ض

Buna göre Dâd harfi azı dişlerden, sesi akıcı bir şekilde çıkarılacaktır.

Tefeşşî: Harfin sesinin ağız içinde yayılmasıdır. Bu sıfat sadece ش harfinde vardır.

Kalkale: Harfin mahrecinin oynatılmasıdır. Harfleri:

ق ط ب ج د - قُطْبُ جَدٍ

Gunne: Mim ile nûn sâkin okunduğunda, önüne gelen harflerin durumuna göre genizden çıkarılan sestir. Bu sıfat da sadece م ن harflerine mahsustur.

Harflere Göre Sıfatlar

(ء) Cehr, Şiddet, İnfıtah, İstifal, İsmat.

(ب) Cehr, Şiddet, İnfıtah, İstifal, İsmat.

(ت) Hems, Şiddet, İstifal, İnfıtah, İsmat.

(ث) Hems, Rihvet, İstifal, İnfıtah, İsmat.

- (ج) Cehr, Şiddet, İstifal, İnfitah, İsmat, Kalkale.
- (ح) Hems, Rihvet, İstifal, İnfitah, İsmat.
- (خ) Hems, Rihvet, İstifal, İnfitah, İsmat.
- (د) Cehr, Şiddet, İstifal, İnfitah, İsmat, Kalkale.
- (ذ) Cehr, Rihvet, İstifal, İnfitah, İsmat, Nefh.
- (ر) Cehr, Beyniyye , İstifal, İnfitah, İzlak, İnhiraf, Tekrir.
- (ز) Cehr, Rihvet, İstifal, İnfitah, İsmat, Safir, Nefh.
- (س) Hems, Rihvet, İstifal, İnfitah, İsmat, Safir.
- (ش) Hems, Rihvet, İstifal, İnfitah, İsmat, Tefeşşi.
- (ص) Hems, Rihvet, İsti'la, İtbak, İsmat, Safir.
- (ض) Cehr, Rihvet, İsti'la, İtbak, İsmat, İstitale, Nefh
- (ط) Cehr, Şiddet, İsti'la, İtbak, İsmat, Kalkale.
- (ظ) Cehr, Rihvet, İsti'la, İtbak, İsmat, Nefh.
- (ع) Cehr, Beyniyye, İstifal, İnfitah, İsmat.
- (غ) Cehr, Rihvet, İsti'la, İnfitah, İsmat.
- (ف) Hems, Rihvet, İstifal, İnfitah, İzlak, Nefh.
- (ق) Cehr, Şiddet, İsti'la, İnfitah, İsmat, Kalkale.

- (ك) Hems, Şiddet, İstifal, İnfıtah, İsmat.
- (ج) Cehr, Beyniyye, İstifal, İnfıtah, İzlak, İnhiraf.
- (م) Cehr, Beyniyye, İstifal, İnfıtah, İzlak, Ğunne.
- (ن) Cehr, Beyniyye, İstifal, İnfıtah, İzlak, Ğunne.
- (و) Cehr, Beyniyye, İstifal, İnfıtah, İsmat.
- (هـ) Hems, Rihvet, İstifal, İnfıtah, İsmat, Hafa.
- (ع) Cehr, Rihvet, İstifal, İnfıtah, İsmat.

Özet

Mahrec; sözlükte, çıkış yeri anlamında olup, Tecvid ilminde, harfin çıktığı yere denir.

Bir harfin mahrecini tayin etmek için, o harf sâkin kılınır veya şeddelenir ve kendisinden önce harekeli bir hemze getirilerek okunur: **أَبْ أَبْ أَبْ أَبْ**

Boğaz dibinden, dudak uçlarına kadar uzanan mahrec bölgeleri, başlıca 5 kısımda incelenir: 1) Boğaz bölgesi 2) Dil bölgesi 3) Dudak bölgesi 4) Boğaz-ağız boşluğu bölgesi

5) Geniz bölgesi

Boğazda 3, dilde 10, dudakta 2, boğaz-ağız boşluğu yani cevft'e 1, geniz kovuğu yani hayşûm'da 1 olmak üzere toplam 17 mahrec vardır.

Harf sayısı 28 olduğu halde mahrec sayısının 17 olması, bazı harflerin mahrelerinin ortak olmasından dolayıdır. Mahreleri bir olan harfler, sıfatlarıyla birbirlerinden ayrılırlar mesela (ب) ile (م) 'in mahreci birdir ancak (ب) 'de kalkale sıfatı

vardır, ğunne sıfatı yoktur; (م) 'de ise ğunne sıfatı vardır, kalkale sıfatı yoktur.

Sıfat, nişan ve alâmet demektir. Tecvid ilminde, mahrecde meydana gelişi esnasında harfin sesine ârız olan keyfiyete denir. Başka bir ifade ile, harfin mahredden çıkarken aldığı özelliklerdir.

Mahreleri bir olan harfler, sıfatları ile birbirinden ayrılırlar. Ayrıca sıfatlar, harflerin kuvvetlisini zayıfından ayırmayı ve düzgün telâffuz edilmesini sağlarlar.

Sıfatlar kuvvet yönünden tasnif edildiği gibi, zıtlık(birbirinin zıttı olup olmaması) bakımından da taksim edilmişlerdir. Ayrıca bunlar, harflerdeki varlıkları, bir harfte devamlı olarak bulunup bulunamamaları (zâtî / lâzımî ve ârızî) itibarıyla de tetkik edilirler.

Lâzımî sıfatlar, harflerin zâtına mahsus olan ve onlardan ayıramaması gereken sıfatlardır. Cehr, hems, şiddet, rihvet, beyniyye vb. bunların yerine getirilmemesiyle meydana gelen hata, lâhn-î celî (açık hata) olur ki, bu tarz okuyuş câiz değildir.

Ârzi sıfatlar, harflerin zatına (yapısına) mahsus olmayan ve onlardan ayrılması mümkün olan sıfatlardır. Med, idğâm, ihfâ, izhâr, iklâb, sekte vb. Bunların yerine getirilmemesiyle meydana gelen hataya da lâhn-î hafî (gizli hata) denir.

Sorular

1. Beş külli mahrec bölgesi isimleri aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
  - A) Dil-ağız-dudak-boğaz-cevf
  - B) Boğaz-göğüs-cevf-dudak-hayşum
  - C) Boğaz-dil-dudak-cevf-geniz
  - D) Hayşum-geniz-dil-dudak-boğaz
  - E) Dil-lisan-dudak-boğaz-geniz
2. Muhakkak mahrec bölgeleri aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
  - A) Dil-geniz-dudak
  - B) Hayşum-dudak-dil
  - C) Cevf-dudak-dil
  - D) Boğaz-dil-dudak
  - E) Ağız boğaz boşluğu-dil-dudak
3. Harflerin asıllarında bulunan ve hiç ayrılmayan sıfatlara ne denir?
  - A) Lazım sıfat
  - B) Arız sıfat
  - C) Mütecanis sıfat
  - D) Mahrec sıfat
  - E) Lazım med
4. Harfler özellikle sükûnlu olarak telaffuz edildiğinde sesin akıcı olmayan sıfatı hangisidir?
  - A) Hems
  - B) Beyniyye
  - C) Rihvet
  - D) Cehr
  - E) Şiddet
5. Harflerin asıllarında bulunmayan ve yerine göre değişebilen sıfata ne denir?
  - A) Lazım sıfat
  - B) Arız sıfat
  - C) Mütecanis sıfat
  - D) Kalkale sıfat
  - E) Gunne sıfatı

Cevaplar:

- 1) C Cevabınız yanlışsa Mahrec bölgeleri konusunu yeniden okuyunuz.
- 2) D Cevabınız yanlışsa Muhakkak mahrec kısmını yeniden okuyunuz.
- 3) A Cevabınız yanlışsa Harflerde bulunan sıfatlar bahsini yeniden okuyunuz.
- 4) E Cevabınız yanlışsa Önemli lâzîmi sıfatlar konusunu tekrar ve dikkatlice okuyunuz.
- 5) B Cevabınız yanlışsa Harflerde bulunan sıfatlar bahsini yeniden okuyunuz.

Kaynaklar

Adıgüzel, Mehmet, Kur'an-ı Kerim'in Tecvidi ve Tilaveti, Erzurum 2001.

Belviranlı, Ali Kemal, Tecvid, Konya 1976.

Çetin, Abdurrahman, Kur'an Okuma Esasları , (9. Baskı) Bursa 2011.

İbnü'l-Cezeri, Mukaddimetü'l- Cezeri ve Tercümesi, (terc. M. Sadi Çöğenli), 2000, yer yok.

Karaçam,İsmail, Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kaideleri, İstanbul 1976.

Karakılıç, Celalettin, Tecvid İlmî: Kur'an-ı Kerim Okuma Kaideleri, Ankara 1982.

Mollazade, Kur'an-ı Kerim Tecvidi, (Der. M. Tevfik Mollamehmetoğlu), İstanbul 1970.

Sarı, Mehmet Ali, Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma Tekniği ve Kuralları, Nümune Matbaacılık ve Ciltevi, baskı ve tarih yok.

Tuğral, Rahim, Ana Hatlarıyla Kur'an Tecvîdi, İzmir 2009; Kur'an-ı Kerim'i Doğru Okuma Rehberi, İzmir 1995; Ta'lim Kur'an Harflerinin Doğru Telaffuzu, İzmir 2011.

Ünlü, Demirhan, Kur'an-ı Kerim'in Tecvîdi, Ankara 1971.

Varol, Hasan Hüseyin,

Sözlük:

Mahrec: Sözlükte mahrec, çıkış yeri anlamında olup, tecvid ilminde harfin çıktığı yere denir.

Sıfat: Sözlükte nişan ve alâmet anlamına gelir, çoğulu sıfât'dır. Harfin mahrecten çıkışı esnasında harfin kazandığı özelliklerdir.

ÜNİTE 4

EZBER VE YÜZÜNDEN OKUNACAK AYET VE SURELER

Prof. Dr. Ömer Dumlu
Öğrt. Gör. Dr. Hüseyin Topal
Öğrt. Gör. Mustafa İzci

EZBERLENECEK AYET VE SURELER

Bu ünite de ezberlenecek ve yüzünden okunacak ayet ve sureler verilmiştir. Ezberlenecek ayet ve surelerin anlamları özellikle verilmiştir. Bu bölümde ayet ve surelerin anlamlarını mutlaka okuyunuz. Böylece ezberlediğiniz ayet ve surelerin manası hakkında bilgi sahibi olacaksınız. **Ezberlenecek ayet ve surelerin anlamlarından sorumlu olunacaktır.**

Bu dönemde yapılacak ezberler şunlardır:

- Namaz duaları
- Buruc-Nâs arasındaki bütün sureler
- Fatiha suresi,
- Bakara 2/1-5
- Bakara 2/255 (Ayete'l-Kürsi)
- Bakara 2/285-286 (Amenerresülü)
- Haşr 59/18-24

Fatiha Suresi 1/1-7

﴿1﴾ سُورَةُ الْفَاتِحَةِ

﴿1﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahmeti her şeyi kuşatan ve çok bağışlayan Allah'ın adıyla.
(Fatiha 1/1)

﴿2﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Bütün övgüler, âlemlerin Rabbi olan Allah'adır. (Fatiha ½)

﴿3﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

O, rahmeti her şeyi kuşatan ve çok bağışlayandır. (Fatiha 1/3)

﴿4﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

Yargılama gününün tek hakimidir. (Fatiha ¼)

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿5﴾

Yalnız Sana kulluk eder ve sadece Sen'den yardım isteriz. (Fatiha 1/5)

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿6﴾

Bizi doğru yola ilet. (Fatiha 1/6)

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ

“Nimet verdiklerinin yoluna; Gazabına uğrayan ve sapıtanların (yoluna) değil!”
(Fatiha 1/7)

وَلَا الضَّالِّينَ ﴿7﴾

Bakara suresi 2/1-5

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الرَّحْمٰنِ ﴿1﴾

1. Elif, Lâm, Mîm.

ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿2﴾

2. Şu Kitap, hiç şüphesiz sorumluluk bilincinde olanlar için bir yol göstericidir.

الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْغَيْْبِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا

3. Onlar, görünmeyene (gayba) inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan hayır ve iyilik yolunda harcarlar.

رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿3﴾

وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ

4. Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilenlere inanırlar, ahiret konusunda da hiç şüphe etmezler.

قَبْلِكَ وَيٰٓأٰخِرَةَ هُمْ يُوقِنُوْنَ ﴿4﴾

أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

5. İşte onlar Rablerinin doğru yolu üzerindedirler ve kurtuluşa erecekler de onlardır.

﴿5﴾

Bakara 2/255. Ayet (Ayete'l-Kürsi)

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا
 نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي
 يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا
 خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ
 وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا

123. Allah birdir. Ondan başka hiçbir tanrı yoktur. O diridir. Yaratıklarını daima koruyup gözetendir. Onu ne uyuklama ne de uyku tutar. Göklerde ve yerde bulunan her şey O'nundur. O'nun katında izni olmadan hiçbir kimse şefaata edemez. O, olmuş ve olacak her şeyi bilir. Bilinmesini dilediğinin dışında O'nun ilminden hiçbir kimse herhangi bir şey bilemez. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kuşatmıştır. Göklerin ve yerin korunması O'na zor gelmez. O yüce ve büyüktür.

وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿255﴾

Bakara 2/285-286 (Amenerrasülü)

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ

أَمَّنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نَفَرِقُ بَيْنَ

أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا

124. Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene inandı, müminler de inandılar. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına, elçilerine inandılar: "O'nun elçileri arasında hiçbir fark gözetmiyoruz. Ey Rabbimiz, emrini duyduk ve uyduk. Bağışlamamı istiyoruz, sonunda dönüş sanadır" dediler.

وَالَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿285﴾

لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ

وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تَأْخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ

أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ

عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ

لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ

125. Allah, hiçbir kişiyi, gücünün yetmediği bir şeyle sorumlu tutmaz. Herkesin yaptığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. "Ey Rabbimiz, eğer unutursak ya da hata edersek bizi cezalandırma! Ey Rabbimiz, - bizden öncekilerin üzerine yüklediğin gibi- bize taşıyamayacağımız bir yük yükleme! Ey Rabbimiz, altından kalkamayacağımız bir yükü bize yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlamızsın. Seni inkar eden topluluğa karşı bize yardım et!"

مَوْلِينَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿286﴾

Haşr suresi 59/18-24

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ
لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿18﴾

Ey inananlar, Allah'a karşı gelmekten sakının. Her nefis, yarın için ne hazırladığına bir baksın. Allah'a karşı sorumluluğunuzu yerine getirin. Çünkü Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır. (Haşr 59/18)

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿19﴾

Allah'ı unutup, Allah'ın da kendilerini unuttuğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar, yoldan çıkmış kimselerdir. (Haşr 59/19)

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ
الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿20﴾

Cehennemliklerle cennetlikler bir olmaz. Cennetlikler asıl kazananlardır. (Haşr 59/20)

لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّصَدِّعًا
مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿21﴾

Eğer Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik kesinlikle, sen, onu, Allah korkusundan erimiş ve parçalanmış görürdün. İşte bunlar düşünsünler diye insanlara verdiğimiz örneklerdir. (Haşr 59/21)

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ
الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿22﴾

O Allah, kendisinden başka tanrı olmayandır. Görülen ve görülmeyen her şeyi bilir. O, esirgeyen ve bağışlayandır. (Haşr 59/22)

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ
الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ الْمَرِيضُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿23﴾

O Allah, kendisinden başka tanrı olmayandır. O, mülkün tek sahibidir (melik), her türlü eksiklikten beridir (kuddus), barış sever (selam), güven verir (mümin), görüp gözetir (müheymin), güçlü (aziz), her şeyin üstesinden gelir (cebbar) ve hiçbir konuda hiçbir kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir (mütekebbir). Allah onların koştukları ortaklardan beridir. (Haşr 59/23)

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ يُسَبِّحُ
لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿24﴾

O Allah, yaratan, yoktan var eden ve yaratıklarına şekil verendir. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde her şey O'nu övgüyle anar. O'nun her şeye gücü yeter ve her işinde hikmet vardır. (Haşr 59/24)

Buruc Suresi (85)

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ Burçları olan bu göğe, (Buruc 85/1)
- ﴿2﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ Vadedilen o güne, (Buruc 85/2)
- ﴿3﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ Tanık olan ve tanık olunana and olsun ki (Buruc 85/3)
- ﴿4﴾ قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ Lanete uğramışlardır, hendek sahipleri. (Buruc 85/4)
- ﴿5﴾ النَّارِ ذَاتِ الْوُتُودِ O çıralı ateşin sahipleri. (Buruc 85/5)
- ﴿6﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ Onlar onun çevresinde oturmuşlar. (Buruc 85/6)
- ﴿7﴾ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ Onlar inananlara yaptıklarını izliyorlardı. (Buruc 85/7)
- ﴿8﴾ وَمَا تَقَمُّوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ Onlar inananlara sırf her şeye gücü yeten ve her türlü övgüye layık olan Allah'a inanmış olmalarından dolayı işkence ediyorlardı. (Buruc 85/8)
- ﴿9﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ Ki Allah, göklerin ve yerin tek sahibidir. Allah her şeyi görüp durmaktadır. (Buruc 85/9)
- ﴿10﴾ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ فَمَا لَمْ يَتُوبُوا Kuşkusuz inanan erkek ve kadınların böylece akıllarını çelmeye çalışıp, ardından tevbe etmeyenler, bilsinler ki kendileri için hem cehennem azabı hem de inananları yakmalarının azabı vardır. (Buruc 85/10)
- ﴿11﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ Kuşkusuz inanıp yararlı işler yapanlar için içlerinden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte en büyük başarı budur. (Buruc 85/11)
- ﴿12﴾ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ Kuşkusuz Rabbinin zorbaları yakalayışı çok sert olacaktır. (Buruc 85/12)
- ﴿13﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ İlk defa yoktan yaratan da sonra bunu tekrarlayacak olan da O'dur. (Buruc 85/13)
- ﴿14﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْودُودُ O çok bağışlayıcı ve inanan kullarını çok sevendir. (Buruc 85/14)

- ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿15﴾ Yüce Taht'ın (Arşın) sahibidir. (Buruc 85/15)
- فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿16﴾ İsteddiği her şeyi yapandır. (Buruc 85/16)
- هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿17﴾ O orduların haberi sana geldi mi? (Büruc 85/17)
- فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿18﴾ Firavun ve Semud ordularının haberi. (Büruc 85/18)
- بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿19﴾ Doğrusu inkâr edenler, yalanlama içerisindedirler. (Büruc 85/19)
- وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿20﴾ Oysa Allah onları her taraftan kuşatmıştır. (Buruc 85/20)
- بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ﴿21﴾ Doğrusu bu, yüce değere sahip bir Kur'an'dır. (Buruc 85/21)
- فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿22﴾ Korunmuş bir levhadadır. (Buruc 85/22)

﴿86﴾ سُوْرَةُ الطَّارِقِ تَارِكِ سُورَةِ

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿1﴾ Göğe ve Tarık'a and olsun; (Tarık 86/1)
- وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ﴿2﴾ Tarık'ın ne olduğunu sen ne bileceksin! (Tarık 86/2)
- النَّجْمِ الثَّاقِبِ ﴿3﴾ O, ışığı karanlığı delip geçen yıldızdır. (Tarık 86/3)
- إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿4﴾ Üzerinde gözetleyicisi olmayan hiçbir kimse yoktur. (Tarık 86/4)
- فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿5﴾ “Artık insan neden yaratıldığına bir baksın. (Tarık 86/5)
- خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ﴿6﴾ O spermlili bir sudan yaratılmıştır. (Tarık 86/6)
- يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ﴿7﴾ Bel ve göğüslerin arasından çıkan bir sudan. (Tarık 86/7)

- ﴿8﴾ إِنَّهُ عَلَىٰ رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ﴿8﴾ Kuşkusuz Allah'ın insanı tekrar yaratmaya da gücü yeter. (Tarık 86/8)
- ﴿9﴾ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿9﴾ Bütün gizliliklerin ortaya çıkacağı gün. (Tarık 86/9)
- ﴿10﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿10﴾ O gün, insan için hiç bir güç ve yardımcı bulunmayacaktır. (Tarık 86/10)
- ﴿11﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿11﴾ Yağmurlu göğe, (Tarık 86/11)
- ﴿12﴾ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿12﴾ Yarılan toprağa and olsun ki (Tarık 86/12)
- ﴿13﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٍ ﴿13﴾ Kuşkusuz bu Kur'an doğruyla yanlışı ayıran son sözdür. (Tarık 86/13)
- ﴿14﴾ وَمَا هُوَ بِالَهَزْلِ ﴿14﴾ O, asla şaka değildir. (Tarık 86/14)
- ﴿15﴾ إِنَّهُمْ يَلْمِذُونَ كَيْدًا ﴿15﴾ Kuşkusuz inkâr edenler ellerinden gelen her türlü hileye başvuruyorlar. (Tarık 86/15)
- ﴿16﴾ وَأَكْ يَدُ كَيْدًا ﴿16﴾ Ben de onların hilelerine karşılık vereceğim. (Tarık 86/16)
- ﴿17﴾ فَمَهْلِكِ الْكَافِرِينَ آمَهُلُهُمْ رُوَيْدًا ﴿17﴾ İnkâr edenlere bir miktar daha süre tanı. Onları biraz daha kendi hallerine bırak. (Tarık 86/17)

﴿87﴾ سورة الأَعْلَىٰ A'la Suresi

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَىٰ ﴿1﴾ Yüce Rabbinin ismini övgüyle an. (A'la 87/1)
- ﴿2﴾ الَّذِي خَلَقَ فَسْوَىٰ ﴿2﴾ Yaratıp en güzel şekli veren O'dur. (A'la 87/2)
- ﴿3﴾ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ ﴿3﴾ Her şeyi ölçüyle yapıp doğru yolu gösterendir. (A'la 87/3)

- ﴿4﴾ وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ Otları bitirendir. (A'la 87/4)
- ﴿5﴾ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ Sonra onları kupkuru siyah çerçöp haline getirendir. (A'la 87/5)
- ﴿6﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنسَىٰ Sana okutacağız, artık hiçbir şeyi unutmayacaksın. (A'la 87/6)
- ﴿7﴾ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ Allah'ın diledikleri dışında. Kuşkusuz O, açığı da gizli olanı da bilir. (A'la 87/7)
- ﴿8﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ “Seni kolay olanı yapmaya muvaffak kılacağız.” (A'la 87/8)
- ﴿9﴾ فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ Artık öğüt ver, şayet öğüt fayda verirse. (A'la 87/9)
- ﴿10﴾ سَيَذَكِّرُ مَنْ يَخْشَىٰ Allah'tan korkan senin öğüdünden yararlanacaktır. (A'la 87/10)
- ﴿11﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَىٰ Bedbaht olanlar ise öğüdü dinlemekten uzak duracaklardır. (A'la 87/11)
- ﴿12﴾ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَىٰ Öyleleri en büyük ateşe atılacaklardır. (A'la 87/12)
- ﴿13﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ Sonra orada ne ölecek ve ne de dirileceklerdir. (A'la 87/13)
- ﴿14﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ Kendini arındıran, kesinlikle kurtuluşa erecektir, (A'la 87/14)
- ﴿15﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ Rabbinin adını anıp O'na dua eden de. (A'la 87/15)
- ﴿16﴾ بَلْ قُوِّرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا Aksine siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz. (A'la 87/16)
- ﴿17﴾ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ Oysa ahiret hayatı daha yararlı ve daha kalıcıdır. (A'la 87/17)
- ﴿18﴾ إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ Kuşkusuz bunlar önceki sayfalarda da vardır. (A'la 87/18)
- ﴿19﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ İbrahim'in ve Musa'nın sayfalarında. (A'la 87/19)

﴿88﴾ سورة الفاشية Ğaşıye Suresi

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْفَاشِيَةِ Her şeyi kuşatacak olan kıyametin haberi sana geldi mi? (Ğaşıye 88/1)
- ﴿2﴾ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ O gün birtakım yüzler öne eğilecek. (Ğaşıye 88/2)
- ﴿3﴾ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ Çok çabalayıp yorgun düşecek. (Ğaşıye 88/3)
- ﴿4﴾ تَصْلَى نَارًا حَامِيَةً Kızgın ateşe girecek. (Ğaşıye 88/4)
- ﴿5﴾ تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ آيِيَةٍ Son derece sıcak bir kaynaktan içirilecek. (Ğaşıye 88/5)
- ﴿6﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيحٍ Onların pis, kötü kokulu ve acı cehennem otundan başka yiyecekleri de olmayacak. (Ğaşıye 88/6)
- ﴿7﴾ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ Besin değeri olmayan ve açlığı gidermeyen ottan. (Ğaşıye 88/7)
- ﴿8﴾ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ O gün birtakım yüzler de şen olacaklar. (Ğaşıye 88/8)
- ﴿9﴾ لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ Çalışmalarından dolayı memnun kalacaklar. (Ğaşıye 88/9)
- ﴿10﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ Yüksek bir cennette. (Ğaşıye 88/10)
- ﴿11﴾ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لِأَغْبِيَةٍ Orada boş söz işitmeyecekler. (Ğaşıye 88/11)
- ﴿12﴾ فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ Orada akan pınarlar olacak. (Ğaşıye 88/12)
- ﴿13﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ Orada, yüksek divanlar olacak. (Ğaşıye 88/13)
- ﴿14﴾ وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ Konulmuş kadehler de, (Ğaşıye 88/14)
- ﴿15﴾ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ Dizilmiş yastıklar da. (Ğaşıye 88/15)

- ﴿16﴾ وَذَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ Serilmiş, halılar da. (Ğaşıye 88/16)
- ﴿17﴾ أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ Deveye bakmazlar mı nasıl yaratılmış? (Ğaşıye 88/17)
- ﴿18﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ Gök, nasıl yükseltilmiş! (Ğaşıye 88/18)
- ﴿19﴾ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ Dağlar, nasıl dikilmişler! (Ğaşıye 88/19)
- ﴿20﴾ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ Yer, nasıl yayılmış! (Ğaşıye 88/20)
- ﴿21﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ Sen öğüt ver! Çünkü sen sadece bir öğüt vericisin. (Ğaşıye 88/21)
- ﴿22﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ Sen, onların üzerinde zorlayıcı değilsin. (Ğaşıye 88/22)
- ﴿23﴾ إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ أَلَا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ Añcak kim yüz çevirir, inkâr ederse, bilsin ki (Ğaşıye 88/23)
- ﴿24﴾ فَيَعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ Allah onu en büyük cezaya çarptıracaktır. (Ğaşıye 88/24)
- ﴿25﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ Kuşkusuz onların dönüşleri yalnız Bize'dir. (Ğaşıye 88/25)
- ﴿26﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ Sonra onları hesaba çekmek de yalnız Bize aittir. (Ğaşıye 88/26)

﴿89﴾ سورة الفجرِ Fecr Suresi

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ وَالْفَجْرِ Şafak vaktine, (Fecr 89/1)
- ﴿2﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ On geceye, (Fecr 89/2)
- ﴿3﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ Çifte ve teke, (Fecr 89/3)

- وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿4﴾ Geçip giden geceye and olsun! (Fecr 89/4)
- هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ ﴿5﴾ Bu zikredilenlerde akıl sahipleri için gerçekten bir yemin değeri yok mudur? (Fecr 89/5)
- أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿6﴾ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ Senin Rabbin, o ülkelerde benzerleri yapılmamış yüksek binalara sahip İrem halkına; Ad toplumuna ne yaptığını bilmez misin? (Fecr 89/6-8)
- ﴿7﴾ أَلَّتْ لُر يُخَلِّقُ مِثْلَهَا فِي الْبِلَادِ ﴿8﴾ Vadide kayaları yontup evler yapan Semud kavmine, (Fecr 89/9)
- وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿10﴾ Saltanat sahibi Firavun'a, (Fecr 89/10)
- ﴿11﴾ الَّذِينَ طَفَّؤْا فِي الْبِلَادِ ﴿11﴾ O ülkelerde haddi aşanlara. (Fecr 89/11)
- فَاكْثُرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿12﴾ Onlar oralarda çok bozgunculuk yapıyorlardı. (Fecr 89/12)
- فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿13﴾ Bundan dolayı Rabbin onların üzerine azap kırbacını indirmişti. (Fecr 89/13)
- إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿14﴾ Kuşkusuz Rabbin kesinlikle gözetlemektedir. (Fecr 89/14)
- فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿15﴾ İnsana gelince, Rabbi onu deneyip, ardından ona değer verip, bolluk içinde yaşatırsa: "Rabbim bana değer verdi!" der. (Fecr 89/15)
- وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿16﴾ Ancak Rabbi onu sınavıp rızkını ölçü ile verince: "Rabbim beni aşağıladı!" der. (Fecr 89/16)
- ﴿17﴾ كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿17﴾ Hayır, öyle değil. Doğrusu sizler yetime değer vermiyorsunuz? (Fecr 89/17)
- ﴿18﴾ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿18﴾ Yoksulu doyurmaya teşvik etmiyorsunuz? (Fecr 89/18)
- ﴿19﴾ وَتَأْكُلُونَ الثَّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا ﴿19﴾ Mirası kesinlikle gaddarca yiyorsunuz. (Fecr 89/19)

- ﴿20﴾ **وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا** Malı çok seviyorsunuz. (Fecr 89/20)
- ﴿21﴾ **كَلَّا إِذَا دُغَّتِ الْأَرْضُ دَغًّا دَغًّا** Hayır, öyle değil. Doğrusu yeryüzü şiddetle sarsılıp dümdüz olduğunda, (Fecr 89/21)
- ﴿22﴾ **وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا** Rabbinin emri gelip melekler sıra sıra dizildiğinde, (Fecr 89/22)
- ﴿23﴾ **وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى** O gün, cehennem getirildiğinde, işte o gün insan hatırlar ama bu hatırlamanın ona ne yararı olur? (Fecr 89/23)
- ﴿24﴾ **يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي** “Keşke bu yaşamım için önceden bir şeyler yapsaydım” der. (Fecr 89/24)
- ﴿25﴾ **فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ** O gün, O’nun vereceği cezayı hiç kimse veremez. (Fecr 89/25)
- ﴿26﴾ **وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ** O’nun yakalayıp bağladığı gibi hiç kimse bağlayamaz. (Fecr 89/26)
- ﴿27﴾ **يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ** “Ey güven içerisinde olan nefis (kişi)!” (Fecr 89/27)
- ﴿28﴾ **إِرجِئِ إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مُرْضِيَةً** “Rabbine dön, sen O’ndan, O da senden hoşnut olarak!” (Fecr 89/28)
- ﴿29﴾ **فَادْخُلِي فِي عِبَادِي** “Kullarımın arasına katıl”. (Fecr 89/29)
- ﴿30﴾ **وَادْخُلِي جَنَّتِي** “Cennetime gir”. (Fecr 89/30)

﴿90﴾ سورة البَلَدِ

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ **لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ** Bu beldeye and olsun, (Beled 90/1)
- ﴿2﴾ **وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ** -Sen bu beldede oturmakta-sın-, (Beled 90/2)
- ﴿3﴾ **وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدٌ** Anne-babaya ve çocuğa da and olsun, (Beled 90/3)
- ﴿4﴾ **لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ** Biz insanı, kesinlikle sıkıntılara dayanıklı bir tarzda yarattık. (Beled 90/4)

- 90/4)
 أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿5﴾ İnsan, kendisine hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor? (Beled 90/5)
- يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا ﴿6﴾ “Çokça mal harcadım” diyor. (Beled 90/6)
- أَيَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿7﴾ Kendisini hiçbir kimsenin görmediğini mi sanıyor? (Beled 90/7)
- أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ﴿8﴾ ولسانًا وشففتين ﴿9﴾ Biz ona; iki göz, dil ve iki dudak vermedik mi? (Beled 90/8-9)
- وهديناهُ النجدين ﴿10﴾ Biz ona iki yol gösterdik. (Beled 90/10)
- فلا اقتحم العقبة ﴿11﴾ Böyle iken, o, bu sarp yolu aşmaya girişemedi. (Beled 90/11)
- وما أدريك ما العقبة ﴿12﴾ Sen ne bileceksin o sarp yolun ne olduğunu? (Beled 90/12)
- فك رقبة ﴿13﴾ Köle azat etmektir. (Beled 90/13)
- أو إطعامٌ في يومٍ ذى مسغبة ﴿14﴾ Kıtık gününde doyurmaktır, (Beled 90/14)
- يبيعًا ذا مقربة ﴿15﴾ Akraba olan yetimi. (Beled 90/15)
- أو مسكينًا ذا متربة ﴿16﴾ Muhtaç olan yoksulu. (Beled 90/16)
- ثم كان من الذين آمنوا وتواصوا بالصبر ﴿17﴾ ووتواصوا بالمرحمة ﴿17﴾ Sonra, inanıp birbirlerine sabırlı ve merhametli olmayı tavsiye edenlerden olmaktır. (Beled 90/17)
- أولئك أصحاب الميمنة ﴿18﴾ İşte onlar, yararlı kişilerdir. (Beled 90/18)
- والذين كفروا بإياتنا هم أصحاب المشئمة ﴿19﴾ Ayetlerimizi inkâr edenler ise zararlı kişilerdir. (Beled 90/19)
- عليهم نارٌ مؤصدة ﴿20﴾ Ateş onları kaplayacaktır. (Beled 90/20)

﴿91﴾ سورة الشمس

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا Güneşe ve onun aydınlığına, (Şems 91/1)
- ﴿2﴾ وَالْقَمَرَ إِذَا تَلِيهَا İzlediğinde aya. (Şems 91/2)
- ﴿3﴾ وَالنَّهَارَ إِذَا جَلِيهَا Onu açığa çıkardığında gündüze. (Şems 91/3)
- ﴿4﴾ وَاللَّيْلَ إِذَا يَغْشَاهَا Onu örttüğünde geceye. (Şems 91/4)
- ﴿5﴾ وَالسَّمَاءَ وَمَا بَنِيهَا Göğe ve onu yapana. (Şems 91/5)
- ﴿6﴾ وَالْأَرْضَ وَمَا طَحَاهَا Yere ve onu yayana and olsun. (Şems 91/6)
- ﴿7﴾ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا Nefse ve onu şekillendirene, (Şems 91/7)
- ﴿8﴾ فَالْهَمَّاهَا فُجُورًا وَتَقْوَاهَا Ve ona kötülüklerini ve iyiliklerini bildirene and olsun ki: (Şems 91/8)
- ﴿9﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا Nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir. (Şems 91/9)
- ﴿10﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا Nefsini günahlara boğan da kuşkusuz kaybeder. (Şems 91/10)
- ﴿11﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَفْوَاهَا Semud toplumu, taşkınlıklarından dolayı peygamberlerini yalanlamışlardı. (Şems 91/11)
- ﴿12﴾ إِذِ انبَعَثَ أَشْقَاهَا En azgınları deveyi boğazlamaya atıldığında. (Şems 91/12)
- ﴿13﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا Allah'ın elçisi onlara: “Allah'ın devesini bırakın, onun su içmesine engel olmaktan sakının” demişti. (Şems 91/13)

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهُمَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمُ رَبُّهُمُ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا
Buna rağmen elçiyi yalanladılar ve deveyi kestiler de Rableri, suçlarından dolayı onların ülkelerini harap edip yerle bir etti. (Şems 91/14)

﴿14﴾

وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ﴿15﴾ O, yaptığının sonucundan korkmaz. (Şems 91/15)

﴿92﴾ سورة الليل

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى ﴿1﴾ Karanlığı kapladığında geceye. (Leyl 92/1)

وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى ﴿2﴾ Aydınlığı ortaya çıktığında gündüze, (Leyl 92/2)

وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ﴿3﴾ Erkeği ve dişiye yaratana and olsun ki: (Leyl 92/3)

إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى ﴿4﴾ Kuşkusuz çalışmalarınız elbette farklı farklıdır. (Leyl 92/4)

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى ﴿5﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى Kim harcamada bulunur, (aşırılıktan) sakınır ve en güzel olanı da onaylarsa, (Leyl 92/5-6)

﴿6﴾

فَسَنِّيئِرُهُ لِلْأُسرَى ﴿7﴾ Biz ona en kolay olanı yapma imkânı sağlayacağız. (Leyl 92/7)

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى ﴿8﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى Kim de cimrilik yapar, kendini hiçbir şeye muhtaç görmez ve en güzel olanı da onaylamayıp karşı çıkarsa, (Leyl 92/8-9)

﴿9﴾

فَسَنِّيئِرُهُ لِلْمُسرَى ﴿10﴾ Biz ona da en zor olanı kolayca yapma imkânı sağlayacağız. (Leyl 92/10)

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى ﴿11﴾ Yok olmakla yüz yüze geldiğinde malı kendisine hiçbir yarar sağlamaz. (Leyl 92/11)

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى ﴿12﴾ Bize düşen sadece doğruyu göstermektir. (Leyl 92/12)

- ﴿13﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ Doğrusu son da başlangıç da Bizim'dir. (Leyl 92/13)
- ﴿14﴾ فَأَذْرُكُم نَارًا تَلْفَىٰ Ben sizi alevli ateşe karşı uyarıyorum. (Leyl 92/14)
- ﴿15﴾ لَا يَصْلِيهَا إِلَّا الْأَشْقَىٰ Oraya, en azgından başkası girmez. (Leyl 92/15)
- ﴿16﴾ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ Yalanlayıp yüz çeviren en azgından. (Leyl 92/16)
- ﴿17﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَىٰ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ مَالًا وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَىٰ Malını arınmak için harcayarak sakınan ateşten uzak kalacaktır. (Leyl 92/17-18)
- ﴿18﴾ يَتَزَكَّىٰ
- ﴿19﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَىٰ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ Yüce Rabbinin rızasını kazanmak arzusundan başka onun hiçbir kimseden beklediği herhangi bir karşılık yoktur. (Leyl 92/19-20)
- ﴿20﴾ ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ
- ﴿21﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ O kesinlikle ileride memnun olacaktır. (Leyl 92/21)

Duha suresi 93/11

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ وَالضُّحَىٰ ﴿2﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ Kuşluk vaktine ve karanlığı bastığında geceye and olsun ki (Duha 93/1-2)
- ﴿3﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ Rabbin seni ne bıraktı ne de sana darıldı. (Duha 93/3)
- ﴿4﴾ وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ Doğrusu sonun başlangıcından daha iyi olacaktır. (Duha 93/4)
- ﴿5﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ Rabbin sana verecek ve sen de razı olacaksın. (Duha 93/5)
- ﴿6﴾ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ Seni öksüz bulup, barındırmadı mı? (Duha 93/6)
- ﴿7﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ Seni şaşkın bir halde bulup da, doğru yolu göstermedi mi? (Duha

- 93/7)
 ﴿٨﴾ **وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنِي** Seni fakir bulup da zenginleştirmedim mi? (Duha 93/8)
 ﴿٩﴾ **فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ** Öyleyse yetimi aşağılama, (Duha 93/9)
 ﴿١٠﴾ **وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ** Dilenciye azarlama, (Duha 93/10)
 ﴿١١﴾ **وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ** Rabbinin nimetini anlat. (Duha 93/11)

İnşirah Suresi 94/1-8

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿١﴾ **أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ** Senin gönlünü açmadık mı? (İnşirah 94/1)
 ﴿٢﴾ **وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ** Belini büken yükünü kaldırmadık mı? (İnşirah 94/2-3)
 ﴿٣﴾ **ظَهَرَكَ**
 ﴿٤﴾ **وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ** Senin ününü yükseltmedik mi? (İnşirah 94/4)
 ﴿٥﴾ **فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا** Kuşkusuz sıkıntıdan sonra kolaylık vardır. (İnşirah 94/5)
 ﴿٦﴾ **إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا** Sıkıntıdan sonra kesinlikle kolaylık vardır. (İnşirah 94/6)
 ﴿٧﴾ **فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ** Öyleyse, bir işi bitirince başka bir işe koyul! (İnşirah 94/7)
 ﴿٨﴾ **وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ** Yalnız Rabbinin rızasını iste. (İnşirah 94/8)

Tin Suresi 95/1-8

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿١﴾ **وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ** Tîn ve Zeytûn'a , (Tin 95/1)
 ﴿٢﴾ **وَطُورِ سِينِينَ** Tur-i Sina'ya, (Tin 95/2)
 ﴿٣﴾ **وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ** Bu güvenli beldeye and olsun ki (Tin 95/3)
 ﴿٤﴾ **لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ** Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık. (Tin 95/4)

﴿5﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ

Sonra onu en aşağı dereceye indirdik. (Tin 95/5)

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ

Ancak inanıp yararlı iş yapanlar hariç. Onlar için kesintisiz bir ödül vardır. (Tin 95/6)

﴿6﴾ مَنُونٍ

﴿7﴾ فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدُ بِالذِّينِ

Bundan sonra din konusunda seni yalancı kılan nedir? (Tin 95/7)

﴿8﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ

Allah, hâkimlerin en iyi hüküm vereni değil midir? (Tin 95/8)

Alak Suresi 96/1-19

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿1﴾ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ

Yaratan Rabbinin adıyla oku! (Alak 96/1)

﴿2﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ

O, insanı bir embriyondan (alaktan) yaratmıştır. (Alak 96/2)

﴿3﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ

Oku! Rabbin, son derece cömerttir. (Alak 96/3)

﴿4﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ

Kalemle yazmayı öğretmiştir. (Alak 96/4)

﴿5﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

İnsana bilmediğini öğretmiştir. (Alak 96/5)

﴿6﴾ كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّاظٍ

Gerçekten bu insan haddi aşmıştır. (Alak 96/6)

﴿7﴾ أَن رَّاهُ اسْتَفْتَىٰ

Çünkü kendinin hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını düşünmektedir. (Alak 96/7)

﴿8﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ

Kuşkusuz dönüş yalnız Rabbinedir. (Alak 96/8)

﴿9﴾ أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ

Sen engelleyeni gördün mü? (Alak 96/9)

﴿10﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ

Elçiyi. İbadet ettiğinde. (Alak 96/10)

- ﴿11﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ۖ ۞ Hiç düşündün mü, şayet o engel olunan insan (kul) doğru yolda ise. (Alak 96/11)
- ﴿12﴾ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ۖ ۞ Veya Allah'a karşı gelmekten sakınmayı emrediyorsa. (Alak 96/12)
- ﴿13﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۖ ۞ Hiç düşündün mü, bu engel olan da yalanlayıp yüz çeviriyorsa. (Alak 96/13)
- ﴿14﴾ أَمْ يَكْمَلُ الْإِنسَانَ إِلَّا بِالنَّاصِيَةِ ۖ ۞ O, Allah'ın, yaptıklarını kesinlikle gördüğünü bilmez mi? (Alak 96/14)
- ﴿15﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعْنَا بِالنَّاصِيَةِ ﴿15﴾ ۞ Yaptığı doğru değil, eğer buna son vermezse, and olsun onu perçeminden yakalayacağız. (Alak 96/15)
- ﴿16﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿16﴾ ۞ Yalancı ve suçlu perçeminden. (Alak 96/16)
- ﴿17﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿17﴾ ۞ Haydi o meclisini toplantıya çağırсын! (Alak 96/17)
- ﴿18﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿18﴾ ۞ Biz de zebanileri çağıracağız. (Alak 96/18)
- ﴿19﴾ كَلَّا لَا تَطِعُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿19﴾ ۞ Hayır, hayır, sakın ona uyma, secde et ve Rabbine yaklaş. (Alak 96/19)

Kadir Suresi 97/15

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿1﴾ ۞ Biz, onu Kadir gecesinde indirdik. (Kadr 97/1)
- ﴿2﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿2﴾ ۞ Kadir gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin? (Kadr 97/2)
- ﴿3﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿3﴾ ۞ Kadir gecesini bin aydan daha hayırlıdır. (Kadr 97/3)
- ﴿4﴾ تَنْزِيلُ الْمَلَكِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ﴿4﴾ ۞ O gecede melekler ve Ruh Rablerinin izniyle her türlü iş için inerler. (Kadr 97/4)
- ﴿5﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطَلَعِ الْفَجْرِ ﴿5﴾ ۞ O gece, tan yeri ağarıncaya kadar bir esenliktir. (Kadr 97/5)

Beyyine Suresi: 98/1-8

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ

Kitap sahiplerinden ve ortak koşanlardan inkâr edenler, kendilerine apaçık delil gelinceye kadar tavırlarından vazgeçecek değillerdi. (Beyyine 98/1)

مُنْفَكِينَ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾

رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾

(O apaçık delil), Allah katından gönderilmiş, tertemiz sayfaları okuyan bir elçidir. (Beyyine 98/2)

فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ ﴿٣﴾

Onlarda değerli yazılar vardır. (Beyyine 98/3)

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ

Ssayfalarda kitap verilenler, ancak o apaçık delil kendilerine geldikten sonra ayrılığa düşmüşlerdir. (Beyyine 98/4)

الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾

وَمَا آمَرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ

Oysa onlar, batıl inançlardan uzaklaşarak yoluna (dinine) samimiyetle bağlanarak Allah'a ibadet etmek, namazı dosdoğru kılmak ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. İşte gerçek doğru yol (din) budur. (Beyyine 98/5)

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ﴿٥﴾

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ

Kitap sahiplerinden ve ortak koşanlardan inkâr edenler, sonsuza dek cehennem ateşinde kalacaklardır. İşte bunlar, yaratıkların en kötüleridir. (Beyyine 98/6)

جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ

İnanıp yararlı işler yapanlar, kesinlikle onlar yaratıkların en iyileridir. (Beyyine 98/7)

الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾

جَزَاءُؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا

Onların Rableri katındaki ödülleri sonsuza dek kalacakları içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte bu ödül, Rabbinden korkanlar içindir. (Beyyine 98/8)

الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

Zilzâl Suresi 99/1-8

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا Yer şiddetli sarsıldığında. (Zilzal 99/1)
- ﴿2﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا Yer, ağırlıklarını dışarıya çıkardığında. (Zilzal 99/2)
- ﴿3﴾ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا İnsan: “ona ne oluyor?” dediğinde. (Zilzal 99/3)
- ﴿4﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا O gün, Rabbinin ona vahyetmesiyle, yer, kendi haberlerini anlatır. (Zilzal 99/4)
- ﴿5﴾ بَانَ رَبِّكَ أَوْحَىٰ لَهَا Yaptıkları işleri görmek için o gün insanlar darmadağın bir şekilde ortaya çıkarlar. (Zilzal 99/6)
- ﴿6﴾ يَوْمَئِذٍ يَصُدُّ النَّاسُ أشتَاتًا لِيُرُوا أَعْمَالَهُمْ Sonunda kim zerre ağırlığınca bir iyilik yapmışsa onun karşılığını görür. (Zilzal 99/7)
- ﴿7﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük yapmışsa onun karşılığını görür. (Zilzal 99/8)

Adiyat Suresi 100/1-11

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا Soluk soluğa koşanlara, (Adiyat 100/1)
- ﴿2﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا Ateş çıkaranlara, (Adiyat 100/2)
- ﴿3﴾ فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا Sabah vakti akın akın gelenlere, (Adiyat 100/3)
- ﴿4﴾ فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا Orada tozu dumana katanlara, (Adiyat 100/4)
- ﴿5﴾ فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا Orada topluluğun ortasına dalanlara and olsun ki: (Adiyat 100/5)

- ﴿6﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ Kuşkusuz insan Rabbine karşı son derece nankördür. (Adiyat 100/6)
- ﴿7﴾ وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ Kesinlikle kendisi de buna tanıktır. (Adiyat 100/7)
- ﴿8﴾ وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ Kuşkusuz onun mala karşı aşırı derecede sevgisi vardır. (Adiyat 100/8)
- ﴿9﴾ أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ Bilmez mi kabirlerde olanlar çıkarıldığında, (Adiyat 100/9)
- ﴿10﴾ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ Kalplerde olanlar ortaya konduğunda, (Adiyat 100/10)
- ﴿11﴾ إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ Kuşkusuz Rableri o gün, onlara (ne yaptıklarını) kesinlikle haber verir. (Adiyat 100/11)

Karia Suresi 101/1-11

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ الْقَارِعَةُ Ansızın gelen, (Karia 101/1)
- ﴿2﴾ مَا الْقَارِعَةُ Nedir o ansızın gelen, (Karia 101/2)
- ﴿3﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ O ansızın gelenin ne olduğunu sen ne bileceksin! (Karia 101/3)
- ﴿4﴾ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ O gün insanlar, saçılmış kelebekler gibi olurlar. (Karia 101/4)
- ﴿5﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ Dağlar, atılmış yün gibi olurlar. (Karia 101/5)
- ﴿6﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ Diğer taraftan, tartıları ağır gelen, (Karia 101/6)
- ﴿7﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ İşte o, mutlu bir yaşam içerisinde olacaktır. (Karia 101/7)
- ﴿8﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ Fakat tartıları hafif gelen ise, (Karia 101/8)
- ﴿9﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ Onun yeri, Haviye'dir. (Karia 101/9)

- ﴿10﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَ ﴿10﴾ Haviye'nin ne olduğunu sen ne bilirsin!
(Karia 101/10)
- ﴿11﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿11﴾ (O), son derece kızgın bir ateştir. (Karia
101/11)

Tekasür Suresi 102/1-8

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ أَلْهَيْكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿1﴾ Çoklukla övünme sizi oyaladı. (Tekasür
102/1)
- ﴿2﴾ حَتَّىٰ ذُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿2﴾ Taki ölüp kabre gelinceye dek. (Tekasür
102/2)
- ﴿3﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿3﴾ Hayır, böyle yapmayın, ileride
öğreneceksiniz. (Tekasür 102/3)
- ﴿4﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿4﴾ Sakın yapmayın, ileride öğreneceksiniz.
(Tekasür 102/4)
- ﴿5﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿5﴾ Kesinlikle yapmayın, gerçekten siz onu
kesin olarak bilseydiniz, bunu yapmazdınız. (Tekasür 102/5)
- ﴿6﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿6﴾ And olsun ki cehennemi kesinlikle
göreceksiniz. (Tekasür 102/6)
- ﴿7﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿7﴾ Sonra and olsun ki onu gözünüzle
kesinlikle göreceksiniz. (Tekasür 102/7)
- ﴿8﴾ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿8﴾ Sonra o gün, nimetlerden kesinlikle
sorguya çekileceksiniz. (Tekasür 102/8)

Asır Suresi 103/1-3

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾

Zamana and olsun ki (Asr 103/1)

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾

Kuşkusuz insan kesinlikle ziyandadır. (Asr 103/2)

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا

Ancak inanıp yararlı iş yapanlar, birbirlerine doğruluktan ayrılmamayı ve sabırlı olmayı tavsiye edenler hariç. (Asr 103/3)

بِالْحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

Hümeze Suresi 104/1-9

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّكُلِّ مُصْرِمٍ ﴿١﴾

Yazıklar olsun! Arkadan çekiştirip ayıplayan her kişiye! (Hümeze 104/1)

الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾

Mal biriktirip sayıp durana! (Hümeze 104/2)

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾

Malının kendisini ölümsüzleştireceğini sanana. (Hümeze 104/3)

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾

Hayır, öyle değil, o, kesinlikle Hutame'ye (Cehennem) atılacaktır. (Hümeze 104/4)

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾

O Hutame'nin ne olduğunu sen ne bileceksin? (Hümeze 104/5)

نَارُ اللَّهِ الْمَوْجِدَةُ ﴿٦﴾ أَلَّتْ تَطَّلِعُ عَلَى

(O), acısı yüreklere işleyen Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir. (Hümeze 104/6-7)

الْأَفْئِدَةِ ﴿٧﴾

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ﴿٨﴾ فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ

Kuşkusuz o ateş, upuzun sütunlar arasında onların üzerlerine kapatılacaktır (Hümeze 104/8-9)

﴿٩﴾

Fil Suresi 105/15

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿1﴾ Öğrendin mi, Rabbinin Fil sahiplerini ne yaptığını! (Fil 105/1)
- ﴿2﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿2﴾ Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? (Fil 105/2)
- ﴿3﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿3﴾ Onların üzerine, grup grup kuşları göndermedi mi? (Fil 105/3)
- ﴿4﴾ تَرْمِيمِهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ﴿4﴾ Onlara kurumuş çamurdan taşlar atan kuşları. (Fil 105/4)
- ﴿5﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿5﴾ Sonunda onları, yenilmiş ekin saplarına döndürmedi mi! (Fil 105/5)

Kureyş Suresi 106/1-4

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ لَا يَلَابِفُ قُرَيْشٍ ﴿1﴾ اِيْلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ Kureyş'i kış ve yaz yolculuklarına alıştıırıp onları himaye ettiği için, (Kureyş 106/1-2)
- ﴿2﴾ وَالصِّيفِ ﴿2﴾
- ﴿3﴾ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ﴿3﴾ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ Onları açlıktan kurtaran ve her türlü korkudan emin kılan bu Ev'in/Kâbe'nin Rabbinin birliğini kabul etsinler. (Kureyş 106/3-4)
- ﴿4﴾ مِنْ جُوعٍ وَأَمْنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿4﴾

Maûn Suresi 107/1-7

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ أَرَأَيْتَ الَّذِي يَكْذِبُ بِالذِّينِ Gördün mü o yargı gününü yalanlayanı? (Maun 107/1)
- ﴿2﴾ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ İşte odur, yetimi itip kakan. (Maun 107/2)
- ﴿3﴾ وَلَا يَحْضُرُ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ Yoksulu doyurmağa teşvik etmeyen. (Maun 107/3)
- ﴿4﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ Yazıklar olsun o namaz kılanlara! (Maun 107/4)
- ﴿5﴾ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ Kıldıkları namazlarından habersiz olanlara. (Maun 107/5)
- ﴿6﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ O gösteriş yapanlara! (Maun 107/6)
- ﴿7﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ İnsanlara en ufak bir yardımı dahi engelleyenlere! (Maun 107/7)

Kevser Suresi 108/1-2

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ إِنَّا آَعَطَيْنَاكَ الْكُؤْرَ Kuşkusuz Biz sana çok iyilikler verdik. (Kevser 108/1)
- ﴿2﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ Artık Rabbin için dua et, kurban kes. (Kevser 108/2)
- ﴿3﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ Doğrusu asıl sonu kesik olan sana düşmanlık edendir. (Kevser 108/3)

Kafirun Suresi 109/1-6

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- De ki: “Ey inkârcılar!” (Kâfirun 109/1)
- ﴿1﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ
- “Ben sizin taptıklarınıza tapmam”.
(Kâfirun 109/2)
- ﴿2﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ
- “Siz de benim taptığıma tapmazsınız”.
(Kâfirun 109/3)
- ﴿3﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ
- “Ben sizin taptığınıza tapacak değilim”.
(Kâfirun 109/4)
- ﴿4﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ
- “Sizde benim taptığıma tapacak değilsiniz”. (Kâfirun 109/5)
- ﴿5﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ
- “Artık sizin inancınız (dininiz) size, benim inancım da (dinim de) bana”.
(Kâfirun 109/6)
- ﴿6﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ

Nasr Suresi 110/1-3

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde,
(Nasr 110/1)
- ﴿1﴾ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ
- İnsanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde, (Nasr 110/2)
- ﴿2﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا
- Rabbini övgüyle an ve O'ndan bağışlama dile. Çünkü O, tövbeleri çokça kabul edendir. (Nasr 110/3)
- ﴿3﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

Mesed (Tebbet) Suresi 111/1-5

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿1﴾ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ

Ebu Leheb'in elleri kurusun, kurudu da. (Leheb111/1)

﴿2﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ

Malı ve kazandığı kendisine hiçbir fayda vermedi. (Leheb111/2)

﴿3﴾ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ

Yakında alevli ateşe girecektir. (Leheb111/3)

﴿4﴾ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ

Karısı da odun taşıyarak, (Leheb111/4)

﴿5﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ

Boynunda hurma liflerinden bir iple. (Leheb111/5)

İhlas Suresi 112/1-4

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿1﴾ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

De ki: "O Allah'tır, birdir". (İhlas 112/1)

﴿2﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ

"Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur". (İhlas 112/2)

﴿3﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ

"Doğurmamış ve doğurulmamıştır". (İhlas 112/3)

﴿4﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ

"O'na hiç kimse denk değildir". (İhlas 112/4)

Felak Suresi 113/1-5

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ De ki: “Sabahın Rabbine sığınırım”, (Felak 113/1)
- ﴿2﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ “Yarattığı şeyin şerrinden”, (Felak 113/2)
- ﴿3﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ “Kapladığında, karanlığın şerrinden”, (Felak 113/3)
- ﴿4﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ “Düğümlere üfürenlerin şerrinden”, (Felak 113/4)
- ﴿5﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ “Kıskandığında, kıskancın şerrinden”. (Felak 113/5)

Nâs Suresi 114/1-6

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿1﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ De ki: “İnsanların Rabbine Sığınırım, (Nas 114/1)
- ﴿2﴾ مَلِكِ النَّاسِ “İnsanların hükümdarına”, (Nas 114/2)
- ﴿3﴾ إِلَهِ النَّاسِ “İnsanların tanrısına”, (Nas 114/3)
- ﴿4﴾ مِنَ الشَّرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ “Cinlerden ve insanlardan olup, insanların içlerine vesvese düşüren gizli vesvesecinin şerrinden”, (Nas 114/4-6)
- ﴿5﴾ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿5﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ

﴿6﴾

YÜZÜNDEN OKUNACAK SURELER

Bu dönemde Kur'an-ı Kerim'in ilk surelerinden olan ve Kur'an'ın dörtte birini oluşturan Bakara, Ali İmran, Nisa, Maide ve En'am sureleri verilmiştir. Bu surelerin anlamlarına da farklı meallerden bakmanız yararlı olacaktır.

﴿1﴾ سُورَةُ الْفَاتِحَةِ

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿1﴾

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿2﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿3﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

﴿4﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿5﴾ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿6﴾

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿7﴾

﴿2﴾ سُورَةُ الْبَقَرَةِ

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْم ﴿1﴾ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿2﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ
 بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿3﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ
 بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿4﴾ أُولَئِكَ
 عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿5﴾

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿6﴾
 خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ
 عَظِيمٌ ﴿7﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ
 بِمُؤْمِنِينَ ﴿8﴾ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا
 يَشْعُرُونَ ﴿9﴾ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا
 كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿10﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ
 مُصْلِحُونَ ﴿11﴾ إِلَّا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿12﴾ وَإِذَا
 قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ
 هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿13﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا
 وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ ﴿14﴾ اللَّهُ
 يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿15﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا
 الضَّلَالََةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿16﴾

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ
 وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿17﴾ صُمُّ بَكْرٍ عُمَىٰ فَهَيْمٌ لَا يَرْجِعُونَ
 ﴿18﴾ أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ
 فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿19﴾ يَكَادُ
 الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا
 وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿20﴾
 يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
 ﴿21﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ
 مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ
 ﴿22﴾ وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ
 وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿23﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ
 تَفْعَلُوا فَأْتُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

﴿24﴾

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا
 الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ
 وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿25﴾ إِنَّ
 اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةٌ فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا
 فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ
 بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ
 ﴿26﴾ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ
 أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿27﴾ كَيْفَ
 تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ
 تُرْجَعُونَ ﴿28﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى
 السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿29﴾

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَأِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ
يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ
مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿30﴾ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَأِكَةِ
فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿31﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا
عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿32﴾ قَالَ يَا آدَمُ
أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿33﴾ وَإِذْ قُلْنَا
لِلْمَلَأِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ
الْكَافِرِينَ ﴿34﴾ وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا
رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿35﴾
فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ ﴿36﴾ فَتَلَقَى آدَمُ مِنْ
رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿37﴾

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هَذَا يَ فَلَا
 خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿38﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
 أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿39﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
 اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ
 فَارْهَبُونِ ﴿40﴾ وَأَمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ
 كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿41﴾ وَلَا تَلْبِسُوا
 الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿42﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ
 وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّٰكِعِينَ ﴿43﴾ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ
 أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿44﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ
 وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَٰشِعِينَ ﴿45﴾ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ
 مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿46﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا
 نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿47﴾ وَاتَّقُوا
 يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا
 عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿48﴾

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ
 وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿49﴾ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمْ
 الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿50﴾ وَإِذْ وَعَدْنَا
 مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿51﴾ ثُمَّ
 عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿52﴾ وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَىٰ
 الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿53﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ
 إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ
 ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿54﴾
 وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ
 وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿55﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿56﴾
 وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوىٰ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ
 مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿57﴾

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا
الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَفِّرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿58﴾
فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا
رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿59﴾ وَإِذْ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ
فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ
كُلُّ أَنَاسٍ مَشْرِبَهُمْ كُلُّوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعَثُوا فِي الْأَرْضِ
مُفْسِدِينَ ﴿60﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا
رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِيهَا
وَبَصَلِيهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ
لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ
بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا
عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿61﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ
 وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا
 هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿62﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا
 آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿63﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ
 ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿64﴾ وَلَقَدْ
 عَلِمْتُمْ الَّذِينَ اعْتَدُوا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ
 ﴿65﴾ فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ
 ﴿66﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قَالُوا
 أَتَّخِذْنَا هُزُوعًا قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿67﴾ قَالُوا ادْعُ
 لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ
 بَيْنَ ذَلِكَ فافعلوا مَا تُمَرُونَ ﴿68﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْهَاهُ
 قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءٌ فَاقِعٌ لَوْهَاهُ سُرٌّ نَاطِرِينَ ﴿69﴾

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاءَ
 اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿70﴾ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولَ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا
 تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا الْغَن جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا
 كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿71﴾ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادْرَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ
 تَكْتُمُونَ ﴿72﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ
 آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿73﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ
 أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا
 يَشَقُّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ
 بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿74﴾ افْتَطَمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ
 يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾ وَإِذَا
 لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِبَعْضِهِمْ إِلَى بَعْضٍ قَالُوا اتَّحَدُّونَهُمْ
 بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿76﴾

أَوَّلًا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿77﴾ وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا
 يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيٍّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿78﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ
 يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا
 قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿79﴾ وَقَالُوا
 لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلَفَ
 اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿80﴾ بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً
 وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿81﴾
 وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا
 خَالِدُونَ ﴿82﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ
 وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ
 حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ
 مُّعْرِضُونَ ﴿83﴾

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ
ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿84﴾ ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ
فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتُوكُمْ
أَسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحْرَمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفْتُونُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ
وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ
﴿85﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ
الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يَنْصَرُونَ ﴿86﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ
بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ
أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا
تَقْتُلُونَ ﴿87﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا
يُؤْمِنُونَ ﴿88﴾

وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ
 يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ
 عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿89﴾ بِشَسْمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ
 بَغْيًا أَنْ يَنْزِلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَى
 غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿90﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ
 قَالُوا نُوْمِنُ بِمَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا
 مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿91﴾ وَلَقَدْ
 جَاءَكُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿92﴾
 وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا
 قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِشَسْمَا
 يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيْمَانِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿93﴾

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا
 الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿94﴾ وَلَنْ يَتَمَنَّوَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَهُمْ
 وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿95﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِ وَمَنْ
 الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوْمَئِذٍ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحَّزِحٍ مِنْ
 الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿96﴾ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا
 لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى
 لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿97﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ
 فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿98﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا
 يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿99﴾ أَوْ كَلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ
 أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿100﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ
 لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ
 كَانَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿101﴾

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمٍ ۗ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٌ وَلَكِنَّ
 الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ ۗ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ
 هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۗ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا
 تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۗ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ
 بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۗ وَقَدْ عَلِمُوا
 لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ لَوْ
 كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿102﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ
 لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿103﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا
 انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿104﴾ مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا
 مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ
 يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿105﴾

مَا نَنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى
 كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿106﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا
 لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿107﴾ أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ
 كَمَا سَأَلَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ
 السَّبِيلِ ﴿108﴾ وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ
 كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْتُوا
 وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿109﴾
 وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ
 اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿110﴾ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ
 كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
 ﴿111﴾ بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ
 عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿112﴾

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتِ الْيَهُودُ
 عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ
 فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿113﴾ وَمَنْ
 أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا
 أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي
 الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿114﴾ وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَهُمْ
 وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿115﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَ بَلْ
 لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهٗ قَانِتُونَ ﴿116﴾ بَدِيعُ السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿117﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
 لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ
 قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿118﴾ إِنَّا
 أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْئَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿119﴾

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ
هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿120﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ
أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿121﴾ يَا بَنِي
إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى
الْعَالَمِينَ ﴿122﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ
مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿123﴾ وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ
رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ
لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ
وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًًّٰ وَعَهْدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ
طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْمَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿125﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ
رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿126﴾

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿127﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً
مُسْلِمَةً لَكَ وَارِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ
﴿128﴾ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿129﴾ وَمَنْ
يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ
فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿130﴾ إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿131﴾ وَوَضَىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ
لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿132﴾ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ
يَعْقُوبَ الْمَوْتَ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ
آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿133﴾
تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿134﴾

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ
 مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿135﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَى
 إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى
 وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ
 ﴿136﴾ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ
 فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿137﴾ صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ
 أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿138﴾ قُلْ أَتَحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ
 وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ﴿139﴾
 أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا
 أَوْ نَصَارَى قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ
 وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿140﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ
 وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿141﴾

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّيَهُمْ عَن قِبَلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُل لِّلَّهِ
الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿142﴾ وَكَذَلِكَ
جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ
شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ
مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا
كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿143﴾ قَدْ نَرَى
تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ
﴿144﴾ وَلَئِنْ آتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ
وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿145﴾

الَّذِينَ اتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ
 لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿146﴾ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
 الْمُتَكْبِرِينَ ﴿147﴾ وَلِكُلِّ وِجْهَةٍ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا
 تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿148﴾ وَمِنْ
 حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا
 اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿149﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ
 الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ
 عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَا تَمِيعْ مَتِي
 عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿150﴾ كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا
 عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمُ مَا لَمْ تَكُونُوا
 تَعْلَمُونَ ﴿151﴾ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ
 ﴿152﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ
 الصَّابِرِينَ ﴿153﴾

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ

﴿154﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ

وَالْأَنْفُسِ وَالْثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿155﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ

مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿156﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ

مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿157﴾ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن

شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا

وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿158﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا

أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ

أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿159﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا

وَبَيَّنُّوا فَأُولَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿160﴾ إِنَّ الَّذِينَ

كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ

أَجْمَعِينَ ﴿161﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ

﴿162﴾ وَالْهُكْمُ لِلَّهِ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿163﴾

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي
 تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ
 فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ
 وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿164﴾
 وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ
 آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرُونَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ
 جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿165﴾ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ
 اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿166﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
 اتَّبَعُوا لَوْ أَنْ لَنَا كَرَّةٌ فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّأْنَا مِنْكَ كَذَلِكَ يُرِيدُ اللَّهُ
 أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿167﴾ يَا أَيُّهَا
 النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ
 إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿168﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا
 عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿169﴾

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا
أَوْلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿170﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ
كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْى فَهُمْ لَا
يَعْقِلُونَ ﴿171﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ
وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿172﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ
وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا
إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿173﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ
الْكِتَابِ وَيَشْتُرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ
وَلَا يَكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿174﴾
أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالََةَ بِالْهُدَى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ
عَلَى النَّارِ ﴿175﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ
اِخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿176﴾

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ
 بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ
 ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ
 وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي
 الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ
 الْمُتَّقُونَ ﴿177﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ
 الْحُرِّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَىٰ بِالْأُنثَىٰ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ
 فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ
 اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿178﴾ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا
 أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿179﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ
 الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى
 الْمُتَّقِينَ ﴿180﴾ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ
 إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿181﴾

فَمَنْ خَافَ مِنْ مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ
 غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿182﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ
 عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿183﴾ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ
 مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ
 طَعَامُ مَسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
 سَالِمُونَ ﴿184﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ
 وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ
 مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ
 الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
 ﴿185﴾ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا
 دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿186﴾

أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ مِنْ لِبَاسٍ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٍ لَهُنَّ
 عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْآنَ
 بَاشِرُوهُمْ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمْ
 الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَى الْيَلِّ
 وَلَا تَبَاشِرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا
 كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿187﴾ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ
 بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدُلُّوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ
 بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿188﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ
 لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ
 اتَّقَى وَأَتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿189﴾
 وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
 الْمُعْتَدِينَ ﴿190﴾

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجْنَاكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ
 الْقَتْلِ وَلَا تَقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ
 فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿191﴾ فَإِنْ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
 ﴿192﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ
 إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿193﴾ الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ
 فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ
 وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿194﴾ وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا
 بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿195﴾ وَاتَّمُوا
 الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ
 حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ آذَى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ
 صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا
 اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ
 تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ
 وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿196﴾

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا
 جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
 التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ ﴿197﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا
 فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ
 الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَيْكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ ﴿198﴾
 ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
 ﴿199﴾ فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ
 ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ
 خَلَقٍ ﴿200﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ
 حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿201﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ
 سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿202﴾

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ
 تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ
 ﴿203﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَىٰ
 مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿204﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ
 فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ ﴿205﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ
 اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿206﴾ وَمِنَ
 النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿207﴾
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ
 إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿208﴾ فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ
 فَاغْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿209﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي
 ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿210﴾

سَلِّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ
 مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿211﴾ زَيْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ
 الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّهُ
 يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿212﴾ كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ
 النَّبِيِّنَّ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ
 فِي مَا اختلفُوا فِيهِ وَمَا اختلفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ
 الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اختلفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ
 بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿213﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ
 تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْمُ الْبِئْسَاءِ
 وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ الْآ
 إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿214﴾ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُ مِنْ خَيْرٍ
 فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ
 خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿215﴾

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ
 وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿216﴾
 يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ
 اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ اللَّهِ
 وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ
 إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَمَا لِيُكْفِرَ فَأُولَٰئِكَ
 حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
 خَالِدُونَ ﴿217﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ
 اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿218﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ
 الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ
 نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ
 لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿219﴾

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ
 تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَغْنَتْكُمْ
 إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿220﴾ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ وَلَا مَآءٌ
 مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَا أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا
 وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ
 يَدْعُوا إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ
 ﴿221﴾ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَاَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي
 الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ
 اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿222﴾ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ
 لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ
 مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿223﴾ وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِإِيمَانِكُمْ أَنْ
 تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿224﴾

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبْتُمْ
قُلُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿225﴾ لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ
أَشْهُرٍ فَإِنْ فَآؤُ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿226﴾ وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿227﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ
لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَبَعُولْتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ
بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿228﴾ الطَّلَاقُ
مَرَّتَانٍ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا
آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا
حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا
وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿229﴾ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ
لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ
يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ
يَعْلَمُونَ ﴿230﴾

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِيَتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ
وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوعًا وَادْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ
عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿231﴾ وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ
يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضُوا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ
مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا
تَعْلَمُونَ ﴿232﴾ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ
يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ
إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارُّ وَالِدَةُ بَوْلِدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَالِدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ
ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ
أَرَدْتُمْ أَنْ تُسْرِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اتَّ
بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿233﴾

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ
 وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ
 بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿234﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا
 عَرَضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عِلْمَ اللَّهِ أَنْتُمْ
 سَتَذَكَّرُونَ لَكِن لَّا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا
 تَعْرِضُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا
 فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿235﴾ لَا جُنَاحَ
 عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ
 عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرَهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى
 الْمُحْسِنِينَ ﴿236﴾ وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ
 لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ
 النِّكَاحِ وَإِنْ تَعَفَّوْا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا
 تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿237﴾

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ ﴿238﴾ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿239﴾ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿240﴾ وَلِلْمُطَلَّقاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿241﴾ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿242﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿243﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿244﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصِطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

﴿245﴾

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ لَهُمْ ابْعَثْ
 لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا
 تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا
 وَأَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
 بِالظَّالِمِينَ ﴿246﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا
 قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً
 مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ
 يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿247﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ
 مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَى
 وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ
 فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا
 مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا
 الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ
 قَلِيلَةٍ غَلَبَتِ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿249﴾ وَلَمَّا
 بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّثْ أَقْدَامَنَا
 وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿250﴾ فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ
 جَالُوتَ وَاتَّيَهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
 النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ
 ﴿251﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

﴿252﴾

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ
 دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ
 اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ
 اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَكِنْ
 اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿253﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ
 قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ
 ﴿254﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي
 السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ
 أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿255﴾ لَا إِكْرَاهَ
 فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ
 اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿256﴾

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
 أَوْلِيَائُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ
 النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿257﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ
 آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي
 وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ
 الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿258﴾ أَوْ
 كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْبَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ
 مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ
 بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ
 وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا
 ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنُ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿260﴾

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿261﴾

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتَّبِعُونَ مَأْتَفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذَىٰ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿262﴾

قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتَّبِعَهَا أَذَىٰ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿263﴾

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِيقَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿264﴾

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ
 كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ
 فَطُلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿265﴾ أَيُّدُ أَحَدِكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ

نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
 وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَةٌ ضُعْفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ
 يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿266﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

انْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا
 الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِأَخِيذِهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
 غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿267﴾ الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمُ بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ

يَعِدُكُم مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿268﴾ يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ
 يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو

الْأَلْبَابِ ﴿269﴾

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ
 أَنْصَارٍ ﴿270﴾ إِنْ تُبَدُّوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا
 الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ
 ﴿271﴾ لَيْسَ عَلَيْكَ هُدْيُهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ
 خَيْرٍ فَلِأَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤَفَّ
 إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿272﴾ لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا
 يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ
 بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِحْفَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ
 ﴿273﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ
 عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿274﴾

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ
 الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ
 الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ
 عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿275﴾ يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا
 وَيُزِيهِ الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿276﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
 وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ
 وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿277﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ
 وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿278﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا
 بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا
 تُظْلَمُونَ ﴿279﴾ وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ
 لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿280﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى
 كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿281﴾

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ
بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ
وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ
الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ
وَلِيَّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ
وَأَمْرَاتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا
الْأُخْرَىٰ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمَعُوا أَنْ تُكْتَبَ لَهُ صَغِيرًا أَوْ
كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا
أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا
وَاشْهَدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ
بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿282﴾

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ
بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ
يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿283﴾ لِلَّهِ مَا فِي
السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفَوهُ يُحَاسِبْكُمْ
بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
﴿284﴾ أَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمِنٌ بِاللَّهِ
وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا
وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿285﴾ لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا
وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ
أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا
رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ
مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿286﴾

﴿3﴾ سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْمُرَّةُ ﴿1﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿2﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ

مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ ﴿3﴾ مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ

وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ

ذُو انْتِقَامٍ ﴿4﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ

﴿5﴾ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ

الْحَكِيمُ ﴿6﴾ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ

الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ

مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ

فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو

الْأَلْبَابِ ﴿7﴾ رَبَّنَا لَا تُرْغِ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ

رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿8﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ

إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿9﴾

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا
 وَأُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ﴿10﴾ كَذَّابِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا
 بِآيَاتِنَا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿11﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا
 سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿12﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي
 فِئْتَيْنِ التَّتَا فِعَةً تَقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلِهِمْ
 رَأَى الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ
 ﴿13﴾ زِينٍ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ
 الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ
 مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴿14﴾ قُلْ أَوْتَيْتُكُمْ بِخَيْرٍ
 مِنْ ذَلِكَ لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
 فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿15﴾

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا أَمْنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ
 ﴿16﴾ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ
 بِالْأَسْحَارِ ﴿17﴾ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ
 قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿18﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ اللَّهِ
 الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ
 بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿19﴾ فَإِنْ
 حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسَلْتُ وَجْهَ اللَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
 وَالْأُمِّيِّينَ ءَأَسَلْتُمْ فَإِنْ أَسَلْتُمْ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ
 وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿20﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ
 بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ
 ﴿21﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ
 نَاصِرِينَ ﴿22﴾

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ
 بَيْنَهُمْ ثُمَّ يُتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿23﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ
 تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ
 ﴿24﴾ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا
 كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿25﴾ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ
 تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ
 إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿26﴾ تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي
 اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرزُقُ مَنْ تَشَاءُ
 بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿27﴾ لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ
 الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقْيَةً
 وَيُحَذِّرْكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿28﴾ قُلْ إِنْ تُخَفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ
 أَوْ تُبْدُوهُ يُعَلِّمَهُ اللَّهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ
 شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿29﴾

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ
أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيَحْذِرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ
﴿30﴾ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿31﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا
يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿32﴾ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ
عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿33﴾ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿34﴾ إِذْ
قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي
إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿35﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا
أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ
وَإِنِّي أُعِيدُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿36﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا
بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا
الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ
اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿37﴾

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ
الدُّعَاءِ ﴿38﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلَأِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ
يُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنْ
الصَّالِحِينَ ﴿39﴾ قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي
عَاقِرٌ قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿40﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ
آيَتُكَ إِلَّا نَكَلِمَ النَّاسِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ
بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿41﴾ وَاذْ قَالَتِ الْمَلَأِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ
وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ ﴿42﴾ يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ
وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿43﴾ ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ
إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ
إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿44﴾ إِذْ قَالَتِ الْمَلَأِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ
مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنْ
الْمُقَرَّبِينَ ﴿45﴾

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿46﴾ قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ
 لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمَسِّنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا
 فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿47﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ
 وَالْإِنْجِيلَ ﴿48﴾ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ
 أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ
 وَأُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأَنْبِئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا
 تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿49﴾ وَمُصَدِّقًا
 لِمَا بَيْنَ يَدَيْ مِنَ التَّوْرَةِ وَلَا حِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ
 مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿50﴾ إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا
 صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿51﴾ فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمْ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي
 إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

رَبَّنَا أَمْنَا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿53﴾
 وَمَكْرُؤًا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿54﴾ إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنِي
 مَتَوَفَّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ
 فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ
 فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿55﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَأَعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا
 وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿56﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
 الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿57﴾ ذَلِكَ نَتْلُوهُ
 عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿58﴾ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ
 كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿59﴾ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ
 فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿60﴾ فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ
 الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا
 وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿61﴾

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
 ﴿62﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿63﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ
 تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا
 وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا
 مُسْلِمُونَ ﴿64﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنزِلَتْ
 التَّوْرَةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿65﴾ مَا أَنْتُمْ بِمُؤْمِنِينَ
 حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
 وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿66﴾ مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ
 حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿67﴾ إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ
 لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿68﴾ وَدَّتْ
 طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ
 ﴿69﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿70﴾

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ
 ﴿71﴾ وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا بِالَّذِي أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ
 آمَنُوا وَجَهَ النَّهَارِ وَاکْفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿72﴾ وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا
 لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللَّهِ أَنْ يُؤْتَى أَحَدٌ مِثْلَ مَا أُوتِيْتُمْ أَوْ
 يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ
 عَلِيمٌ ﴿73﴾ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿74﴾
 وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدُّ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ
 بِدِينَارٍ لَا يُؤَدُّ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ
 عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيْنِ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾
 بَلَى مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ وَاتَّقَى فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿76﴾ إِنَّ الَّذِينَ
 يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا
 يَكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُونِ السِّنْتَهُم بِالكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ
 مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى
 اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿78﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ
 وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا
 رَبَّانِينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿79﴾ وَلَا يَأْمُرُكُمْ
 أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكَفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ
 مُسْلِمُونَ ﴿80﴾ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ
 وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ
 أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَإِنَّا مَعَكُمْ مِنَ
 الشَّاهِدِينَ ﴿81﴾ فَمَنْ تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿82﴾ أَفَغَيَّرَ
 دِينَ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ
 يُرْجَعُونَ ﴿83﴾

قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ
 وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ
 بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿84﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ
 يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿85﴾ كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا
 كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا
 يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿86﴾ أُولَٰئِكَ جَزَاءُكُمْ أَنْ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ
 وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿87﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ
 وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿88﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ
 غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿89﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا لَنْ
 تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ﴿90﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ
 كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ افْتَدَىٰ بِهِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ
 عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿91﴾

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ
عَلِيمٌ ﴿92﴾ كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلالًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى
نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ قُلْ فَاتُوا بِالْحَقِّ فَاتُّوا بِالتَّوْرَةِ فَاتْلَوْهَا إِنَّ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿93﴾ فَمَنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ
الظَّالِمُونَ ﴿94﴾ قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿95﴾ إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى
لِلْعَالَمِينَ ﴿96﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا
وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ
غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿97﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ
شَهِيدٌ عَلَى مَا تَعْمَلُونَ ﴿98﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللَّهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ
﴿99﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿100﴾

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِمْ
 بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿101﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا
 اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿102﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ
 اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً
 فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ
 النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿103﴾
 وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ
 الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿104﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا
 وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ
 ﴿105﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ
 أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿106﴾ وَأَمَّا
 الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿107﴾ تِلْكَ
 آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ ﴿108﴾

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿109﴾
 كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
 وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ
 وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿110﴾ لَنْ يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى وَإِنْ يُقَاتِلُوكُمْ
 يُؤْلُواكُمْ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿111﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا تُقِفُوا
 إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلِ مِنَ النَّاسِ وَبَآؤُ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ
 الْمَسْكَنَةُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ
 حَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿112﴾ لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ
 الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿113﴾
 يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
 وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿114﴾ وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ
 خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿115﴾

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا
 وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿116﴾ مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي
 هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ
 فَأَمَلَكْتَهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿117﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
 آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ
 بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ
 الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿118﴾ مَا أَنْتُمْ أَوْلَاءُ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ
 وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُوا عَلَيْكُمْ
 الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
 ﴿119﴾ إِنْ تَمَسَسْكُمُ حَسَنَةٌ تَسُومُكُمْ وَإِنْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ
 تَصِيرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ
 ﴿120﴾ وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ
 سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿121﴾

إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
 الْمُؤْمِنُونَ ﴿122﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ
 تَشْكُرُونَ ﴿123﴾ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ
 آفَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿124﴾ بَلَىٰ إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ
 فُورِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آفَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿125﴾
 وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ
 اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿126﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ
 فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿127﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ
 يُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿128﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ يَغْفِرُ
 لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿129﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
 آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
 ﴿130﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿131﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ
 وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿132﴾

وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ
 لِلْمُتَّقِينَ ﴿133﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ
 وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿134﴾ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا
 فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرِ
 اللَّهُ لَنَجِدَنَّ لَهُ سُبُلًا مَّا يُصِرُّ عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿135﴾ أُولَٰئِكَ
 جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
 وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿136﴾ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
 فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ ﴿137﴾ هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى
 وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿138﴾ وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِن
 كُنْتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿139﴾ إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ وَتِلْكَ
 الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاءَ
 وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿140﴾

وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿141﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ
تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ
﴿142﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ
تَنْظُرُونَ ﴿143﴾ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنَّ
مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ
شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿144﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا
بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ
الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿145﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيِّ قَاتَلَ مَعَهُ
رَبِّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا
اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿146﴾ وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا
رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى
الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿147﴾ فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ
وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿148﴾

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ
فَتَنقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿149﴾ بَلِ اللَّهُ مَوْلِيكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿150﴾
سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ
سُلْطَانًا وَمَأْوِيَهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿151﴾ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ
وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُونَهُمْ بِأَذْنِهِ حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ
بَعْدِ مَا آرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ
صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
﴿152﴾ إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوِنُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ
فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمِّ لَكَيْلًا تَحْزَنُونَ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَبِيرٌ
بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿153﴾

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نَاعَسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ وَطَائِفَةٌ قَدْ
 أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ
 الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ
 يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ
 لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ
 وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿154﴾ إِنَّ الَّذِينَ
 تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا
 وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿155﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا
 تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا
 غُزًى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي
 قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُخَيِّ وَيُهَيِّئُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿156﴾ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي
 سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مِتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿157﴾

وَلَئِنْ مِتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿158﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿159﴾ إِنْ يَنْصُرْكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿160﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يُغْلُ مِنْ يَغْلٍ وَمَنْ يَغْلُ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ تُوْفَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿161﴾ أَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿162﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿163﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿164﴾ أَوْلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿165﴾

وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ التَّحِي الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿166﴾
 وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ ادْفَعُوا
 قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَا تَبْعُنَاكُمْ هُمْ لِلْكَفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ
 يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿167﴾
 الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرُؤْا عَنْ أَنْفُسِكُمْ
 الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿168﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿169﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ
 فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا
 هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿170﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ
 أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿171﴾ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرُّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمْ
 الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿172﴾ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ
 النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا
 اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿173﴾

فَاتَّقِلُّوا بِنِعْمَةِ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلِ لَمْ يَمَسَّهُمْ سَوْءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ
ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿174﴾ إِنَّمَا ذَلِكَ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ
وَخَافُونَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿175﴾ وَلَا يَحْزُنُكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ
إِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حِطًّا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿176﴾ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ
شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿177﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُثَلِّي لَهُمْ
خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ إِنَّمَا نُثَلِّي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿178﴾ مَا
كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ
الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ
يَشَاءُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿179﴾
وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا أَنْتَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ
لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَاللَّهُ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿180﴾

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا
قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿181﴾
ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿182﴾ الَّذِينَ قَالُوا
إِنَّ اللَّهَ عَهْدَ إِلَيْنَا إِلَّا نُؤْمِنُ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِينَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ
جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿183﴾ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُ بِالْبَيِّنَاتِ
وَالزُّبُرِ وَالكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿184﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ
أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا
الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿185﴾

لَتُبْلَوْنَ فِيْ أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
 قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيْرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ
 عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿186﴾ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ
 لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا فَبِئْسَ
 مَا يَشْتَرُونَ ﴿187﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ
 يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيْمٌ
 ﴿188﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿189﴾
 إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي
 الْأَلْبَابِ ﴿190﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ
 وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا
 سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿191﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تَدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ
 أَخْرَجْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿192﴾ رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا
 يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا
 سَيِّئَاتِنَا وَتَوَقَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ﴿193﴾

رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ
 الْمِيعَادَ ﴿194﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ
 ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
 وَأُودُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ
 جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ
 الثَّوَابِ ﴿195﴾ لَا يَغُرُّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿196﴾ مَتَاعٌ
 قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿197﴾ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ
 جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ
 اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ ﴿198﴾ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا
 أَنْزَلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
 أُولَٰئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿199﴾ يَا أَيُّهَا
 الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

﴿4﴾ سُورَةُ النِّسَاءِ

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا
وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ
اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿1﴾ وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ
بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿2﴾ وَإِنْ خِفْتُمْ
أَلَّا تَقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعًا
فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ آدَنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا
﴿3﴾ وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدَقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ
هَنِيئًا مَرِيئًا ﴿4﴾ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا
وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿5﴾ وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ
إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا
إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ
بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا

﴿6﴾

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ
 الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿7﴾ وَإِذَا حَضَرَ
 الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا
 مَعْرُوفًا ﴿8﴾ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا
 عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿9﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ
 الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿10﴾
 يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ
 اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ
 وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ
 أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي
 بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ
 إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿11﴾

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ
 الرَّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوَصِّينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرَّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ
 إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثَّمَنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ
 تُوَصُّونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ
 فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرًا مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي
 الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ
 عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿12﴾ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ
 تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿13﴾ وَمَنْ
 يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

وَالَّتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ
 شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ
 سَبِيلًا ﴿15﴾ وَالَّذَانِ يَأْتِيَانَهَا مِنْكُمْ فَادُّوهُمَا فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا
 عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿16﴾ إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ
 يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
 وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿17﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ
 السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْعَنَ وَلَا الَّذِينَ
 يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿18﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
 آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرْتُوا النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ
 مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ
 كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿19﴾

وَأَنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَأَنْتُمْ إِحْدِيهِنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا
 مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿20﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ
 أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿21﴾ وَلَا تَنْكِحُوا
 مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ
 سَبِيلًا ﴿22﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ
 وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ الَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ
 وَأَخَوَاتُكُمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَّائِبُكُمُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ
 نِسَائِكُمُ الَّتِي دَخَلْتُمْ بَيْنَهُنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بَيْنَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ
 أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ
 اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿23﴾

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ
لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا
اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجْرَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا
تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿24﴾ وَمَنْ لَمْ
يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَيْمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ
فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ
مُسَافِحَاتٍ وَلَا مَتَّخِذَاتٍ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنْنَ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ
نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ
تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿25﴾ يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ
سُنْنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿26﴾

وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا
 مِيلًا عَظِيمًا ﴿27﴾ يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا
 ﴿28﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ
 تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا
 ﴿29﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصَلِّيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى
 اللَّهِ يَسِيرًا ﴿30﴾ إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نَكْفِرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ
 وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلَ كَرِيمًا ﴿31﴾ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى
 بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَسَأَلُوا
 اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿32﴾ وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي
 مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ إِنَّ
 اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿33﴾

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا
 مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِنَفْسِنَّ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي
 تَخَافُونَ شُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ
 فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا ﴿34﴾ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ
 بَيْنِهِمَا فَاْبْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ
 اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿35﴾ وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا
 بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ
 ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا
 مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿36﴾ الَّذِينَ
 يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
 وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿37﴾

وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِجَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ
 وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ﴿38﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا
 بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿39﴾
 إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكَ حَسَنَةً يَضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا
 عَظِيمًا ﴿40﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى
 هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿41﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصُوا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى
 بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿42﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا
 الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنْبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ
 حَتَّى تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ
 أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
 بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا غَفُورًا ﴿43﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا
 نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتُرُونَ الضَّلَالََةَ وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿44﴾

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿45﴾ مِنَ الَّذِينَ
 هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ
 مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِالسِّنْتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا
 وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ
 فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿46﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا
 نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰ أَدْبَارِهَا أَوْ
 نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿47﴾ إِنَّ اللَّهَ
 لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ
 افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿48﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمْ بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي
 مَنْ يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿49﴾ انظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ
 وَكَفَىٰ بِهِ إِثْمًا مُّبِينًا ﴿50﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ
 يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ
 الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ﴿51﴾

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿52﴾ أَمْ لَهُمْ
 نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿53﴾ أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ
 عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
 وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴿54﴾ فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ
 وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿55﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصَلِّيهِمْ نَارًا
 كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
 عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿56﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ
 جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ
 وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿57﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَوَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا
 وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ
 كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿58﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
 الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ
 إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿59﴾

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ
 يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ
 الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿60﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ
 اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ﴿61﴾ فَكَيْفَ
 إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا
 إِلَّا إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴿62﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ
 عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿63﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ
 رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا
 اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿64﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا
 يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا
 مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿65﴾

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنْ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ أَوْ اخْرَجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ
 إِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَشَدَّ
 تَثْبِيثًا ﴿66﴾ وَإِذَا لَا تَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ﴿67﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ
 صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿68﴾ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ
 اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ
 رَفِيقًا ﴿69﴾ ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴿70﴾ يَا أَيُّهَا
 الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانفِرُوا تُبَاتٍ أَوْ ائْفِرُوا جَمِيعًا ﴿71﴾ وَإِنَّ
 مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ
 أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا ﴿72﴾ وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَنْ لَمْ
 تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿73﴾
 فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ
 فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿74﴾

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ
 وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ
 لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا ﴿75﴾ الَّذِينَ آمَنُوا
 يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ
 فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿76﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى
 الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ
 عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً
 وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ
 مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿77﴾ أَيْنَ
 مَا تَكُونُوا يَدْرِكَكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشِيدَةٍ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ
 يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلُّ
 مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَا لَهُمْ لَآءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿78﴾ مَا
 أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنَ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ
 لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿79﴾

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا
 ﴿80﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي
 تَقُولُ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ
 وَكِيلاً ﴿81﴾ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا
 فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿82﴾ وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا
 بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ
 مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿83﴾
 فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللَّهُ أَنْ
 يَكْفِيَ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنكِيلًا ﴿84﴾ مَنْ يَشْفَعْ
 شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ
 مِنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتِنًا ﴿85﴾ وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا
 بِأَحْسَنِ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿86﴾

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ
 اللَّهِ حَدِيثًا ﴿87﴾ فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٍ وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا
 أَتُرِيدُونَ أَنْ تَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا
 ﴿88﴾ وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ
 أَوْلِيَاءَ حَتَّى يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ
 وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وُليَاءَ وَلَا نَصِيرًا ﴿89﴾ إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ
 إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصْرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ
 أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتِلُوكُمْ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ
 فَلَمْ يَخُتِلُوكُمْ وَالْقُوا إِلَيْكُمْ السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿90﴾
 سَتَجِدُونَ آخِرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوا إِلَى
 الْفِتْنَةِ أُرْكَسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمْ السَّلَامَ وَيَكْفُوا أَيَدِيَهُمْ
 فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ شَقَفْتُمُوهُمْ وَأُولَئِكَ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا
 مُبِينًا ﴿91﴾

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَاً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ
 رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ
 لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ
 مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ
 شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿92﴾ وَمَنْ
 يَقتُلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ
 وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿93﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ
 اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ آتَىٰ إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ
 عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمٌ كَثِيرَةٌ كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ
 عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿94﴾

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى
الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿95﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ
غَفُورًا رَحِيمًا ﴿96﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْتَهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ
كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً
فَتَهَاجَرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَا لَهُمْ فِي جَهَنَّمَ سَاءَتْ مَصِيرًا ﴿97﴾ إِلَّا
الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا
يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿98﴾ فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا
غَفُورًا ﴿99﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاجِمًا كَثِيرًا
وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ
وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿100﴾ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي
الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ
الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿101﴾

وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا
 أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ
 يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ
 تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ
 عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَ حَتَّى
 وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿102﴾ فَإِذَا قَضَيْتُمْ
 الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ
 فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿103﴾
 وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ
 وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿104﴾ إِنَّا
 أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىٰكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ
 لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴿105﴾

وَاسْتَغْفِرِ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿106﴾ وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ
 يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿107﴾
 يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا
 يَرْضَىٰ مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿108﴾ هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ
 جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَمْ مَنْ
 يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿109﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ
 اللَّهُ يَجِدِ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿110﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُ عَلَىٰ
 نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿111﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ
 يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿112﴾ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ
 عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا
 يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ
 تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿113﴾

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ
النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا
﴿114﴾ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ
الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿115﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا
يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿116﴾ إِنَّ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَاثًا وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا
شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿117﴾ لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَا تَخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا
مَفْرُوضًا ﴿118﴾ وَلَا ضِلَّيْنَهُمْ وَلَا مَمْنَيْنَهُمْ وَلَا مَرْتَبَهُمْ فَلْيُبْتِئِكُنَّ أَذَانَ
الْأَنْعَامِ وَلَا مَرْتَبَهُمْ فَلْيَغْيِرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ
اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿119﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ
الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿120﴾ أُولَئِكَ مَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا
مَحْيَاً ﴿121﴾

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا
﴿122﴾ لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سَوَاءً يُجْزَ بِهِ
وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿123﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ
الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا
يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿124﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ
وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴿125﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي
السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ﴿126﴾
وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي
الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ الَّتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ
تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ بِالْقِسْطِ وَمَا
تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا ﴿127﴾

وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ
 يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِن تُحْسِنُوا
 وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿128﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ
 تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ
 وَإِن تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿129﴾ وَإِن يَتَفَرَّقَا
 يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿130﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي
 السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ
 وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ وَإِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
 وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿131﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
 وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿132﴾ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ
 وَكَانَ اللَّهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيرًا ﴿133﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ
 ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿134﴾

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ
 الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا
 الْهَوَىٰ أَن تَعْدِلُوا وَإِن تَلَوَّا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا
 ﴿135﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ
 عَلَىٰ رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنزَلَ مِن قَبْلُ وَمَن يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
 وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلًّا بَعِيدًا ﴿136﴾ إِنَّ الَّذِينَ
 آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ أزدَادُوا كُفْرًا لَّمَّا يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ
 وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿137﴾ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا
 ﴿138﴾ الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَيَبْتَغُونَ
 عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴿139﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ
 أَن إِذَا سَمِعْتُمُ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ
 يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذَا مِثْلُهُمْ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ
 وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿140﴾

الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فِتْحٌ مِنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ
 لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعُكُم مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللَّهُ
 يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا
 ﴿141﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ
 قَامُوا كُسَالَى يُرَآؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿142﴾
 مُذَبِّبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ
 سَبِيلًا ﴿143﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ
 دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُّبِينًا ﴿144﴾ إِنَّ
 الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿145﴾ إِلَّا
 الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ
 الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿146﴾ مَا يَفْعَلُ
 اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَأَمَنْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿147﴾

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلِمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا
 عَلِيمًا ﴿148﴾ إِنْ تُبَدُّوا خَيْرًا أَوْ تُخَفُّوهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سَوْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ
 عَفْوًا قَدِيرًا ﴿149﴾ إِنْ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا
 بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا
 بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ﴿150﴾ أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
 عَذَابًا مُهِينًا ﴿151﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ
 مِنْهُمْ أُولَئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أَجْرَهُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿152﴾
 يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنزِلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَى
 أَكْبَرَ مِنْ ذَلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ
 اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذَلِكَ وَأَتَيْنَا
 مُوسَى سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿153﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمْ
 ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ
 مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿154﴾

فَبِمَا نَقُضُوا مِيثَاقَهُمْ وَكُفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقِّ
 وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا
 ﴿155﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿156﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا
 قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ
 شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا
 اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿157﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا
 حَكِيمًا ﴿158﴾ وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ
 الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿159﴾ فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا
 عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ﴿160﴾
 وَأَخَذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا
 لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿161﴾ لَكِنَّ الرَّاْسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ
 وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ
 الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ
 أَجْرًا عَظِيمًا ﴿162﴾

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى
 إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ
 وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زُبُورًا ﴿163﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ
 مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا ﴿164﴾ رُسُلًا
 مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ
 عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿165﴾ لَكِنَّ اللَّهَ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ
 وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿166﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا
 عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿167﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا
 لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿168﴾ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ
 خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿169﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ
 جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا
 فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿170﴾

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا
 الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقِيهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ
 فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ ۚ إِنْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ
 سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ
 وَكَيْلًا ﴿171﴾ لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ
 الْمُقَرَّبُونَ ۗ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا
 ﴿172﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ
 مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا
 يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿173﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ
 جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿174﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ
 آمَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى
 صِرَاطٍ مُسْتَقِيمًا ﴿175﴾

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ امْرُؤًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ
 أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ
 فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ
 حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿176﴾

﴿5﴾ سُورَةُ الْمَائِدَةِ

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آوُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى
 عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿1﴾ يَا أَيُّهَا
 الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا
 الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا
 حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
 أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ
 وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ الْمَيْتَةُ وَالِدَمُّ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أَهَلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ
 وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا
 ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ
 يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنَ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ
 دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي
 مَخْمَصَةٍ غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِإِيْمَانِهِ فِإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿3﴾ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ
 لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلَّبِينَ تَعْلَمُونَهُنَّ
 مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ
 وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿4﴾ الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ
 الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَلٌ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حَلَلٌ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ
 الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا
 اتَّيَمُّوهُنَّ أَجْرٌ وَرَهْنٌ مُحْصِنِينَ غَيْرِ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ
 يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿5﴾

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى
الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا
فَاطَّهَرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ
لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ
وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ
وَلِيَتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿6﴾ وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿7﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ
بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَىٰ آَلَا تَعْدِلُوا إِعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ
لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿8﴾ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿9﴾

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿10﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هُمْ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ
أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

﴿11﴾ وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ
نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي
وَعَزَّزْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ
السَّبِيلِ ﴿12﴾ فِيمَا نَقُضِيهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً
يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ
عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

الْمُحْسِنِينَ ﴿13﴾

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا
 بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ
 بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿14﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ
 كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ
 نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿15﴾ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ
 وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
 ﴿16﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ
 مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
 جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى
 كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿17﴾

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ
بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ
مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿18﴾ يَا أَهْلَ
الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَىٰ فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا
جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
﴿19﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ
فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿20﴾
يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰ
أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿21﴾ قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ
وَأِنَّا لَنُدْخِلُهَا حَتَّىٰ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ
﴿22﴾ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ
الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُم غَالِبُونَ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿23﴾

قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا لَنُ نَدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَادْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ
 فَقَاتِلَا إِنَّا هَهُنَا قَاعِدُونَ ﴿24﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي
 فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿25﴾ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ
 أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿26﴾ وَاتْلُ
 عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنِي آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ
 مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿27﴾ لَئِن لَّمْ يَ
 سَطَّتْ إِلَيَّ يَدُكَ لَيَتَّقُنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ
 اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿28﴾ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ
 أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿29﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ
 فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿30﴾ فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ
 لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سِوَاةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَى أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ
 هَذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سِوَاةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿31﴾

مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ
 فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا
 النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ
 فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿32﴾ إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
 وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ
 مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ
 عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿33﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوا
 أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿34﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ
 الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿35﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ
 أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ
 الْقِيَامَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿36﴾

يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ
 ﴿37﴾ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ
 اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿38﴾ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ
 يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿39﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 قَدِيرٌ ﴿40﴾ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ
 الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ
 لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ بِحِجِّ رِفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ
 يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ
 فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ
 فِي الدُّنْيَا حِزْبٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿41﴾

سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ
 عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ
 بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿42﴾ وَكَيْفَ يُحْكُمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ
 التَّوْرَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ
 ﴿43﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يُحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ
 أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ
 اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءً فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْا اللَّهَ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي
 ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿44﴾
 وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ
 وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ
 وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿45﴾

وَقَفَيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ
 وَأَتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَهُدًى
 وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿46﴾ وَلِيَحْكُمَ أَهْلَ الْإِنْجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَمَنْ
 لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿47﴾ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ
 الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ
 بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا
 مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي
 مَا آتَيْكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
 فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿48﴾ وَأِنْ أَحْكَمْتُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ
 وَاحْذَرُهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّمَا
 يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ
 ﴿49﴾ أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

﴿50﴾

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿51﴾ فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰ أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُضْبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسْرُوا فِي أَنفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴿52﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهْلَاءِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا بِاللَّهِ جِهَدًا أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَاصْبِرُوا خَاسِرِينَ ﴿53﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿54﴾ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿55﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿56﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوعًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكَفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿57﴾

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوءًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ
﴿58﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْعَمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ أَمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ
إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلُ وَإِنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ **﴿59﴾** قُلْ هَلْ أُنبِئُكُمْ
بِشَرٍّ مِنْ ذَلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللَّهِ مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمْ
الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتِ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ
السَّبِيلِ **﴿60﴾** وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكَفْرِ وَهُمْ قَدْ
خَرَجُوا بِهِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ **﴿61﴾** وَتَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ
يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتِ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿62﴾ لَوْلَا يَنْهَيْهِمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ
السُّحْتِ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ **﴿63﴾** وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ
غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ
وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَالْقَيْنَا
بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ
أَطْفَأَهَا اللَّهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ **﴿64﴾**

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأَدْخَلْنَاَهُمْ
 جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿65﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ
 مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ
 مِنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿66﴾ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ
 وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي
 الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿67﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا
 التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا
 أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿68﴾
 إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
 الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿69﴾ لَقَدْ أَخَذْنَا
 مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَارْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رَسُولًا كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى
 أَنفُسُهُمْ فَرَبِقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿70﴾

وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةً فَعَمُوا وَصَمُوا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا
 وَصَمُوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿71﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا
 إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ
 رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ
 وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿72﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ
 وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ
 كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿73﴾ أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ وَاللَّهُ
 غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿74﴾ مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ
 الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ
 انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿75﴾ قُلْ اتَّعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا
 وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿76﴾

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ
 ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿77﴾ لِعِنَ الَّذِينَ
 كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا
 وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿78﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا
 كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿79﴾ تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا
 قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ لَهُمْ خَالِدُونَ ﴿80﴾
 وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ
 كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿81﴾ لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا
 الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا
 نَصَارَى ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِيِينَ وَرُهَبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿82﴾

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا
عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿83﴾ وَمَا لَنَا
لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ
الصَّالِحِينَ ﴿84﴾ فَأَثَابَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿85﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿86﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا
طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿87﴾
وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ
﴿88﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا
عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ
أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ
كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿89﴾

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ
عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿90﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ
يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ
وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿91﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ
وَاحْذَرُوا فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿92﴾
لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا
اتَّقَوْا وَأَمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا
وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿93﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَبْلُوَنَّكُمْ اللَّهُ بِشَيْءٍ
مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالَهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَن
اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿94﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا
الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَن قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ
يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ
ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهُ عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفُ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ
مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿95﴾

أَحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ
 الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿96﴾ جَعَلَ اللَّهُ
 الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ
 ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
 شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿97﴾ اِعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
 ﴿98﴾ مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ
 ﴿99﴾ قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ
 فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿100﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
 لَا تَسْأَلُوا عَنَ أَشْيَاءَ إِن تَبَدَّلَ لَكُمْ سُؤُوكُمْ وَإِن تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنزَّلُ
 الْقُرْآنُ تُبَدَّلَ لَكُمْ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿101﴾ قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ
 مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿102﴾ مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا
 سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتُرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ
 وَكَثُرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿103﴾

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا
 وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوْلَوْكَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ

﴿104﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا
 اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿105﴾ يَا
 أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةٌ بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ
 اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ
 فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْسِبُونَهَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ
 ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذَا
 لَمِنَ الْأَمِينِ ﴿106﴾ فَإِنْ عُدَّ عَلَىٰ آثِمًا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَأَخْرَانِ يَقُومَانِ
 مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأَوْلِيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا
 أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظُّمِينِ ﴿107﴾ ذَلِكَ
 آدْنَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَنْ تُرَدَّ آيْمَانُ بَعْدَ آيْمَانِهِمْ
 وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿108﴾

يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ
الْغُيُوبِ ﴿109﴾ إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ
وَعَلَى وَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَإِذْ
عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ
كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِأَذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِأَذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَةَ
وَالْأَبْرَصَ بِأَذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَى بِأَذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ إِذْ
جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ
﴿110﴾ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوا آمَنَّا
وَأَشْهَدُ بِأَنَّنا مُسْلِمُونَ ﴿111﴾ إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ
يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنْزِلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿112﴾ قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ
صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿113﴾

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا
 عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿114﴾
 قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا
 أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿115﴾ وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ
 قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالِ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي
 أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّهِ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا
 أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿116﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا
 أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ
 فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ
 ﴿117﴾ إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبَادُكَ وَإِنْ تُغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ
 الْحَكِيمُ ﴿118﴾ قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ
 تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ
 ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿119﴾ لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ
 عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿120﴾

﴿6﴾ سُورَةُ الْأَنْعَامِ

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ
 الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿1﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلَ
 وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿2﴾ وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَفِي
 الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿3﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ
 مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿4﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا
 جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿5﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ
 أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا
 السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَا هُمْ
 بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿6﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي
 قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿7﴾
 وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنظَرُونَ

﴿8﴾

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿9﴾ وَلَقَدْ
 اسْتَهْزَيْتَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ
 يَسْتَهْزِئُونَ ﴿10﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
 الْمُكْذِبِينَ ﴿11﴾ قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ لِلَّهِ كَتَبَ عَلَى
 نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ الَّذِينَ خَسِرُوا
 أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿12﴾ وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي الْإِيلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ
 السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿13﴾ قُلْ أَعَزَّ اللَّهُ اتَّخَذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَهُوَ يُطْعَمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ
 مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿14﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ
 ﴿15﴾ مَنْ يُضَرْفُ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿16﴾
 وَإِنْ يَمَسُّكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمَسُّكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى
 كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿17﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿18﴾

قُلْ أَىُّ شَىءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَىٰ هَذَا
 الْقُرْآنِ لِأُنذِرْكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللهِ إِلَهَةً أُخْرَىٰ قُلْ لَا
 أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنِّى بَرِّىءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿19﴾ الَّذِينَ
 آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمُ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فَهُمْ
 لَا يُؤْمِنُونَ ﴿20﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ
 إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿21﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا
 آيِنَ شُرَكَائِكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿22﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فَتِنَتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا
 وَاللَّهِ رَبَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿23﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ كَذَّبُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَضَلَّ
 عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿24﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ
 قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ يَرَوْا كَلِمًا تَنْبَأُ بِهَا
 حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ
 الْأَوَّلِينَ ﴿25﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْعَوْنَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا
 يَشْعُرُونَ ﴿26﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا
 نَكَذِّبُ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿27﴾

بَلْ بَدَأَ لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ
 لَكَاذِبُونَ ﴿28﴾ وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ
 ﴿29﴾ وَلَوْ تَرَى إِذْ وَقَفُوا عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا
 قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿30﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا
 بِلِقَاءِ اللَّهِ حَتَّى إِذَا جَاءَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَى مَا فَرَطْنَا
 فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿31﴾ وَمَا
 الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهُوَ وَاللَّذَّارِ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا
 تَعْقِلُونَ ﴿32﴾ قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزَنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يَكْذِبُونَكَ
 وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿33﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ
 فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ
 وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيِّ الرُّسُلِينَ ﴿34﴾ وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ
 فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ
 وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿35﴾

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتَى يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ
 ﴿36﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنَزِّلَ آيَةً
 وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿37﴾ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ
 بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَلُكُمْ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ
 يُحْشَرُونَ ﴿38﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَنْ يَشَأِ
 اللَّهُ يُضِلَّهُ وَمَنْ يَشَأِ يُجْعَلُهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿39﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ
 أَنْتُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
 ﴿40﴾ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا
 تُشْرِكُونَ ﴿41﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ
 وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿42﴾ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ
 قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿43﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا
 ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا
 أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿44﴾

فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿45﴾ قُلْ
 أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُمْ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ
 يَأْتِيكُمْ بِهِ أَنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿46﴾ قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ
 إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الظَّالِمُونَ ﴿47﴾
 وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ فَمَنْ أَمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ
 عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿48﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا
 كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿49﴾ قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ
 الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعْ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَىٰ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي
 الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿50﴾ وَأَنْذِرِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ
 يُخْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿51﴾
 وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ
 حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ
 الظَّالِمِينَ ﴿52﴾

وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا
 أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿53﴾ وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا
 فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا
 بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿54﴾ وَكَذَلِكَ نَفْصِلُ
 الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلَ الْمُجْرِمِينَ ﴿55﴾ قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ
 الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا آتِبُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ
 الْمُهْتَدِينَ ﴿56﴾ قُلْ إِنِّي عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِنْدِي مَا
 تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يَقْضُ الْحَقُّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴿57﴾ قُلْ
 لَوْ أَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقَضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ
 بِالظَّالِمِينَ ﴿58﴾ وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي
 الْبُرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلْمَاتِ الْأَرْضِ
 وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿59﴾

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰ
 أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿60﴾ وَهُوَ
 الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ
 تَوَفَّاهُ رُسُلْنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿61﴾ ثُمَّ رُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقُّ ۗ أَلَا لَهُ
 الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿62﴾ قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ
 وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۗ لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ
 ﴿63﴾ قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿64﴾ قُلْ
 هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ
 يَلْبِسَكُمْ شِيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ ۗ أُنظِرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ
 يَفْقَهُونَ ﴿65﴾ وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ ۗ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ
 ﴿66﴾ لِكُلِّ نَبِيٍّ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿67﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ
 يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۗ وَإِمَّا
 يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿68﴾

وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَكِنْ ذِكْرِي لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
 ﴿69﴾ وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا
 وَذَكَّرْتَهُمْ أَنْ تَبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا
 شَفِيعٌ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلُّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا أُولَئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا
 لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿70﴾ قُلْ أَدْعُوا
 مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْنَا اللَّهُ
 كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانٌ لَّهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَىٰ
 الْهُدَىٰ اثْنًا قُلْ إِنْ هَدَىٰ اللَّهُ فَمَا لَهُ هُدًى وَهُوَ الْهُدَىٰ وَأَمْرُنَا لِنُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ
 ﴿71﴾ وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿72﴾ وَهُوَ
 الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ
 وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أزرَ اتَّخِذْ أَصْنَامًا إِلَهَةً إِنِّي أَرِيكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿74﴾ وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴿75﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْإِفْلِينَ ﴿76﴾ فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَارِغًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴿77﴾ فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَارِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿78﴾ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿79﴾ وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدِينِ وَلَا آخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَن يُشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿80﴾ وَكَيْفَ آخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿81﴾

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ
 ﴿82﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَن نَشَاءُ
 إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿83﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا
 هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ
 وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿84﴾ وَذَكَرْنَا وَيْحِي وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلًّا مِّنَ
 الصَّالِحِينَ ﴿85﴾ وَاسْمُعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى
 الْعَالَمِينَ ﴿86﴾ وَمِن آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ
 إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿87﴾ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
 وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿88﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ
 الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ فَإِن يَكْفُرُ بِهَا هُوَ لِآئِنَّا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا
 بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿89﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدِيهِمْ أُقْتَدِ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ
 عَلَيْهِ أَجْرًا إِن هُوَ إِلَّا ذِكْرِي لِلْعَالَمِينَ ﴿90﴾

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا وَعَلِمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿91﴾ وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿92﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرَجُوا أَنْفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿93﴾ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿94﴾

إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ
 الْحَىِّ ذَلِكُمْ اللَّهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ﴿95﴾ فَالِقُ الْأَصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا
 وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿96﴾ وَهُوَ الَّذِي
 جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ
 لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿97﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُم مِّنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ
 وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿98﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ
 السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ
 حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنَ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ
 وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ
 وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿99﴾ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ
 وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ
 ﴿100﴾ بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ
 وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿101﴾

ذِكْرُ اللَّهِ رَبِّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
وَكَيلٌ ﴿102﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ
الْخَبِيرُ ﴿103﴾ قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ
فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿104﴾ وَكَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِيُقُولُوا
دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿105﴾ اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا
إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿106﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا
جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿107﴾ وَلَا تَسُبُّوا
الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَلِكَ زَيْنًا لِكُلِّ
أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿108﴾
وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لِيُؤْمِنُوا بِهَا قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ
عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿109﴾ وَنَقَلَبُ
أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ

قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ يَجْهَلُونَ

﴿111﴾ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي

بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرُّهُمْ وَمَا

يَفْتَرُونَ ﴿112﴾ وَلِتَصْنَى إِلَيْهِ أَفْعِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ

وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿113﴾ أَفَغَيَّرَ اللَّهُ آبَتْنِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي

أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ

مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿114﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ

صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿115﴾ وَإِنْ تَطَعُ

أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ

إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿116﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ

بِالْمُهْتَدِينَ ﴿117﴾ فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ

مُؤْمِنِينَ ﴿118﴾

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ
 عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَاءِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ
 رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿119﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ
 يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿120﴾ وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ
 يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ
 لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ﴿121﴾ أَوْ مَن كَانَ مِثْلًا
 فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ
 لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿122﴾ وَكَذَلِكَ
 جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا
 بِأَنفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿123﴾ وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ
 مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ
 أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿124﴾

فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ
 ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ
 لَا يُؤْمِنُونَ ﴿125﴾ وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
 يَذَكَّرُونَ ﴿126﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا
 يَعْمَلُونَ ﴿127﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنْ
 الْإِنْسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا
 آجَلَنَا الَّذِي أَجَلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوِيكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ
 إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿128﴾ وَكَذَلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا
 كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿129﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ
 يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا شَهِدْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا
 وَغَرَّبْنَاهُمْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿130﴾
 ذَلِكَ أَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿131﴾

وَلِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِمَّا عَمِلُوا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿132﴾ وَرَبُّكَ
 الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا
 أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ ﴿133﴾ إِنْ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ وَمَا أَنْتُمْ
 بِمُعْجِزِينَ ﴿134﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ
 تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿135﴾ وَجَعَلُوا
 لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِرِزْقِهِمْ وَهَذَا
 لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى
 شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿136﴾ وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
 قَتَلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَائِهِمْ لِيُزِدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا
 فَعَلُوهُ فَذَرُّهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿137﴾

وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْتُ حِجْرًا لَا يَطْعَمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ
 حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءً عَلَيْهِ
 سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتُرُونَ ﴿138﴾ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ
 خَالِصَةٌ لِدُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ
 سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿139﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ
 سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا
 مُهْتَدِينَ ﴿140﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ
 وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكْلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ
 مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا
 يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿141﴾ وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَشَاتٌ كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ
 وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿142﴾

ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْرِ اثْنَيْنِ قُلِ الذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ
 الْأُنثَيَيْنِ أَمَا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ نَبِيُّنِي يَعْلَمُ إِنَّ كُنْتُمْ
 صَادِقِينَ ﴿143﴾ وَمِنَ الْأَيْلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلِ الذَّكَرَيْنِ
 حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ
 وَصَّيَكُمُ اللَّهُ بِهَذَا فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ
 عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿144﴾ قُلِ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ
 مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ
 خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهْلًا لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ
 فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿145﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرِ
 وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوْ
 الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ
 ﴿147﴾ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا
 حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّى ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ
 عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ
 ﴿148﴾ قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿149﴾ قُلْ هَلُمَّ
 شُهَدَاءَكُمْ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ هَذَا فَإِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدُ مَعَهُمْ وَلَا
 تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ
 يَعْدِلُونَ ﴿150﴾ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا
 وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ
 وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ
 اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصِيَّتُكُمْ بِهٍ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿151﴾

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ
وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تَكْلِفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ
ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصِيكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿152﴾ وَأَنَّ
هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السَّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ
ذَلِكُمْ وَصِيكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿153﴾ ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى
الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّعَلَّهِمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ
﴿154﴾ وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
﴿155﴾ أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَنْزَلَ الْكِتَابَ عَلَىٰ طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا
عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿156﴾ أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ
لَكُنَّا مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ
مِمَّنْ كَذَّبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا
سَوَاءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿157﴾

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ
 رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ أَمَنَتْ مِنْ
 قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَضِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿158﴾ إِنَّ
 الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ
 ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿159﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ
 أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿160﴾
 قُلْ إِنِّي هَدَيْتُ رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا
 كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿161﴾ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ
 رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿162﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ
 ﴿163﴾ قُلْ أَغْيَرَ اللَّهُ آبِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا
 عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
 فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿164﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ
 فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيُبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْتُكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ
 لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿165﴾